

MASTEROPPGAVE

Hund i helsefremmende psykisk helsearbeid

En kvalitativ studie om medlemmer og ansattes erfaringer med Hushund ved Fontenehuset Rygge.

Anniken Egelie

01.09.2021

Masterstudium i psykososialt arbeid, helse- og sosialfaglig yrkespraksis

Avdeling for helse og velferd

Høgskolen i Østfold

FORORD

Høsten 2017 startet jeg deltids masterstudie i psykososialt arbeid ved Høgskolen i Østfold, avd. Fredrikstad. Et fireårig løp jeg hadde store forventninger til. Fra min fagbakgrunn med bachelor og arbeidserfaring hovedsakelig fra politiet og flere år som hundefører, til nå å jobbe i psykisk helserehabilitering ved fontenehus, opplevdes studiebeskrivelse og andres erfaringer med utdanningen som midt i blinken for å utvikle meg faglig på et arbeidssted som står nært mine verdier. Med annen bakgrunn enn helse- og sosial så jeg også den tverrfaglige utviklingsmuligheten som stor. Lite ante jeg da om den personlige utviklingen som også skulle skje. Tema for masteroppgaven ble gradvis synlig gjennom studieforløpet. Da forskerbrillene mine etter hvert kom på, og jeg med disse brillene begynte å se hva Hushunden Coppel ved Fontenehuset Rygge kunne bety, vokste tema frem. Menneskers samhandling med dyr, og særlig hund, har uante muligheter og forslag til studieprosjektet ble tatt imot med positivt engasjement og interesse, både fra Huset og daglig leder. Dette ble en stor drivkraft for meg i prosessen.

Arbeidet med masteroppgaven hadde så vidt startet da verden ble rammet av pandemi. Norge ble i stor grad stengt ned som følge av Covid-19 og i en slik sammenheng kan arbeidet med masteroppgaven oppleves uviktig. Men prosjektet er likevel betydningsfullt for de involverte og forhåpentligvis kan flere nyttiggjøre seg av hva dette arbeidet har lært oss. For meg symboliserer den også at vi alle kan bidra og påvirke fra der vi er.

Jeg vil aller først takke Elisabeth. Kjære medforsker; makan til deltakelse og bidrag du har gitt på denne masterreisen! Uten deg og det du har lagt ned av kunnskap, humor, tårer og smil, beste kaffen på deling, turer, fleksibilitet, dedikasjon, engasjement, kritikk, ærlighet og timer med arbeid. Denne studien hadde ikke blitt slik den er uten dine erfaringer og ekthet som menneske, jeg er uendelig glad du sa ja til å medforske med meg 😊

Dere deltagere fra Huset som bidro på intervjuer, og dere som lot meg bruke tekster fra opplevelser med Coppel; tusen takk for fortellinger og refleksjoner jeg har fått lov å bruke. Tenk så mye både felles og forskjellig vi har erfart, og står sammen om å lage til ny kunnskap!

Anna Lydia, min skoleveileder gjennom «stillhet og storm»; takk for din faglige tyngde, tilgjengelighet og tydelighet. Jeg er glad du har bidratt til å holde i tøylene ved min uerfarne forskerside. Din trygghet, klokskap og smittende ro har vært uvurderlig. Jeg har lært mye av å

takle det uforutsigbare i denne forskningsprosessen, selv om jeg fortsatt er usikker på om jeg lærer å nyte det...

Fontenehuset Rygge; dere enestående medlemmer og ansatte, herlige folka som hver dag lærer meg noe jeg ikke kunne i går, hele stemningen som sitter i hus, hage og vegger, varmen, latteren og fellesskapet vi har sammen. Takk for vilje og interesse for å støtte opp om studietiden min. Den rausheten og tro på at investering i kunnskap og utvikling gir tilbake til oss alle er så viktig!

Gutta mine hjemme; takk for tålmodighet med mutter`n som student i hus med god backing, kaffepåfyll, gamingstol for optimal studiekomfort på kvistrommet, alenetid i studiebobla både her og der. Og den dere har vært sammen med Coppel, han ble den han var fordi han fikk leve livet med akkurat oss 😊

Dere som alle har bidratt, familie og venner, hvermansen og fagnerder, medstudenter og nettverk, med sparringer, tekster, diskusjoner, kveruleringer eller gjesp, men uansett vært tilgjengelige med bidrag, jeg er så heldig som har tilgang på dere 😊

Og Coppel da, takk for at du var deg. Et kjempesymbol på at vi alle er unike og betydningsfulle som akkurat den vi er, det gjelder både mennesker og dyr!

Moss, 28.august 2021

Anniken Egelie

SAMMENDRAG

Problemstillingen i denne masteroppgaven har vært «hvilke erfaringer har man med funksjoner hund fyller ved Fontenehuset Rygge og hvilken overføringsverdi kan dette ha for andre?». Formålet med studien har vært å få kunnskap om hvordan det oppleves med hund i et arbeidsfellesskap som det et fontenehus utgjør, hvilke betingelser som ligger til grunn for disse erfaringene og hvordan liknende fellesskap kan ha nytte av dem.

Årsaken til at jeg tok for meg akkurat denne tematikken er at det forsket lite på tilstedeværelse av hund i arbeidsfellesskap for psykisk helserehabilitering. Forskning som foreligger omhandler gjerne formaliserte tiltak med dyreassisterte intervensjoner der hundens tilstedeværelse er betinget av hundefører og hund som ikke har tilknytning til virksomheten, er tidsbegrenset og regulert, samt at relasjon mellom hund og deltaker er begrenset. Ved Fontenehuset Rygge (FHR) har Hushunden Coppel vært til stede daglig og deltar på en uformell måte, noe som kan sammenlignes mer med hundehold i et privat hjem. Hund ved fontenehus finnes det ikke kjent forskning på. Studien benytter kvalitativ metode med semistrukturerte individuelle intervju, fokusgruppeintervju, tekstbidrag i Facebook-gruppe og minnebok fra hundens død, der deltakernes erfaringer er analysert. Ytterligere metode er bidrag fra medforsker og selvetnografiske tilnærminger da jeg jobber ved stedet for studien og at hunden tilhører meg.

Studien viser at erfaringer med Hushund i arbeidsfellesskap er helsefremmende og kan bidra til positiv helseutvikling på individnivå, organisasjonsnivå og samfunnsnivå. Forutsetning for tilsvarende effekter som ved FHR er at virksomhetens organiseringsform sikrer stor grad av brukermedvirkning om hundeholdet og hvordan det utformes, relasjonene er jevnbyrdige uavhengig av roller, deltagerne har god kunnskap om egen virksomhet og engasjement for hundehold. Dette har betydning for i hvilken grad andre kan oppleve overføringsverdi av kunnskapen fra denne studien. Den enkelte kan oppleve helsefremming i deltakelse ved rehabiliteringsstedet, men også i livet utenfor. Virksomheten kan utvikle seg ved å ha relasjonen, aktøren og verktøyet hund tilgjengelig. I tillegg kan kunnskapen og erfaringen også benyttes for å utvikle mangfold og raushet der både de som ønsker og ikke ønsker hund kan synliggjøre autonomi i myndiggjørende prosesser ved at brukermedvirkning står sterkt i trygge omgivelser. Det kan ha betydning for tjenesteutvikling av psykososiale helsetjenester i samfunnet ved å benytte denne studiens kunnskap om hvordan hund kan ha funksjon for helsetjenester på områder og med tilnærminger og metoder som i dag er lite prøvd og dokumentert. Syv hovedfunn fremheves med særlig overføringsverdi til andre og er

forutsetninger for å kunne nyttiggjøre seg hunds tilstedeværelse slik FHR har gjort: organiseringsform og medbestemmelse er avgjørende, man må ha god kunnskap om egen virksomhet og menneskene der, hvilket hundeindivid det er kan ikke være tilfeldig, det må tilrettelegges for at dyrevelferd integreres i organiseringen, det kan gi stor tilgang på fysisk nærhet med hund, gi mulighet for større myndiggjøring av både de som ønsker hund, men også de som ikke ønsker hund og det er innovativt og utviklende for virksomheten.

Innlemming av hund på en slik måte kan få ulike betydninger for praksis. Organiseringen ved stedet må tilrettelegge for hunds tilstedeværelse praktisk, funksjonelt og informativt og det må være medbestemmelse og medansvar fra brukerne av virksomheten om hundeholdet. Dette vil kunne få betydning for helsefremmende resultater i form av økt livskvalitet, opplevd mestring, økt deltagelse i sosiale interaksjoner og aktiviteter både med kjente på eget sted, men også øvrig samfunnsdeltakelse utenfor virksomheten.

Nøkkelord: psykisk helse og hund, salutogenese og recovery, helsefremming og brukermedvirkning, brukermedvirkning og myndiggjøring, fontenehus, dyreassistert psykososialt arbeid, hushund.

ABSTRACT

The overall question that has been investigated in this study is "what experiences do you have with functions a dog fills at Fontenehuset Rygge and what transfer value can this have for others?" Hence, the purpose of the study has been to gain knowledge about how the presence of a dog is experienced in a working community such as a Clubhouse, what the conditions are that constitute the basis for these experiences, and how other Clubhouses or comparable communities can benefit from them.

Little research has been done on the presence of dogs in work communities for mental health rehabilitation and therefore there are few studies on the topic. Existing research often deals with formalized measures with animal-assisted interventions where the dog's presence is conditioned by the dog handler and the dog that is not connected to the activity, is time-limited and regulated and the relationship between dog and participant is limited. At Fontenehuset Rygge (FHR), the facility dog Coppel has been present daily and participates in an informal way, which can be compared more with dog-keeping in a private home. There is no known research on dogs at Clubhouses.

Methods used are qualitative, using semi-structured individual interviews, focus group interviews and text contribution from a Facebook-group and a condolence book from the dogs death, where the participants experiences are analyzed. I have also applied contributions of experiential expertise from a co-researcher and self-ethnographic approaches based on the fact that I work at the place of the study and that the dog belongs to me.

The study shows that experiences with facility dogs in work communities organized as at FHR are health-promoting and can contribute to positive health development at the individual, organizational and community level. In order to achieve effects as at FHR, it requires similar prerequisites where there are known equal relationships regardless of roles, knowledge of and ownership of the organization and knowledge and interest in dog keeping with a large degree of user participation in the design of the dog's presence. This has an impact on what extent the finding in this thesis is applicable to comparable organizations. The individual can experience health promotion in participation at the rehabilitation site, but also in life outside. In addition to availability in the dog as a relation, an actor and a tool, the organization can develop by using the gained knowledge and experience in order to develop diversity and generosity. Hence, both those who prefer and not prefer the presence of a dog, can experience autonomy and empowerment by the fact that user participation takes place in a safe environment.

Finally, the findings suggests that also development of public services related to psychosocial health can take advantage of the approach this thesis have examined.

I will highlight seven important findings in this thesis with particular transfer value to others and these are prerequisites for being able to utilize the dog's presence as FHR has done. The first is that the form of the organization and level of co-determination is crucial. Next, you must have good knowledge of your own organization/community and the people there, third is that the dog must be suitable, then animal welfare must be an integrated part of the organization. Fifth, a dog can provide beneficial physical closeness, number six, the opportunity for greater empowerment of both those who want a dog, but also those who do not want a dog, and at last, it is innovative and developing for the organization. Incorporating a dog in such a way can have different meanings for practice. The organization at the site must facilitate the dog's presence practically, functionally and informatively at the same time as co-determination and co-responsibility from the users of the community about the dog keeping. This could have an impact on health-promoting results in the form of increased quality of life, experienced coping, increased participation in social interactions and activities both with known acquaintances in this place and other community participation outside this place.

Keywords: mental health and dogs, salutogenesis and recovery, health promotion and user-participation, user-participation and empowerment, Clubhouse, animal-assisted psychosocial work, resident animal, facility dog.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	10
1.1 Studiens formål	10
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	10
1.3 Begrep, avklaringer og avgrensninger.....	11
1.4 Oppgavens oppbygging	12
2.0 Historisk og samfunnsmessig sammenheng, teoretiske perspektiv	13
2.1 Psykiske helseutfordringer i Norge	13
2.2 Hundens betydning for helse	15
2.3 Fontenehus.....	17
2.3.1 Fontenehuset Rygge.....	18
2.3.2 Hunden Coppel.....	19
2.4 Psykososial tilnærming.....	21
2.5 Salutogenese	23
2.5.1 Recovery	24
2.5.2 Mestringstro	25
2.5.3 Tilknytning og relasjoner	27
2.6 Dyreassisterte intervensjoner - DAI	28
2.7 Tidligere og relevant forskning om dyr knyttet til psykisk helse i fellesskap	29
3.0 Metode og materiale.....	34
3.1 Kvalitativ forskning	34
3.1.1 Selvetnografi.....	35
3.1.2 Min forforståelse	36
3.1.3 Medforsker	37
3.2 Datainnsamling.....	38
3.2.1 Utvalg og rekruttering	39
3.2.3 Intervjuguide	40
3.2.4 Gjennomføring av intervjuene	40
3.2.5 Facebook og minneprotokoll.....	41
3.3 Forskningsetiske overveielser	42
3.4 Pålitelighet, gyldighet og overførbarhet	43
3.5 Metoderefleksjoner.....	44
3.6 Koronapandemiens innvirkning på studien.....	46
4.0 Analyse av materialet.....	48
4.1 Analyseprosessen	48

4.2 Transkribering.....	49
4.3 Systematisk tekstkondensering.....	50
5.0 Tolkning av materialet.....	53
5.1 Hvilke betydninger har hunden?	54
5.1.1 Opplevelse av hund for den enkelte	54
5.1.2 Hundens sosiale betydning for relasjoner og fellesskap.....	59
5.1.3 Hundens betydning for deltagelse og mestring	65
5.2 Hvordan er hundens tilstedeværelse på FHR organisert?.....	73
5.2.1 Rammer og regler for hundeholdet	74
5.2.2 Ansvarsforhold	79
5.3 Hvilke utfordringer og muligheter gir det med hund på FHR?.....	81
5.3.1 Frykt eller redsel.....	81
5.3.2 Hygiene og allergi	83
5.3.3 Være forberedt på hunden	85
5.3.4 Mangfold i fellesskapet og autonomi for den enkelte	86
5.4 Hvordan oppleves hundens fravær?	90
5.4.1 Forventinger til at hunden skal være der	90
5.4.2 Formål med hund	91
5.4.3 Hundens død	93
5.5 Overføringsverdi til andre - hovedfunn.....	99
5.5.1 Organiseringsform og medbestemmelse er avgjørende.....	99
5.5.2 Kompetanse om egen virksomhet gjør forskjellen	103
5.5.3 Ikke hvilken som helst hund, men DEN hunden.....	106
5.5.4 Dyrevelferd som integrert del av organiseringen	107
5.5.5 Stor tilgang på fysisk nærhet.....	110
5.5.6 Myndiggjøring av både de som ønsker og ikke ønsker hund.....	110
5.5.7 Innovativt med hund i fellesskapet	111
6.0 Avsluttende konklusjoner og videre forskning.....	113
Litteraturliste.....	116

Vedlegg

VEDLEGG

Vedlegg 1: prosjektvurdering NSD

Vedlegg 2: tillatelse til forskning ved Fontenehuset Rygge

Vedlegg 3: medforskeravtale

Vedlegg 4: informasjonsskriv til intervjuedeltager medlem

Vedlegg 5: informasjonsskriv intervjuedeltager ansatt

Vedlegg 6: intervjuguide

Vedlegg 7: informasjonsskriv til deltagere med tekstbidrag fra minnebok og Facebook

Vedlegg 8: kursbevis deltakelse kurs forskning og brukermedvirkning, KBT

Vedlegg 9: bevitnelse kurs i dyreassisterte intervensjoner, NMBU

Antall sider: 105, ekskludert forside, forord, sammendrag, abstract, innholdsfortegnelse, litteraturliste og vedlegg.

1.0 Innledning

Vi mennesker inngår i sammenhenger som på ulike måter preger hvem vi er, hvordan vi lever og hva vi har bruk for i samfunnet vi er del av. Mange av oss vil i løpet av livet ha behov for en annen type hjelp enn det familie, venner eller nettverk kan tilby. Slik støtte tilbys fra det offentlige og samfunnet på ulike vis. Noen tilbud er generelle og standardiserte mens andre er målrettet tilpasset det unike mennesket og skreddersydd. Sammenhengene mellom det psykiske, det sosiale og det fysiske danner grunnlaget for hvordan vi forstår helse fra et psykososialt perspektiv. Helsefremmende arbeid stiller stadige krav til nytenkning og innovasjon for at det hele mennesket skal møtes med sine utfordringer i den sammenheng hen befinner seg (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 130). Denne studien vil presentere et hjelpetilbud som skiller seg ut med en hunds tilstedeværelse og måten hundens være er del av samhandlingene. Tema er hvordan hund kan ha betydning for helsefremming for mennesker i psykisk helserehabilitering, der hundens nærvær er uformelt, og ikke del av en planlagt intervensjon.

1.1 Studiens formål

Som denne studien vil vise, finnes det en del forskning om hund og menneske i samhandling, det være seg som kjæledyr i et privathjem eller som et tiltak av mer formell karakter med hensikt å oppnå en helsegevinst, slik som i terapi eller undervisningssammenhenger. Derimot har vi mindre kunnskap om hva tilstedeværelse av en hund kan bety i et fellesskap som er en organisert formell helserehabiliteringstjeneste, men hvor metode og daglig virksomhet preges av uformelle interaksjoner med tette relasjonelle bånd mellom aktørene, der det er stor grad av medbestemmelse og deltagelse, og hvor hunden har en rolle som Hushund. Denne studien er et bidrag til å bote på den manglende kunnskapen, og har til hensikt å vise hvordan hundens tilstedeværelse ved et recoveryorientert arbeidsfellesskap som fontenehus, kan bidra til videreutvikling av god psykososial arbeidspraksis gjennom helsefremmende prosesser ved å undersøke hvor hunden er i samhandling med menneskene eller er del av fellesskapet der samhandlingene skjer. Jeg skal også diskutere hvilken overføringsverdi studien kan ha for andre områder.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Rammer for studien er en hunds tilstedeværelse ved Fontenehuset Rygge (FHR), et lavterskel arbeidsfellesskap for psykisk helserehabilitering i Moss kommune i Norge. Stedets metode for rehabilitering og helsefremming er relasjon og arbeid. Hunden kom til ved tilfeldigheter og ble værende som fast Hushund i fellesskapet. Følgende problemstilling ligger til grunn for

oppgaven: *Hvilke erfaringer har man med funksjoner hund fyller ved Fontenehuset Rygge og hvilken overføringsverdi kan dette ha for andre?*

Erfaringer med hund er hentet fra brukerne selv, medlemmene, og ansatte som selv benytter og jobber i arbeidsfellesskapet. For å besvare problemstillingen stilles følgende forskningsspørsmål:

- *Hvilke funksjoner har hunden og hvilke funksjoner blir hunden gitt?*
- *Hvordan er hundens tilstedeværelse på FHR organisert?*
- *Hvilke utfordringer kan hund ved fontenehus by på?*
- *Legges det merke til om hunden ikke er til stede, og hva erfares da?*
- *Hva må til for at andre skal ha overføringsverdi av erfaringene ved FHR?*

Oppdagelser som fremkommer drøftes i lys av sentral forskning på fontenehus i psykisk helserehabiliteringskontekst, dyr-menneskerelasjon og salutogene helsefremmingsteorier.

1.3 Begrep, avklaringer og avgrensninger

I oppgavens problemstilling brukes ordet *funksjoner*. I denne studien omhandler det historier og fortellinger som formidles av deltagerne rundt opplevelsen av hund ved FHR. Funksjon er ment å dekke bredt, og innebærer hva slags betydning, formål, hensikt, nytte eller følelse hund for eksempel kan ha eller gi, og avgrenses ikke på noen måte da ordet henstiller til deltagerens subjektive opplevelser om hva hunden utgjør for dem.

Deltager er informanter til studiets materiale som undersøkes.

Fontenehuset Rygge og *fontenehus* forkortes FHR og FH og omtales også bare som «Hus» eller «Huset».

Enkelte ord skrives flere steder med stor bokstav for å skille ut i sammenhenger slik som Hushund, Huset og Husmøte.

Hunden *Coppel* er subjekt for studien og oppgaven avgrenses til å hovedsakelig omhandle hans tilstedeværelse. Prosjekt Hushund og valpen Fenris kom til etter intervjuer var gjennomført og vil i liten grad omtales.

1.4 Oppgavens oppbygging

I oppgavens innledningskapittel presenteres tema og formål med studien, problemstilling og forskningsspørsmål samt avklaring av begreper og avgrensinger jeg har foretatt. Deretter kommer bakgrunnskunnskap og teoretiske perspektiver som danner oppgavens forståelsesgrunnlag. Videre i metoddelen forklarer jeg studiens design, valg av metode, herunder også en redegjørelse for oppgavens selvetnografiske tilnærming og bruk av medforsker, deltagere og rekruttering, tilblivelse av intervjuguide, gjennomføring av intervjuene og materialet, før jeg forklarer hvilke forskningsetiske overveielser jeg har gjort, vurderinger omkring dens sannhetsverdi samt refleksjoner omkring valg av metode. Neste kapittel omhandler analyse av materialet der jeg forklarer analyseprosessen, transkriberingen og bruk av analysemetoden «systematisk tekstkondensering» på mitt materiale. I den påfølgende tolkningsdelen følger et utvalg av funn fra materialet som drøftes basert på tidligere presentert teori, som munner ut i oppgavens syv hovedfunn. Avslutningsvis følger en oppsummering av studien med sammenfattende konklusjoner og tanker for videre forskning rundt tilstøtende tema.

2.0 Historisk og samfunnsmessig sammenheng, teoretiske perspektiv

Hensikten med denne redegjørelsen er å legge til rette for bakgrunnskunnskap på omfanget av psykisk uhelse i Norge inn mot oppgavens tema og fontenehusenes betydning som del av folkehelsearbeidet. Jeg vil videre redegjøre for utviklingen som psykisk helsearbeide har gjennomgått de siste 70 årene og hvordan dette er organisert i Norge i dag. Dette kan være med å gi en økt forståelse av fontenehusenes plass i denne sammenheng og også hundens betydning i dette.

2.1 Psykiske helseutfordringer i Norge

Folkehelse rapporten tar for seg forekomst av psykiske lidelser i Norge, utvikling over tid, hvilke risikofaktorer som ligger til grunn og konsekvenser av psykisk uhelse (Folkehelseinstituttet, 2018). Tall fra rapporten forteller at i løpet av livet vil 30-50 % ha en psykisk lidelse (ibid). De vanligste psykiske utfordringer er angst og depresjon. En fjerdedel av den voksne befolkning vil i løpet av livet oppleve en angstlidelse eller alkoholavhengighet/misbruk og en femtedel vil få depresjon (ibid). Personer med psykiske lidelser har økt risiko for selvmord og risikofaktorer for å utvikle psykiske lidelser er til dels genetiske, men i stor grad også miljømessige. Avstand til arbeid og sosiale fellesskap med manglende samfunnsdeltagelse, arbeidsledighet og svak økonomi, problemer i mellommenneskelige relasjoner og belastende livshendelser og traumer er de store kategoriene som skaper risiko for psykisk sykdom og lidelse (ibid). Angst og depresjon bidrar til mest sykefravær fra jobb, mer enn somatiske sykdommer, og i 2019 var 10,5 prosent av befolkningen mellom 18-67 år uføretrygdet (SSB, 2020). For de som fikk innvilget uføretrygd i 2014 var psykiske lidelser hoveddiagnose for en tredjedel (Folkehelseinstituttet, 2018). I 2017 gav regjeringen ut en nasjonal strategi for psykisk helsearbeid for perioden 2017-2022, «Mestring hele livet», hvor samarbeide på tvers av instanser er vesentlig¹. Fontenehusenes modell for psykisk støtte med fokus på arbeid og relasjon, er en del av dette samarbeidet og supplerer ulike samfunnstjenester for å styrke psykisk helse og redusere utenforskap til aktiv samfunnsdeltagelse gjennom jobb og studier (Fontenehus Norge, 2021).

---

¹ Her fremheves det at psykisk helse skal være en likeverdig del av folkehelsearbeidet, og at fokus på inkludering, tilhørighet og deltagelse skal prioriteres for å forebygge psykiske lidelse, utenforskap og ensomhet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Strategien sier også at ansvaret for psykisk helsearbeid ikke ligger hos helsesektoren alene. Det skal være et helhetlig, tverrsektorielt samarbeid der også barnehager, skoler, arbeidsplasser og frivillighet samarbeider slik at betingelsene for å fremme befolkningens livskvalitet forsterkes (ibid).

Fra sentrale sykehusinstitusjoner til lokalbaserte tjenester i lokalsamfunnet

Over en 60-70-årsperiode har vi gjennomgått et paradigmeskifte hvor politisk og behandlingsmessig syn på psykisk uhelse og helsetjenester har forandret seg vesentlig. Særlig i Vest-Europa, hvor Italia og England har ledet an med det som blir omtalt som en community-based tilnærming (Vaage-Kowalzik & Vaage-Kowalzik, 2018) og (Gråwe, Ruud, & Bjørngaard, 2005). Dreiningen har handlet om å flytte behandling og oppfølging ut fra store, sentraliserte sykehus til mindre enheter i lokalsamfunnet. Gjennom en deinstitusjonalisering og nedleggelse av de større, psykiatriske sykehusene, har satsingene gått mot å utvikle distriktpspsykiatriske tjenester og integrere psykisk helse i generell helse- og omsorgstjeneste og sosialt arbeid i lokalsamfunnet, nærmere der folk bor (Helsedirektoratet, 2015). I en slik lokalbasert modell er målet at pasienten i større grad skal bo hjemme eller i tilrettelagt bolig og helst få oppfølging her gjennom lokalbaserte tjenester hvor det satses på forebygging, tidlig hjelp og et helhetlig fokus med støtte fra spesialiserte tilbud fra sykehus. Det forutsettes at det da også finnes tilgang på akuttpsykiatriske senger i sykehus (ibid). Bakgrunn for behandlingsutvikling i Norge har også sammenheng med tilkomst av terapiformen for psykiske lidelser som fikk navnet «Terapeutiske samfunn» (Albretsen, 2002)². Andre verdenskrig hadde påført mange mennesker store psykiske belastninger gjennom blant annet feltliv og fangeleire, og presset frem alternative måter å behandle og gi omsorg. Behandlingsformen brøt med etablerte sykeustradisjoner som å fokusere på gruppe kontra individualterapi, legefrakk og uniformer ble fjernet sammen med den klassiske legevisitten. Pasienter ble mer aktivt involvert i egen behandling der de fikk oppgaver og medansvar i arbeidet på avdelingen, slik som husarbeid, kjøkkentjeneste eller å lede fellesmøter. Også medpasienter og behandlere som gruppe («community») fikk større oppmerksomhet som ressurs for endringsarbeidet (ibid). Allerede her ser vi mange paralleller til fontenehusenes metoder som jeg kommer tilbake til i kapittel 2.3.

Helsetjenestene i Norge er delt mellom stat og kommune (Helsedirektoratet, 2021).

Primærhelsetjenestene ligger til kommunens ansvar, mens spesialisthelsetjenesten ligger til staten og er delt i 4 regioner innbefattet sykehus og distriktpspsykiatriske senter (DPS).

Kommunene har ansvar for lokalbaserte tjenester som blant annet fastlege og legevakt. Mange kommuner har valgt å organisere tjenestene som er rettet mot mennesker med psykiske

---

² Denne alternative behandlingsformen ble introdusert i Norge i 1959 ved psykiatrisk avdeling for kvinner, Ullevål universitetssykehus (senere kalt avdeling 6B) av psykiater Herluf Thomstad, med sterk inspirasjon fra England (Albretsen, 2002). «Terapeutiske samfunn» som behandlingsform er ikke ren terapiform i dag, men har hatt stor betydning for utviklingen av familie-, miljø- og gruppeterapi i Norge (ibid).

lidelser i felleseenheter for psykisk helse- og rustjenester. Dette er helse- og sosialtjenester, rehabiliterings- og botilbud (Helsedirektoratet, 2015). Flere kommuner har også egne tverrfaglige ambulante team (forkortes FACT- eller ACT-team) som håndterer disse oppgavene (ibid). Kommunene har ansvar for at de lokaltbaserte tjenestene skal legge til rette for at mennesker med psykiske lidelser som har store, langvarige hjelpebehov, i stor grad kunne utnytte sitt potensiale og bo i egen bolig. Sosialtjenester som støtter og veileder om alt fra økonomi og innkjøp til kontakt med venner og familie eller å opprettholde tilknytning til skole eller arbeidsliv og bruke tilbud i lokalsamfunnet vil da være svært viktig (ibid). Ikke-lovpålagte tjenester, ideelle eller frivillige organisasjoner, lag og foreninger utgjør en stor del av folkehelsearbeidet som gjøres nasjonalt og lokalt (Helse- og omsorgsdepartementet, 2015). Mange av disse omtales som Non Governmental Organizations, NGO (Frivillighet Norge, 2021)³. Disse organiseringene av helsetjenester har relevans for oppgavens undersøkelser om hund i psykisk helse, fordi tilbud og tilgjengelighet for mennesker ved et lokalt fontenehus, kan ha overføringsverdi og være til nytte i en større sammenheng ved å kunne påvirke psykososial yrkespraksis når tjenester skal utformes eller endres. Organiseringsform vil ha betydning for hvordan også hundeholdet ved FHR organiseres.

2.2 Hundens betydning for helse

Historisk sett har dyrs terapeutiske effekter vært kjent lenge. Det kjæledyrlignende forholdet vi har til hund er trolig minst 14.000 år gammelt og henviser til et gravfunn fra oldtidens Israel der en person ble funnet gravlagt med armen omkring en antatt 5 måneder gammel valp (Penkowa, 2012, s. 20). Hund og menneske har funnet måter å kommunisere på som har skapt tette bånd og mangfold av samarbeidsformer, mye takket være dens unike evner til å lese, tolke og speile menneskers atferd (ibid s. 25). Allerede i det gamle Egypt ble det i templer i hundenes by Cynopolis gjort offer til ære for Anubis, dødsguden med hundehodet (Fine, 2019, s. 15). Man trodde også at hunder kunne helbrede sår og infeksjoner ved å slikke på skadene (ibid). Flere kulturer tror fortsatt at hundens tunge kan ha helbredende kraft og i et fransk ordtak av i dag heter det at «lange de chièn, langue de médecin», «en hunds tunge er en leges tunge» (ibid). Etter hvert ble det også synligere hvordan dyr fikk en sosial og psykologisk betydning. I 1699 mente den britiske legen og filosofen John Locke at barn

---

³ NGO er en samlebetegnelse på ikke-statlige, ofte frivillige organisasjoner, og er i Norge organisert under Frivillighet Norge. Eksempler kan være Røde Kors, Turistforeningen, Kirkens Nødhjelp, Humanetisk Forbund, Skeiv Ungdom og Miljøstiftelsen Bellona, deriblant også flere fontenehus (Frivillighet Norge, 2021). NGO skal supplere og utfylle det offentlige tjenestetilbudet og Regjeringen har utarbeidet strategier for hvordan deres samarbeid med stat og kommune kan foregå (Helse- og omsorgsdepartementet, 2015).

kunne ha nytte av dyr som en sosialiserende funksjon for å utvikle omsorgsegenskaper og anbefalte derfor at barn ble gitt dyr som ekorn, marsvin, fugl eller hund som de kunne passe på (Fine, 2019, s. 49). Utover 1800-tallet ble det vanligere med kjæledyr på mentalinstitusjoner i England, til rekreasjon og for å stabilisere sinnstilstanden til pasientene (ibid). Sykepleiefagets pionér Florence Nightingale så nytte av og tok i bruk hund som beroligende selskap ved særlig langvarig sykdom og skrev om dette i sin bok «Notes on Nursing» fra 1880 (ibid, s. 50). Under andre verdenskrig benyttet dr. Charles Mayo hunden Smoky som «levende antidepressiva» som en slags datidens terapihund for soldater på sykehus, da han hadde god erfaring med hundens psykologiske egenskaper for mennesker (Fine, 2019, s. 15). Barnepsykologen Boris Levinson oppdaget i behandlingssituasjon at hundens tilstedeværelse kan en støttende funksjon for barn i samtaleterapi ved å skape trygghet og ro (Fine, 2019, s. 56). Levinson inkluderte hund i behandling og dokumenterte det i artikkelen «the dog as a co-therapist» fra 1962 og anses som grunnlegger av dyreassisterte intervensjoner, DAI (ibid). En viktig bidragsyter til vår forståelse av samspill mellom hund og menneske og dens betydning for helse, kommer fra Dr. James A. Serpell, leder ved Center for the interaction of animals and Society, Pennsylvania Universitet (Penkowa, 2012, s. 45). Han gjorde en langtidsstudie der en gruppe mennesker som skulle skaffe seg kjæledyr ble kartlagt i ti måneder med hensikt å belyse eventuelle helse- og atferdspåvirkninger de fikk av hunden. Parallelt fulgte han en gruppe som skulle få katt og en gruppe som ikke fikk dyr (Serpell, 1991). Alle gjennomgikk samme helseundersøkelser i forkant, underveis og ved studiens slutt (ibid). Undersøkelsene viste at de som fikk katt hadde noen helsegevinster etter kattens tilkomst, men etter seks måneder var effekten av disse borte. Hundeeierne derimot, hadde betydelig økte helseeffekter som varte over lang tid og ikke avtok, i tillegg til helsefordeler knyttet til forbedret livskvalitet og opplevelse av trygghet (ibid).

Det er estimert å være 560 000 hunder i Norge i dag (NKK, 2021). Foruten å være kjæledyr finnes mangfold av bruksområder hvor hund er involvert, blant annet til jakt og gjeting, i politi, forsvar og redningstjenester, som fører- og assistansehund, i idrett- og konkurransevirkosomheter (ibid). Andre eksempler er som lesehund som pedagogisk verktøy, sosial støtte i hund som besøksvenn på eldresentre eller i psykoterapi sammen med kvalifiserte behandlere. Ved universitet i Denver, USA finnes egen masterutdanning og sertifisering for dyreassistert sosialt arbeid (University of Denver, 2020). Hundens betydning for psykisk helse kan vi en del om, men i behandling eller rehabilitering har det så langt blitt

lite vektlagt (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, s. 160). Dyr som helsebringende faktor er i sterk framvekst og trekkes stadig inn som ressurs i folkehelsearbeidet (Støkken, 2020)⁴.

2.3 Fontenehus

Fontenehus (FH) er psykisk helserehabiliteringssted hvor brukere, som kalles medlemmer, deltar frivillig i et arbeidsfellesskap (Fontenehus Norge, 2021). FH's metode er å støtte mennesker som har eller har hatt psykiske helseutfordringer og/eller rusutfordringer til aktiv samfunnsdeltagelse gjennom sosiale relasjoner, utdanning eller arbeid. Det kreves ikke henvisning for deltagelse og medlemskap er gratis. Mennesker kommer i kontakt med tilbudet ved selv å oppsøke, ringe, sende e-post, Facebook o.l. eller via familie, venner, andre frivillige, offentlige sosial- og hjelpeinstanser, e.l. man får tips eller informasjon fra. Medlemmer og ansatte jobber side om side om driften av huset der arbeidsdagene struktureres og organiseres til det arbeid som til enhver tid skal gjøres. Gjennom jevnbyrdig arbeid der fellesskapet har ansvar for den andres tilfriskning og vekst, står brukermedvirkning, myndiggjøring og påvirkning på egen rehabilitering sterkt (Fontenehus Norge, 2021). Norske fontenehus er del av en internasjonal organisasjon som jobber etter samme evidensbaserte modell for psykososial helserehabilitering (McKay, Nugent, Johnsen, & Eaton, 2018). Denne «klubbhusmodellen» eller «Fontenehusmodellen», bygger på prinsipper om en tro på at alle medlemmer kan komme seg (recover) fra uønskede effekter av psykisk uhelse, godt nok til at man kan leve et personlig tilfredsstillende liv, og for å komme dit brukes arbeid og relasjoner som metode i gjenopprettende prosesser (ibid, s. 29). På verdensbasis finnes mer enn 300 fontenehus, eller Clubhouses⁵, som de kalles internasjonalt. Det første, Fountain House (med fontene i bakgården, derav navnet fontenehus), åpnet som en selvhjelpsgruppe i New York i 1948 av tidligere psykiatriske pasienter og en psykiater (Propst, 1997). Formålet var å finne alternativ rehabilitering fra psykiatrisk institusjonsbehandling. Ser vi det i sammenheng med tidligere redegjørelse for historisk utvikling av psykisk helsetjenester, kan fontenehusenes tilkomst illustrere disse endringene som skjedde i syn på psykisk helse. Initiativtagerne hadde felles erfaringer med psykisk uhelse, å være pasient, stigmatisering, isolasjon, manglende nettverk, fraværende meningsfull aktivitet eller arbeid og opplevelse av utenforskap og manglende tilhørighet i samfunnet. De ønsket å skape et fellesskap der man kunne oppleve aksept, bygge relasjoner og finne meningsfull samfunnsdeltagelse (Propst, 1997). Dette

---

⁴ Mer om hundens utvikling, samarbeidsformer med mennesker og formål finnes blant annet i boken «Hund på recept» (Penkowa, 2012) og nettressurser <https://www.braastad.info/dyr-og-mennesker/> og <https://www.dyrebaromsorg.no/>

⁵ Derav benevnelsen «medlemmer» for mennesker som benytter fontenehustilbudene (members of Clubhouses)

utviklet seg til et nettverk av klubbhus over hele verden som alle jobber etter samme retningslinjer, definert i 37 standarder for fontenehusdrift (Clubhouse International, 2021)⁶.

2.3.1 Fontenehuset Rygge

Fontenehuset Rygge (FHR) åpnet dørene 2.mai 2016 og er et av totalt 18 fontenehus i Norge (Fontenehus Norge, 2021). Medlemmer som benytter tilbudet kommer fra flere tidligere Østfold- kommuner som Sarpsborg, Fredrikstad, Råde, Våler, og hovedandel fra Moss⁷, men også Vestby og Ås i tidligere Akershus. FHR ble akkreditert i januar 2019. Huset har per 1.5.21 ca 140 medlemmer og 6 ansatte hvorav en stilling er administrativ som daglig leder. Det er to avdelinger, Kjøkken & Hageenheten og Kontor & Mediaenheten. Arbeidsdagens lengde er som en normalarbeidsdag kl 0800-1530, mandag-fredag. Dagen har et arbeid- og studierett fokus der medlemmer drifter husets funksjoner og gjøremål sammen med ansatte, og man kan gjøre oppgaver relatert til husets drift samtidig som egen utvikling kan skje ved deltagelse i husets arbeid eller støtte mot jobb og skolevirksomhet utenfor Fontenehuset. Gjøremål kan for eksempel være å bemanne resepsjon, drifte kjøkken og lage mat, besørge vekst- og hagearbeid, planlegge prosjekter og informasjonsarbeid, å organisere jobbsøkerverksted eller delta i undervisning. Høytider feires på den aktuelle høytidsdag og huset holder åpent hele sommeren. Det sosiale er en viktig del av modellen og det arrangeres ukentlige fritidsprogram utenom arbeidstid med turgåing, spill, film, teater, bowling, ski, middag o.l (Fontenehuset Rygge, 2021). FHR sine lokaler ligger i et tettbygd boligfelt omgitt av eneboliger, villaer og rekkehus hvor naboene domineres av barnefamilier (Fontenehuset Rygge, 2021). Lokalene består av 450 kvm murhus på ett plan. Det er flere åpne løsninger og rommene er innredet som kontorer og møterom, hvor stort sett alle har gjennomsynlige glassruter. I tillegg er også mer funksjonsspesifikke rom som kjøkken, toalett, garderobe og resepsjon. Huset har 4,5 mål hage hvorav ca halvparten av hagen som ligger foran ved inngangspartiet er inngjerdet med porter som kan lukkes i hver ende. Hagen på baksiden er åpen gressplen som grenser rett mot tilstøtende fortau og innkjøring til nabohus. Hver side av bygget har en parkeringsplass som tilhører huset med plass til ca 15 biler. I gangavstand er turområder med skog, vann og stinett, men også butikker og handelssentre. Hver dag kommer

---

⁶ I Norge er fontenehus organisert som stiftelser, hovedsakelig offentlig finansiert gjennom midler fra Helsedirektoratet og nærliggende kommuner til fontenehusets geografiske plassering. De kan også søke midler fra stiftelser eller motta gaver fra foreninger eller privatpersoner. For å kunne kalle seg fontenehus i Norge og motta offentlig finansiell støtte, må Fontenehuset gjennomgå en akkrediteringsprosess, en kvalitetssikring av driften, hvor de nevnte standarder for fontenehusmodellen som omfatter medlemskap, geografisk plassering og egnede lokaler, relasjoner, arbeidsrettet dag og struktur, arbeids- og studiestøtte, administrasjon, finansiering og ledelse blir evaluert av et sertifiseringsteam (Helsedirektoratet, 2021) og (Clubhouse International, 2021).

⁷ Moss hadde kommunesammenslåing med Rygge 1.1.20, derav navnet Fontenehuset Rygge.

ca 15-20 medlemmer til FHR for å bruke det som sin rehabiliteringsarena (årsrapport for 2020, Fontenehuset Rygge, 2021). Noen er der hele dagen, andre i kortere tid. Aldersgruppen er 16-74 år og alle kjønn er representert. Sammensetningen er majoritetsnorsk mens et mindretall har minoritetsbakgrunn. Mange av medlemmene har vokst opp i tettbygde strøk eller i landlige omgivelser i Viken, tidligere Østfold.

Fontenehus skal levere på områdene helse og arbeid-/studieinkludering (Fontenehus Norge, 2021). FHR hadde tidlig fokus på å inkludere arbeid- og studiestøtte, satt i system allerede etter 2,5 års drift. Det finnes mange veier til helsefremming, arbeid- og studieinkludering og FHR ser utviklingsmuligheter for stedet og menneskene som noen ganger kan avvike fra etablerte strukturer og handlemåter i samfunnet (Fontenehuset Rygge, 2019). De 5 P'er - People, Place, Purpose, Programs og Partners står sterkt i praksisen (Molvig & Czilling, 2019). Dette synliggjøres blant annet i tilskuddsmidler fra Konfliktrådet og Bufdir (Erasmus pluss-midler). Det er også samarbeide med Kriminalomsorgen om alternative straffegjennomføringsmuligheter ved FHR, eller med lokal videregående skole om at elever i fare for å falle fra i skoleløpet kan gjennomføre noe skolegang med alternativ deltagelse ved FHR heller enn å få skolefravær og risikere ikke gjennomført skolegang. Eksempler på prosjekt ved FHR er eget Ung-program kalt #SMS (Studier Med Støtte) hvor Fontenehusmodellen og Supported Education (SEd), to evidensbaserte metoder inn i programmet, Mangfoldsprosjektet «Psykt bra mangfold»⁸ og prosjekt Hushund på fontenehus som er det eneste i Norge. Hunden Coppel som omhandles i denne masterforskningen er ikke en del av dette prosjektet, men han var naturlig svært sentral som erfaringskilde og begrunnelse for prosjekt og videreføring av hund ved FHR med Fenris valp som kom til med prosjektstart sommer 2020.

2.3.2 Hunden Coppel

Hunden Coppel var en sort labrador retriever hannhund som ble 12,5 år, og veide 28 kg. Han døde høsten 2020. Han jobbet som narkotikahund i politiet sammen med meg før han ble Hushund ved FHR da han var 8 år. Coppel hadde eget utstyrsskap i fellesgarderoben med bånd, leker, tyggeben, hundeposer og godbiter, og drikkeskåler ute og inne i tillegg til et eget teppe som sin plass.

---

⁸ Prosjektformål er inkludering og integrering av innvandrere og flyktninger gjennom aktiv samfunnsdeltagelse ved fontenehus og består av to lokale prosjekt, ett på FHR og ett på FH Asker. Moss kommune er prosjekteier for det lokale prosjektet i Moss. FHR er prosjektleder for det lokale prosjektet og har også ansvar for nasjonalt fokus for de to prosjektene (Fontenehuset Rygge, 2021).

Han hadde en rolig tilnærming til mennesker og trakk seg unna om han forstod han ikke var ønsket der. Coppel var veldressert, trygg, lydig og sosial og lot seg håndtere av de fleste mennesker med kommandoer eller berøring. Han kunne være i nærheten og la seg kose med og var også leken og lot seg gjerne invitere til å kaste ball eller andre ting han apporterte tilbake. Han hadde en daglig tilstedeværelse som ble fulgt av min arbeidstid og gjøremål. Enten det var ordinær jobb på Huset, fritidsprogram innendørs eller utendørs eller utflukter hvor det egnet seg at han var med. Vi bor nærme FHR slik at jeg kunne gå hjem med ham ved behov, eller jeg hadde bil tilgjengelig. Han var ikke i samme rom som meg bestandig. Ofte vandret han rundt der han selv valgte, innendørs eller i den inngjerdede hagen eller ble tilkalt av noen som ønsket ha ham i nærheten, bortsett fra i kjøkkenområdet der han ikke fikk gå. Han lå også på gulvet i nærheten av der vi jobbet. Han kunne også være til stede uten meg i noen timer dersom vi hadde møter eller trening ut av hus og definert medlem eller ansatt hadde påtatt seg ansvar med ham mens jeg var ute. De gangene jeg ikke var på jobb var han ikke til stede. Vi hadde fast daglig luftetur med Coppel etter hver lunsj, i tillegg til impulsive gåturer eller utflukter. Han var også med på overnattingsturer med sommerseminar for både medlemmer og ansatte.

Dyr ved andre fontenehus

Jeg har gjort forespørsler omkring dyr eller hundehold ved andre fontenehus. Dette arbeidet har ikke foregått systematisk, men gjennom henvendelser via kontakter i nettverk som kjenner organisasjonen godt, både utenlands og i Norge, og gjennom nettsider og Facebook som informasjonskanaler. Ved noen norske Hus har de hatt besøk av medlemmers eller ansattes hund sporadisk eller etter avtale. Noen har bestemt at dyr ikke tillates ved Huset mens andre har gjort vurdering fra gang til gang dersom forespørsel kommer. Fontenehuset Gjøvik har i perioder hatt en konkret hund som del av miljøet (personlig kommunikasjon med Tone Johansen ved FH Gjøvik, 22.april 2021). Slik det beskrives har hundeholdet ved FH Gjøvik noen fellesnevnerer med slik FHR har hund. Hva gjelder utenlandske fontenehus så er informasjonen også sporadisk. Flere fontenehus har gullfisk. Ved et fontenehus i Finland har ansatt hatt med hund i to år, der får også andre ansatte eller medlemmer ha med hund etter avtale. Et amerikansk hus har tilsvarende regler, og også erfaring med at medlem har assistansehund med som psykisk og sosial støtte, noe som enda ikke er en offentlig godkjent ressurs i Norge. North Star Clubhouse i Oregon har hund innimellom når medlem eller ansatt har med. Et fontenehus i Danmark har høner. Ved Mosaic Clubhouse i London har de periodevis hatt besøkshund som intervensjon utenfra, og en ansatt har i perioder hatt med

egen hund. Noen hus samarbeider med eller drifter selv gårdsrelaterte oppgaver der gårdsdyr er involvert. Informasjonsinnhenting om dyr ved fontenehus er for lite strukturert til at de kan si noe sikkert om erfaringer eller intensjoner dyreholdet har, og særlig mangelfull er informasjon om fontenehus i andre land. Basert på informasjon er det å anta at omfanget av og erfaring med dyr ved fontenehus i andre land er av større omfang enn denne studien har undersøkt.

2.4 Psykososial tilnærming

I et psykososialt perspektiv forstår man helsefremmende arbeid som en helhet der våre indre psykiske prosesser og de ytre forhold og sosiale relasjoner vi omgir oss med ses i sammenheng (Svalastog, Kristoffersen, & Lile, 2019, s. 18). Livskvalitet handler om hvordan livet oppleves for den enkelte, hvilke positive følelser en har omkring tilfredshet med livet, egen fungering, opplevelser av mestring og mening, og helsefremmende arbeid i befolkningen er vesentlig for å fremme god livskvalitet (Folkehelseinstituttet, 2020). Mennesket og menneskelige utfordringer er komplekse og psykososialt arbeid innebærer å se hele mennesket i sammenheng med samfunnet det er en del av (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 129). Dersom en hunds tilstedeværelse kan påvirke medlemmer til å se muligheter eller mål for fremtiden, i større grad fokusere på å ha ansvar for en hund enn begrensninger fra psykiske utfordringer, delta mer sosialt, le oftere, være mer i aktivitet fordi det er samspill i å kaste ball eller gå tur så er dette eksempler på individrettet helsefremmende arbeid som påvirker livskvaliteten. I et samfunnsperspektiv er det også relevant for folkehelsen og hvordan vi kan utforme vår psykososiale praksis ved å kjenne til ulike måter en hund kan inkluderes i helsefremmingsarbeidet. I en psykososial studie som denne kan det ikke tydeliggjøres nok i hvilken grad mennesket selv eier sin prosess, og har både ansvar for og rett på deltagelse. Optimale balanser på hva som er samfunnets og individets ansvar er allikevel en kontinuerlig avveining (Skærbæk & Nissen, 2014). Fra et tradisjonelt ståsted ble psykisk syke mennesker i behandling kjennetegnet utfra sine begrensninger som følge av sykdommen, og medbestemmelse eller påvirkning på egen behandling og rehabilitering var ikke med i vurderingene (Borg & Topor, 2014, s. 61). Med forsterket fokus på enkeltindividets rettigheter og forskning på negative konsekvenser ved institusjonalisering, har det medført en dreining fra passiv pasient og mottaker av tjenester til aktiv deltagelse og økt brukerinvolvering (Klausen, 2016, s. 15). I Norge er denne brukermedvirkningen i dag lovfestet (Pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1, 1999). Legges den psykososiale forståelse til grunn for brukermedvirkning for å sikre at brukerens stemme blir hørt og forstått, så får det

konsekvenser for hvilke arbeidsmetoder som benyttes i praksis. Det er også tydelige verdisyn på hvordan praksisutøvelsene forholder seg til mennesket som subjekt. Ved fontenehus er brukermedvirkning og medbestemmelse en kjerne i virksomheten. Hvordan organiseringen av Coppels tilstedeværelse ved FHR i stor grad formes av medlemmenes deltagelse, synliggjør hvordan en slik psykososial tilnærming kan praktiseres gjennom hundeholdet.

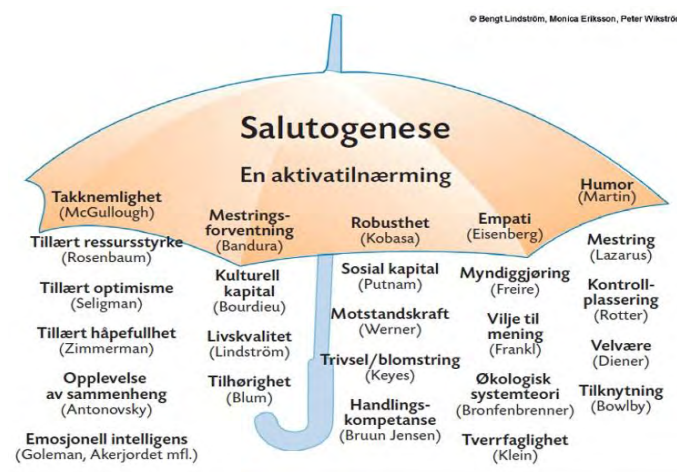
Det psykososiale omtales som en transdisiplin der tradisjonelle skylapper og grenser som mer etablerte disipliner holder fast ved, viskes bort (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 14). Ved å tenke utenfor boksen og ikke opptre i adskilte disipliner eller systemer kan vi «se oss selv som del av potensielle bio-psykososiale utviklingsmuligheter» (Hertz, 2010). Jeg oppfatter det psykososiale til å ha en ydmyk tilnærming til å inkludere samarbeid og retninger som fremstår grenseoverskridende. Slik som psykososialt arbeid er også antrozoologi tverrvitenskapelig der man kombinerer kunnskap fra ulike fagdisipliner for å studere samspillet mellom mennesker og dyr (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, s. 15). Mye av kunnskapsgrunlaget jeg har inkludert i denne studien utfyller de salutogene helsefremmingsteorier godt, fordi konteksten setter de i sammenheng. Disse utdypes i neste underkapittel. Dette illustrerer også hvor ubegrenset spekter av muligheter som finnes på å tilnærme oss stadig nye sider ved mennesket eller samfunnet de er en del av, ved å være åpne for mulige kunnskapsvindu som kan tilføre mer når sammenhengene blir annerledes.

Det er kontinuerlig behov for nytenking i psykososialt arbeid for å møte de menneskelige utfordringer i et samfunn som stadig forandrer seg (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 131). Fordi fontenehus er supplerende brikker i et større puslespill av tjenester samfunnet tilbyr mennesker med psykiske utfordringer, ønsket jeg å synliggjøre i problemstillingen at formål med studiet også omhandler overføringsverdi erfaringene ved FHR kan ha for andre. Nærvær av hund kan være en innovativ ressurs å inkludere i arbeidsformene i møte med menneskelige utfordringer på flere arenaer. Det psykososiale fokuserer på å skape endring, både det enkelte liv, men også den psykososiale yrkespraksisen (Svalastog, Kristoffersen, & Lile, 2019, s. 35). Nye tilnærminger til etablert praksis er innovasjon og Coppel ved FHR er noe mer og noe annet enn hva det psykososiale tjenestetilbudet er uten hund.

2.5 Salutogenese

Salutogenese⁹ er et perspektiv, en teori, en filosofi, et syn og en holdning til livet eller «et rammeverk som inkluderer ulike tilnærminger som alle fokuserer på helse som en ressurs for hverdagslivet hvor målet er å skape en positiv helseutvikling» (Langeland, 2014). Disse tilnærmingene illustreres ofte som en paraply av begreper og teorier:

Figur 1: salutogenese som paraplybegrep (Lindström & Eriksson, 2015, s. 77), gjengitt i samråd med forfatterne.

Den salutogene paraplyen av begreper illustrerer et rammeverk der fellesnevneren er deres fokus på menneskelige ressurser og egenskaper for mestring og hva man får til, heller enn svakheter og utilstrekkelighet

(Lindström & Eriksson, 2015), til forskjell fra den tradisjonelle medisinske patogene tilnærmingen der fokus er på sykdom og symptomer (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 115). Paraplyen er utviklet av professor i folkehelsevitenskap og mangeårig sosialarbeider, Monica Eriksson og hennes kolleger (Högskolan Väst, 2021). Eriksson har i en årrekke studert og forsket på friskhetsfaktorer på helse (ibid). Salutogent perspektiv ser på hvordan god håndtering av egen hverdag påvirker helse og skaper mestring og kan bidra i mobilisering av kraft og tro på egen mulighet til endring (ibid). Dette kan handle om å legge til rette for tanker og handling om egne ressurser heller enn mangler. Sosiologen Aron Antonovsky var salutogeneses opphavsmann. Bakgrunnen for hans forskning kom av studier han gjorde med kvinner som hadde overlevd konsentrasjonsleire og krigsopplevelser ved Holocaust under andre verdenskrig og hvordan dette påvirket deres mentale helse (Eriksson, 2017). Antonovsky forundret seg over hvordan mennesker som hadde stått i forferdelige påkjenninger fra krigen, allikevel håndterte livet med tilsynelatende god psykiske helse (Antonovsky, 2012, s. 15). Han presenterte sin modell for det salutogene perspektiv i boken *Helsens Mysterium* (1987), hvor begrepet Sense Of Coherence (SOC), eller Opplevelse Av Sammenheng (OAS) er en overordnet forståelse (Eriksson, 2017). OAS er menneskets forestilling om livet og grad av kapasitet til å respondere på stressfulle opplevelser eller påkjenninger (ibid). I et salutogent perspektiv søkes det etter kunnskap om hvorfor mennesker

⁹ Ordet kommer fra latinske salus= helse og greske genesis= opprinnelse eller tilblivelse (Langeland, 2014)

klarer seg bra på tross av store påkjenninger. Antonovsky diskuterte hvilke motstandsressurser vi mennesker har mot livets stressfaktorer. Hans svar eller løsning er at menneskers opplevelse av sammenheng (OAS) er en mulighet vi har til å makte og tilpasse oss et liv i kaos eller orden, og denne opplevelsen av sammenheng avhenger av hvorvidt vi opplever situasjonen forståelig, meningsfull og håndterlig (Eriksson, 2017, s. 92). Stressfaktorer i den enkeltes liv påvirker opplevelsen av sammenheng og kan være både negative, eller vonde opplevelser, men også de gode man ønsker seg. Antonovsky hevder det handler om balansen mellom ressurser og underskudd som er i bevegelse hele livet og kan like gjerne være de hendelser som oppleves som stressfaktorer som skjer, for eksempel at man krasjer bilen, som hendelser som ikke skjer, som at man ikke fikk jobben man søkte på (Antonovsky, 2012, s. 140). Antonovsky's teorier om helseforståelse er overordnet paraply og rammeverk. Samtidig velger jeg å se på problemstillingen med utgangspunkt i utvalgte teorigrunnlag om recovery, mestring, tilknytning og relasjoner, sosial støtte og interaksjon menneske/dyr for å besvare hvilke erfaringer man har med funksjoner hund fyller ved Fontenehuset Rygge, og hvilke overføringsverdier dette kan ha for andre.

2.5.1 Recovery

Recovery fokuserer på det som kan fremme mestring og livskvalitet, forbedre sosiale liv og redusere sykkelighet til mennesker med blant annet psykiske lidelser (Thornicroft & Tansella, 2013). Jeg forstår recoveryorientert praksis som endringsarbeid der det salutogene perspektivet på helse er den overordnede filosofi og teoretiske referanseramme.

Helsedirektoratet gav i 2014 ut «Sammen om mestring», en veileder for lokalbasert psykisk helse- og rusarbeid. Denne veilederen legger føringer for hvordan helsearbeidet skal foregå i kommunene, hvor recoveryorienterte tilnærminger skal bestrebes. Her står blant annet: «Recovery er et faglig perspektiv som tar utgangspunkt i at bedring er en sosial og personlig prosess hvor målet er at den enkelte kan leve et meningsfullt liv til tross for de begrensingene problemet kan forårsake» (Helsedirektoratet, 2014, s. 31). Recovery oversettes til norsk som «å komme seg» eller «bedringsprosesser» (Borg, Karlsson, & Stenhammer, 2013, s. 9). Dette kan innebære ønske om å bevege seg fra en tilstand eller opplevelse til en annen som er positivt annerledes enn der man var. For noen kan det handle om å leve med en langvarig sykdom, å kjenne glede ved å bli deltager i meningsfulle fellesskap eller å unngå forverring av uønskede livsopplevelser.

Fontenehus som recoveryorienterte fellesskap med en psykososial forankring

I den sosiale forståelsen av recovery er ikke bedringsprosessen et personlig ansvar og prosjekt alene (Borg, Karlsson, & Stenhammer, 2013, s. 16). Fontenehus jobber recoveryorientert i betydningen av å verdsette menneskets autonomi i egen bedringsprosess samtidig som det legges til rette for å kunne nyttiggjøre seg helsefremmende relasjoner til en utvikling (ibid, ss. 9-13). På fontenehus er medlemmer unike individer som lever i storsamfunnet og deltar i fontenehusfellesskapet som de både påvirker og påvirkes av gjennom mellommenneskelige samspill. Her synliggjøres det som er omkring individet som for eksempel arbeid og utdanning, hjem, helse- og omsorgstilbud i lokalmiljøet, venner, familie og nettverk forøvrig. Slik har fontenehusmodellen også en psykososial forankring, hvor det hele mennesket forstås som mer enn sin lidelse eller utfordring (Svalastog, Kristoffersen, & Lile, 2019, ss. 17-25).

Helsefremmende relasjoner og myndiggjøring i recovery

«Å gjøre i stand til» eller myndiggjøring er vanlige oversettelser av begrepet empowerment som er sentralt i recoveryorienterte praksiser. Å styrke mennesket slik at han eller hun får kraft til å forandre de betingelser som holder en fast i en avmaktssituasjon (Askheim & Starrin, 2007, s. 23). Slike situasjoner kan være mangel på kunnskap om muligheter for hjelp fra samfunnet, lav selvfølelse eller tro på egne ressurser, det kan handle om mangel på styrke til å oppsøke helsebringende relasjoner eller nettverk. I et recoveryarbeide handler det ikke om å gjøre for, men å gjøre med: «myndiggjøring og gjenvinning av kontroll over eget liv er sentrale elementer i bedringsprosessen. Tiltakene som iverksettes støtter opp under brukerens egen bedringsprosess» (Helsedirektoratet, 2014, s. 31). Å veilede den andre til å se og ta i bruk helsefremmende relasjoner kan virke positivt på recovery. Karlsson og Borg sier at «recovery bare kan utvikles ved å se sammenhengen mellom personen som ønsker recovery, fagpersonen og de tjenester som tilbys og utvikles» (Karlsson & Borg, 2017, s. 14). For mange kan relasjon til ansatte i psykiske helsetjenester eller et recoveryorientert fellesskap som fontenehus, være del av en slik tjeneste og viktig bidrag til recovery (Slade, 2017, s. 7). Relasjonens betydning forklares nærmere under kapittel 2.5.3.

2.5.2 Mestringstro

Banduras teorier om mestringstro er del av et salutogent perspektiv som er vesentlig i recoveryarbeid og fontenehusenes modell. Troen på egen mestring er grunnleggende for selvfølelsen og motivasjon til utvikling, vekst og endring. Albert Bandura har hatt stor innvirkning på forståelsen av hvordan vi lærer i samhandling med andre og hvilke

forventninger vi har til oss selv (Bandura, 1977). Bandura introduserte begrepet «self-efficacy» (Bandura, 1994) som oversettes til «mestringstro». Jeg har valgt Bandura som teorigrunnlag i oppgaven fordi det er svært anvendbart på fontenehus hvor opplevelse av mestring for å oppnå vekst er del av metoden, og deltagerne beskriver hundens tilstedeværelse som del av mulighet for slike mestringsopplevelser. I Banduras teori handler det om hvordan en person har tro på egen mestring, og hvorledes høy eller lav mestringstro kan ha betydning for ambisjoner vi setter oss, hvordan vi presterer eller hvordan og hva vi motiveres av (ibid). Bandura forklarer mestringstro som menneskers tro på egen kapasitet og evne til å selv påvirke og håndtere hendelser og begivenheter som er betydningsfulle og påvirker eget liv. Troen på egen mestring, eller mangel på slik tro, har betydning for hvordan mennesker føler, tenker og motiverer seg selv for å håndtere livet (ibid). Eksempelvis vil mennesker med høy grad av mestringstro kunne oppsøke vanskelige oppgaver som en utfordring man skal håndtere og kan vokse på. De med stor tro på egen mestring vil stille seg større mål og dedikasjon til å nå målene og øke egen innsats underveis for å unngå å feile. Dersom de ikke lykkes, tar de seg raskt inn. De nærmer seg utfordrende oppgaver med en tro på at de selv kan håndtere dem. Dette gjør dem bedre rustet til å utrette og oppnå noe, og mindre utsatt for negativt stress og depresjon (ibid).

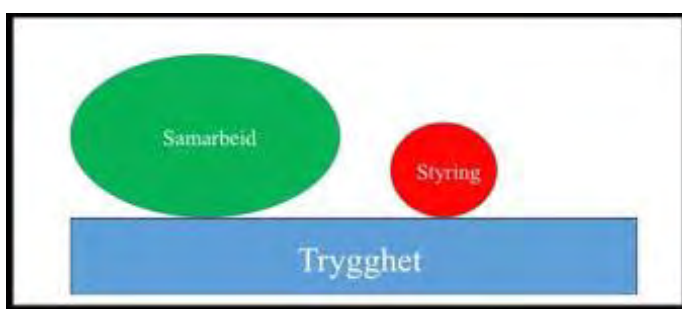
Bandura peker på fire områder som kan påvirke og øke noens tro på egen mestring:

1. Å erfare selv at man får det til. Bandura hevder slik egenopplevd mestring gir sterkest befestning av mestringstro om denne endringen skal stabilisere seg og fastholdes over tid (Bandura, 1994, s. 2).
2. Å se andre få det til – rollemodellering. Det er vesentlig at dette er mennesker man kjenner man kan sammenligne og identifisere seg med. Tilsvarende vil det påvirke negativ dersom disse rollemodellene feiler (ibid).
3. Å oppleve sosial støtte og overtales verbalt. Mange er villige til å mobilisere mere krefter og blir mer utholdende i oppgaven om man blir heiet på og opplever at andre har tillit til at «dette fikser du». Vesentlig er å støtte til oppgaver som gir mestringsopplevelser og unngå opplevelser hvor man risikerer å feile (ibid).
4. Egnert mental tilstand. Sinnsstemning og humør påvirker hvorvidt man har forventninger til å prestere godt eller dårlig utfra eget utgangspunkt. Er man angstfull, stresset og urolig, vil det påvirke tro på egne evner og også hvilken innsats man legger i oppgaven. Gjennom

stressreducerende tiltak og støtte til endring i negativ innstilling til seg selv eller situasjonen, kan ens mentale tilstand stå mer rustet til å ha tro på at oppgaven er håndterbar (ibid, s. 3).

2.5.3 Tilknytning og relasjoner

En definisjon på tilknytningsteori jeg opplever egnet er «en teori om det psykologiske båndet mellom barnet og den primære omsorgsperson» (Hart & Schwartz, 2008, s. 9), fordi den tydeliggjør at utviklingen foregår i en relasjonell kontekst¹⁰. Vårt behov for tilknytning omhandler å kjenne seg beskyttet, å ha en trygg havn å falle tilbake på som tar vare på oss fra vi er små. Opplevelsen av å ha en trygg tilknytning til primære omsorgspersoner ble av psykiateren John Bowlby vurdert å være avgjørende for hvordan vi utvikler eget selvbylde, gode relasjoner med andre og er av stor betydning for vår psykiske helse (Bowlby, 1988, s. 19). Det er i møte med andre vi blir til. Vårt behov for andre, for tilknytning, preger oss gjennom hele livet og således også trusselen om at vi risikerer å miste tilknytningen vi har til andre (Schibbye, 2009, s. 102). Schibbye forklarer relasjoner utfra dialektiske prosessbeskrivelser der en side av et forhold eller en relasjon får sine egenskaper gjennom den andre, en gjensidig avhengighet som skaper hverandres forutsetninger i et samspill, til eksempel at en dør er ikke en dør med mindre det også er en vegg der (ibid, s. 52). Styrken på båndet til den andre er avgjørende. Vi har gjerne løsere relasjoner til bekjente mens tilknytning brukes når vi beskriver sterke emosjonelle bånd som mellom mor og barn eller livspartnerne (Svartdal, 2011). Tilknytningens relevans til dette studiet, vil jeg synliggjøre gjennom hund- og menneskerelasjon. Blant dyr har spesielt hunder unike evner til å danne relasjoner med mennesker (Julius, Beetz, Kotrschal, Turner, & Uvnås-Moberg, 2012).

Figur 2: relasjonsmodell, (Svartberg, 2010)

Relasjoner mellom menneske og hund kan ifølge Svartberg ses på som et sosialt system basert på tre roller

mennesket inntar i samspill med hunden som består av trygghet, samarbeid og styring (Svartberg, 2010, s. 18). Tryggheten er fundamentet hvor man bygger vennskap gjennom tillit

¹⁰ Tilknytningsteori er grunnleggende i moderne utviklingspsykologi og ble først formulert som begrepet tilknytning (attachment) av den britiske psykiateren John Bowlby etter studier av barn fra andre verdenskrig (Hart & Schwartz, 2008, s. 13). Bowlby så på hvorledes barn utvikles sosialt, emosjonelt og kognitivt avhengig av deres forhold til nære omsorgspersoner, primært sine foreldre, sett i sammenheng med evolusjonsteori (ibid, ss. 64-65) og Bowlby er kjent for å beskrive dette tilknytningsfundamentet som «en sikker base» som også er tittelen på hans mest kjente verk om tema (1988).

og trygghet. Her kan man bistå ved utrygghet eller ubehagelige følelser. Samarbeidet handler om engasjement, kommunikasjon, og positivitet. Styring eller bestemmerollen (av svensk: bestämmanda) er situasjoner hvor det er nødvendig med en tydeligere ledelse, for eksempel der andre ting frister mer enn samarbeide eller man risikerer ulykke eller skade i utrygge miljø (ibid). Ved å forstå relasjoner utfra et slikt perspektiv kan rollene oppleves mer fleksible og dynamiske, og endres i takt med utviklingen i relasjonen. For å vise relevans til sammenhengen mellom psykisk helsearbeid og hund som helsefremmende ressurs, vil jeg redegjøre for hvordan samhandling mellom menneske og dyr settes inn i en faglig kontekst i dyreassisterte intervensjoner.

2.6 Dyreassisterte intervensjoner - DAI

DAI er en samlebetegnelse for ulike målrettede tiltak hvor dyr er involvert. International Association of Human-Animal Interaction Organizations, IAHAIO, er en internasjonal paraplyorganisasjon hvor mer enn 90 organisasjoner som jobber med DAI er medlem (Fine, 2019, s. 23). Jeg velger å bruke IAHAIO definisjon på DAI da den har en bred støtte i faggrupper som jobber med dyr/menneskeinteraksjon: «DAI er en målrettet og strukturert intervensjon som bevisst inkluderer eller innlemmer dyr i helse-, undervisnings- og omsorgstjenester, med formål om terapeutisk utbytte for mennesker» (ibid, s. 386). DAI er en samlebetegnelse for flere tiltak med dyr; dyreassistert terapi (DAT), dyreassistert pedagogikk (DAP), dyreassisterte aktiviteter (DAA) og dyreassistert coaching/veiledning (DAC) (ibid). DAI kan være betydelige virkemidler og verktøy i helsefremmende prosesser for befolkningen, for eksempel i tiltak som bedrer livskvalitet, trivsel og mulighet til å mestre utfordringer og belastninger man utsettes for i dagliglivet (Fine, 2019, s. 25).

Dyreassisterte aktiviteter – DAA

Ved FHR har hundeholdet stor grad av uformell tilnærming og kan ikke umiddelbart plasseres som et DAI-tiltak slik definisjonen over beskriver det. Dersom hundeholdet allikevel skulle kategoriseres under DAI-paraplyen, vil dyreassistert aktivitet være intervensjon som kan ligne mest. DAA er definert som: «En planlagt og målrettet uformell interaksjon og besøk som utføres av dyr- mennesketeam i motivasjons-, undervisnings – og rekreasjonsøyemed» (Fine, 2019, s. 386). DAA kan utføres av både fagfolk og lekfolk der besøkshund er vanligste form for DAA- tiltak som oftest utføres av ufaglærte frivillige (Nawarecka-Piatek i Sandstedt, 2016, s. 11). DAA som intervensjon kan for eksempel være å klappe eller børste en hund, gi den godbiter eller kaste en leke som hunden skal hente, slik som deltagerne gjorde i en norsk doktorgradstudie hvor demente ved sykehjem deltok (Olsen, 2016, s. 48). Tilsvarende

eksempler på hvordan Coppel's tilstedeværelse kan ligne dyreassistert aktivitet, kan være å gå tur med ham, gjemme ball han skal finne og levere, være med på støttesamtale med medlem eller kose med ham i hagen.

2.7 Tidligere og relevant forskning om dyr knyttet til psykisk helse i fellesskap

For ytterligere teoretisk ballast gjennomførte medforsker og jeg våren 2020 utdanning i dyreassisterte intervensjoner (DAI) ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås (NMBU) (vedlegg 9). Søk i forskningsdatabaser etter tidligere forskning og litteratur relevant for prosjektet har vært gjort i form av oppdaterte og jevnlig litteratursøk etter hvert som materialet har tatt form og utviklet seg og jeg har sett mulighet for utvidelse eller endring av søkeord. Jeg har også fulgt opp referanselister i artikler og litteratur jeg har lest og jeg har konkretisert et utvalg av tidligere forskning jeg anser særlig relevant for min problemstilling. Jeg benyttet søkemotoren oria.no som er en bred og generell søkemotor. Jeg tok i bruk ulike søkedatabaser: Idunn, Pubmed, Svemed, Academic, PubPsych, Cinahl, Google Scholar med flere. Jeg har benyttet norske og engelske søkeord i ulike kombinasjoner. De mest brukte norske søkeordene er: psykisk helse, familie, eierskap, dyr, hund, hushund, husdyr, menneske, dyreassisterte intervensjoner, dyreassisterte aktiviteter, interaksjon, relasjon, tilknytning, recovery, mestring, fontenehus, fellesskap, arbeidssted/arbeidsplass. De mest brukte engelske ordene er: mental health, dog ownership, domestic dog, resident animal, facility dog, human-animal interaction (HAI), human animal bond, animal assisted therapy, animal-assisted interventions, animal-assisted activity, self-efficacy, community, clubhouse, workplace. Det foreligger ingen artikler eller treff på emnene «dyreassisterte intervensjoner og fontenehus», «hund og fontenehus», eller søk på tilsvarende engelske kombinasjoner som omhandler dyr eller hund med «Clubhouse». Jeg har ikke funnet studier gjort på dyr eller hundehold i virksomhet for psykisk helserehabilitering som er organisert som en slik type fellesskap og målgruppe for virksomheten som ved FHR. Jeg har derfor søkt videre, mot andre målgrupper og dyrearter i hensikt å kunne dra paralleller til denne studien.

Froma Walsh og hennes kolleger studerer dyr i relasjon til mennesker i et systemisk perspektiv som er overførbart til det mellommenneskelige samspillet ved et fontenehus-fellesskap. Walsh har sett på dyrs betydning i et familieperspektiv og viser til kunnskap som tilsier at vi kan oppnå bedre helse både fysisk og psykisk, styrke vår livskvalitet, oppleve mestring og læring gjennom positive samspill mellom mennesker og dyr (Walsh, 2009a) og (Walsh, 2009b). Walsh fokuserer på dyrenes betydning og funksjon i familieprosesser, relasjonelle dynamikker og spenninger. Hvordan de bidrar i oppdragende funksjoner, ved

overganger og kriser, eller er inkluderte deltagere på likeverdig vis som øvrige familie-medlemmer (ibid). Walsh gir en forståelse av dyrets betydning i samspill for familier, men kan overføres til å gjelde i gruppe og interaksjoner ved fontenehus. Det som fremheves i hennes forskning har mange sammenhenger med ulike tema som fremheves av deltagerne i min studie, og blir hyppig drøftet opp mot dette gjennom oppgaven.

I 2018 gjorde Helen Brooks og kolleger en metaanalyse som en systematisk oversikt hvor de tok for seg kjæledyrenes rolle og hvordan dyrene bidro i arbeidet for mennesker som lever med langvarige psykiske utfordringer og selv eier dyr, spesielt i krisetider med høye symptomtrykk (Brooks, et al., 2018). Studien belyser også utfordrende og negative aspekter som kan oppstå omkring det praktiske og emosjonelle, som utgifter, bosted, krevende oppdragelse og byrden med å miste dyret (ibid). Hund og hest fremheves som mest krevende og artikkelen påpeker viktigheten av å velge dyr til type situasjon og menneske (ibid). Forfatterne løfter frem hvordan dyr kan være ressurser inn som relasjon og del av nettverk, i tillegg til de menneskelige relasjonene og setter søkelys på at forskning i stor grad har fokusert på formalisert kontakt med dyr, i lukkede settinger som ved DAI-tiltak, mens forskning omkring kontakt med dyr for mennesker med psykiske utfordringer i de mer ustrukturerte åpne omgivelsene, er svært mangelfull (ibid).

Psykolog Aubrey H. Fine er ansett som en av pionérene bak DAI (Pet Partners, 2020). Han har i 40 år praktisert DAI og forsket på den psykososiale innvirkning av dyr-menneske interaksjoner, dyreassisterte intervensjoner, sosial læring, barn med ADHD og resiliens hos barn (ibid). Boken «en håndbok i Dyreassisterte Intervensjoner -faglig grunnlag og retningslinjer», utkom første gang i 2004 og anses som svært betydningsfull teoretiske kilde og oppslagsverk for DAI i dag (ibid). Boken er en fagbok med sammenfatning av teori, fakta og retningslinjer for dyreassisterte intervensjoner med en stor andel av gjeldende forskning fra medforfattere av internasjonale fagpersoner (Fine, 2019) og er svært relevant for min studie.

Jennifer P. Wisdom er professor i helsepolitikk og ledelse og direktør ved Senter for Innovasjon i Mental Helse ved City University i New York. Wisdom og kolleger gjorde en longitudinell studie med mennesker i recoveryprosess av alvorlige psykiske lidelser som omhandler hvilken betydning eierskap av kjæledyr kan ha for helsefremming blant psykisk syke (Wisdom, Saedi, & Green, 2009). Over en toårsperiode fulgte studien 177 mennesker i aldersgruppen 16-84 år, hvorav halvparten menn og halvparten kvinner. Det ble gjennomført kvantitative spørreundersøkelser som blant annet omhandlet spørsmål om demografi, helsehistorikk, opplevelse av sosial støtte og eierskap til dyr. Det ble også gjennomført

kvalitative intervjuer ved studiens oppstart, halvveis og ved studiets slutt (ibid). Studien er svært relevant for å forstå opplevelsen av hvordan kjæledyr kan ha betydning for menneskelig utvikling. Studien viste fire hovedområder for dyrenes betydning i deltageres prosess:

For det første bidro kjæledyr empatisk og terapeutisk for eksempel som trøst i perioder med ensomhet og høyt symptomtrykk, for det andre fungerte de som bindeledd til sosiale relasjoner og som hjelp til å komme ut av isolasjon, for det tredje var de en sosial støtte i seg selv, som erstatning eller tilskudd til familie eller annet nettverk, særlig der disse nettverkene var anstrengt eller helt fraværende og for det fjerde bidro dyreholdet til økt myndiggjøring i eget liv og tro på egen mestring (ibid ss. 6-7). Målgruppe av mennesker i denne studien sammenfaller med medlemmer ved fontenehus. Alle fire områder Wisdom har fremhevet fra studien, er gjennomgangstema mine deltagere også forteller om i intervjuene.

Tidligere nevnte barnepsykiater Boris Levinson tok i bruk tilknytningsteoretiker Bowlbys forskning omkring barns følelsesmessige tilknytninger til omsorgsgiver, for å forstå hva slags funksjon hund kan utgjøre på sammenlignbare vis (Levinson, 1962, ss. 59-65). Levinson anses svært sentral i DAI-sammenheng og blant de første som tok dyr med inn i terapirommet og benyttet hund som døråpner og emosjonell støttespiller i psykiatrisk behandling og miljøterapi (Kirkeby, 2014, s. 24). Hans forskning og praksis er gjeldende også i dag og relevant for studien inn mot hundens funksjon ved FHR.

Også i en artikkel fra 2011 bruker forfatterne tilknytningsteori i sammenheng med litteratur og studier på dyr-menneskerelasjon som rammeverk for å forstå betydningen av dyr som del av terapi i psykiatrisk behandling (Zilcha-Mano, Mikulincer, & Shaver, 2011). Artikkelen viser til hvordan dyr kan fylle funksjoner tilnærmet menneskelige tilknytningsformer, hvordan de kan benyttes i terapisammenheng som bindeledd mellom terapeut og pasient som sammenfaller med det Levinson sier. Det forfatterne her har fått frem som gjør den ytterligere betydningsfull for min studie, er hvordan de dokumenterer at dyr kan fylle roller som den unike tilknytningsfiguren i seg selv (ibid).

I en forskningstudie blant 159 italienske dyreeiere ble deltagerne spurt om sine erfaringer når dyret døde og omtaler grad av tilknytning til dyret, hvordan det påvirker egen helse, sorgarbeidet og erfaringer omkring avlaving av dyret (Testoni, De Cataldo, Ronconi, & Zamperini, 2017). Det er interessant mot min studie hvor deltagerne forteller om opplevelser omkring prosessen med Coppels aldring og dødsfall.

MacNamara og kolleger forsker på hvordan man utdanner og implementerer dyreassisterte intervensjoner blant annet i psykisk helsearbeid og fremstiller hva slags betydning kompetanse på både formål og hensikt for klient med bruk av dyr, men også dyrets spesifikke egnethet til formålet (MacNamara, Moga, & Pachel, 2019), slik denne studien vil drøfte.

Tidligere var hunder på arbeidsplasser de som utførte en assistanse som for eksempel førerhund for blinde og svaksynte, men forskning viser at det nå er større aksept og vanligere også med hunder som ansatte har med som kjæledyr (Foreman, Glenn, Meade, & Wirth, 2017). Artikkelen presenterer utviklingen av fenomenet, arbeidssteder hvor dette praktiseres og foretar en gjennomgang av fordeler eller mulige utfordringer hundeholdet kan ha (ibid). Dette er relevant for studien da hundehold ved FHR på mange måter kan sammenlignes med praksis ved ulike arbeidsplasser, og hvordan virksomheten er organisert blir diskutert.

Dyr som bor ved en institusjon blir ofte omtalt som «resident animals» og en litteraturstudie har sett på ulike interaksjoner eller former for dyrs tilstedeværelse der både DAI-tiltak som besøksdyr og beboende dyr på stedet ble sammenlignet (Ebener & Oh, 2017). Studien er en av få som sammenligner ulike dyrearter og etterlyser behovet for mer forskning som differensierer hvilke dyr som egner på hvilke steder, med hvilke formål og for hvilken målgruppe (ibid). Studien har konsentrert seg om sykehjem med eldre langtidsbeboere som kontekst og målgruppe, men fellesnevnerne omkring husdyr i et menneskelig fellesskap på uformelt vis gjør det relevant å sammenligne mot mitt materiale og Hushunden ved FHR.

Forsknings- og kompetansemiljø i Norge

Forsknings- og kompetansemiljøet i Norge fremstår oversiktlig. Organisasjonen Dyrebar Omsorg (tidligere Antrozologisenteret) har siden 2007 holdt kurs i DAI og er eneste aktør per i dag som tilbyr universitetsutdanning innen terapihund i samarbeide med Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU, 2020). Universitet i Agder har en forsknings- og utviklingsgruppe etablert omkring fagfeltet antrozologi, hvor samspill mellom dyr og mennesker er i søkelyset. Flere av forskerne her står bak Norges første fagbok om tema med tittel «Antrozologi- samspill mellom dyr og mennesker» (Berget, Krøger, & Thorød, 2018).

I 2006 forsvarte Bente Berget en doktorgrad som undersøkte terapieffekt av arbeid med husdyr for mennesker med psykiske lidelser, og fant blant annet at de reduserte angst, fikk økt tro på egen mestring og håndterte stress bedre (Berget, 2006). Det første norske doktorgradsstudiet på DAI med hund ble utført av Christine Olsen, og tar for seg DAI som helsefremming for eldre mennesker med demens (Olsen, 2016). Olsen fant at mennesker med

alvorlig demens fikk mindre symptomer på depresjon og bedre livskvalitet av tiltak med hund. Dagpasientene fikk bedre balanse og deltagerne var engasjerte i aktivitet med hunden (ibid).

Norske masterstudier med relevans for mitt tema

I en kartleggingsstudie av terapi- og selskapsdyr ved norske sykehjem besvarte 282 respondenter blant ledere en spørreundersøkelse som blant annet omhandlet omfang av dyr, innvirkning på beboeres og ansatte helse og trivsel og holdninger til dyrs tilstedeværelse (Myren, 2010). Studien er gjort ved sykehjem, men er relevant for fontenehus da hundene som omtales i liten grad var i formaliserte DAI-rettede tiltak, men var med ansatte på jobb eller pårørende på besøk, på lignende vis som hunden ved FHR er med ansatt på jobb. I en studie i sosialantropologi har forfatteren gjennom feltarbeid og intervju med handlere (hundeførere, AE) som gjennomførte DAI hovedsakelig ved sykehjem, studert hundens funksjon som brobygger i relasjoner ut ifra et aktør-nettverk-teoretisk perspektiv (ANT), og belyser samspillet mellom hund, bruker og handler (Kirkeby, 2014). Studien har sett på hvordan relasjoner ble til ved hjelp av hundens tilstedeværelse som også drøftes i min forskning ved FHR. I en master i helsevitenskap intervjuer forskeren fem hundeeiere med psykiske lidelser om erfaringer de har med hundeholdet og finner at de opplever økt sosial aktivitet, ansvarsfølelse for hunden, godt forhold til hunden, men at helsevesenet gir deres hundehold varierende grad av anerkjennelse (Skjørestad, 2011). Fordi de fleste studier i større grad spør helsepersonell eller hjelpere enn de som skal motta tjenesten om deres erfaringer, er denne studien relevant oppimot min oppgave også i lys av brukermedvirkning. I en annen masterstudie i psykososialt arbeid, har forfatteren intervjuet ungdom som deltar i tiltak med dyreassisterte intervensjoner om deres erfaringer med tiltakene. Studien tar for seg hva slags effekt tiltakene har på følelser, relasjoner, mestring, trygghet, sosiale fellesskap og endring (Wilberg, 2020). Alle områdene disse effektene peker på er tema også i min master og kan sammenliknes. I en master i psykisk helse har forfatteren intervjuet fagpersoner som jobber med hesteassisterte intervensjoner (HAI) om deres erfaringer med hest som samarbeidspartner og har overføringsverdi til min studie selv om dyrearten er en annen. Resultater fra studien tilsier at tiltakene med hest opplevdes meningsfulle for både fagpersonene selv, men også for klientene hvor de opplevde økt trygghet, større selvtillit og evne til selvregulering, mindre fokus på sykdom og større tro på egen mestring (Bakkejord, 2020).

3.0 Metode og materiale

I dette kapittelet beskrives fremgangsmåte og forskningsmetoder jeg benytter. Jeg innleder med å si noe om studiets design og metodiske grep. Dernest presenteres forskningsmetode før jeg redegjør mer i detalj for hvem deltagerne er, selve gangen i materialeinnsamlingen, og hvordan det empiriske materiale ble til. Deretter gjør jeg rede for hvilke etiske overveielser jeg har gjort før jeg i siste del av kapittelet vurderer sannhetsverdien denne studien har og reflekterer omkring forskningsmetoder jeg har benyttet. Studien er kvalitativ med en selvetnografisk tilnærming og tar i bruk metodene medforsker, narrativer, intervju, tekster fra Facebook og minnebok etter hundens død. Denne flermetodiske tilnærmingen vurderte jeg hensiktsmessig og nødvendig for å kunne besvare problemstillingen dekkende. Fordi studien er gjort med medforsker på egen arbeidsplass, så har det vært behov for å redegjøre mer om disse metodene i kapittel 3.1.1 og 3.1.3 slik at etikk og vitenskapelighet i studien blir tilstrekkelig ivaretatt. Fyldige, godkjente, intervjuer har vært viktig for å sikre at leseren får tak i informantenes egen stemme, og slik kan gjøre seg opp en egen oppfatning av mine analyser. Presentasjon av intervjuer i tolkningskapittel 5.0 tar derfor plass for å sikre at deltager og analysestemmer er adskilt, og at begge er tilgjengelige for intersubjektiv etterprøvbarehet (Malterud, 2017, s. 18). For å kunne ivareta vitenskapeligheten i arbeidet strekker derfor sideantall i denne studien seg utover studieplanens anslag. Vurderinger som er gjort diskuteres også under kapittel «3.5 metoderefleksjoner».

3.1 Kvalitativ forskning

Hver forskning krever ulike metodiske tilnærminger. Forskningsmetoder er ulike verktøy man har til rådighet og den ene metoden egner seg bedre eller dårligere enn en annen, avhengig av hva man ønsker å finne ut av eller belyse. Forskeren må gjøre seg så kjent med de ulike metoders kvaliteter at hen kan gjøre en kvalifisert vurdering av metode best egnet til sitt prosjekt (Everett & Furseth, 2012, s. 128). I kvalitativ forskning er vi opptatte av *hvordan* noe fremstår, gjøres, oppfattes eller sies og står i motsetning til kvantitativ forskning hvor det er viktigere å finne ut av hvor mye eller en tallverdi som skal bearbeides statistisk (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 11). I den kvalitative forskningen jobber man med å fortolke, bearbeide eller beskrive menneskelige opplevelser for å oppnå kunnskap. Ut ifra studiens hensikt er en kvalitativ tilnærming valgt for å belyse menneskenes opplevelser med hund i miljø slik det fremstår for dem.

3.1.1 Selvetnografi

Studien skjer på min arbeidsplass og det er min hund. Fordi jeg selv er en del av det jeg studerer, har jeg hatt nytte av å sette meg inn i litteratur om selvetnografi. Mads Alvesson, professor og forsker ved Lunds Universitet i Sverige, gjør betraktninger om hvordan forskere undersøker sitt eget felt og forklarer selvetnografi som «.. a study and a text in which the researcher describes a cultural setting to which he has a «natural access», is an active participant, more or less on equal terms with other participants» (Alvesson, 2003, s. 174). I denne konkrete studien er vurderinger omkring nærhet og distanse i forskerrollen foretatt kontinuerlig. Jeg har relasjon med alle deltagere som er intervjuet. Jeg har også en formening om at hund kan være helsefremmende og bruk av hund i psykisk helsearbeide kan være betydningsfullt. Jeg er oppmerksom på egen forforståelse og redegjør ytterligere for denne i eget underkapittel. Det er vesentlig å få frem at det ikke er mine erfaringer, men deltagerens opplevelser som er i fokus. Dette har vært utgangspunkt for etiske vurderinger omkring metodiske tilnærminger og valg av prosjektform. Dette har også fulgt videre refleksjoner i forskningsprosessen.

I artikkel i Oslomets nettavis Khrono, diskuterer etikkeksperter i det Europeiske Forskningsrådet (ERC) og professor emerita, Anne Inger Helmen Borge, en nylig publisert doktorgrad gjort av Andreas Ribe-Nyhus (Khrono, 2020). Ribe-Nyhus ble i 2010 dømt for forsettlig drap etter å ha tatt livet av en mann med øks og soner fortsatt denne dommen. Avhandlingen han disputerte på heter «Indre og ytre soning» og omhandler Ribe-Nyhus' egne erfaringer som drapdømt og refleksjoner omkring hvordan hans opplevelser fra straffegjennomføringen har betydning for mulighet for indre forsoning med handlingen han er dømt for (Ribe-Nyhus, 2020). Selv om tema for denne doktorgraden er langt fra tema for mitt prosjekt, har jeg det med fordi Borge fremhever spørsmål om vurderingen av de forskningsetiske aspektene ved selvetnografiske tilnærminger med relevans også for mitt arbeide (Khrono, 2020). Tilsvarende i en masteroppgave i helsefag studerer forfatteren eget arbeidsfelt med tittel «Betydningsfulle elementer ved gårdsdyr-assisterte intervensjoner for personer med depresjoner», der hun selv driver Inn På Tunet (IPT) -gård (Hemmingsen-Larsen, 2018). Parallellene til mitt arbeide kan virke fjern, men allikevel er det i alle våre tre sine studier selvetnografiske elementer og således viktig med vurderinger omkring nærhet til tema vi skriver om. Slik Ribe-Nyhus undersøkte feltet han selv var gjenstand for med egne erfaringer som fengselsinnsatt, og Hemmingsen-Larsen forsket på eget arbeidsfelt med IPT-gård, er mitt prosjekt blitt til som følge av egen arbeidsplass og ikke minst egen hund,

som hovedsubjekt for problemstillingen. Til forskjell fra Ribe-Nyhus som legger egne erfaringer til grunn som datamateriale, er det i Hemmingsen-Larsens studie som intervjuer personell med helse- og sosialfaglig bakgrunn i egen bransje og i mitt prosjekt, deltageres narrativer som er primærkilde til kunnskapen.

3.1.2 Min forforståelse

Med oss inn i forskningsprosjektet bærer vi en ryggsekk lastet med våre historiske og individuelle forutsetninger og erfaringer. Disse danner grunnlaget for vurderinger og tolkninger vi gjør bevisst eller ubevisst og utgjør vår forforståelse (Gadamer 2004 i Malterud, 2017 s. 44). Ingen forskning er helt objektiv og vil alltid preges av hvem som gjør den. Det er ikke et mål å prøve å undergrave eller skjule sine motiver eller bakgrunn for engasjement til tema, men heller identifisere hvem man selv er i prosessen og gjøre dette kjent for leserne. Dette kalles intersubjektivitet og gjør prosessen og kunnskapen både transparent men også mer pålitelig (Malterud, 2017, s. 18). Hund har preget hele livet mitt. I barndom og oppvekst med familiehund. I eget familieliv som hobby og interesseområde for brukshundarbeide. Etter hvert i yrkessammenheng som hundefører i politiet der jeg også fikk min formelle hundefaglige utdanning. Min bevissthet omkring samspill mellom menneske og dyr vokste gradvis og jeg ble stadig mer oppmerksom på hvilke psykososiale funksjoner hund hadde for meg, mine nære relasjoner og i arbeidssammenheng utover det å fungere som verktøy til å finne mennesker eller narkotika i politiet. Spesielt ble jeg oppmerksom på de relasjonelle samspillene, og jeg fikk i større grad øynene opp for hvordan andre mennesker samhandlet med hund. I 2016 byttet jeg arbeidssted og var heldig å få være med og starte opp Fontenehuset Rygge. Det har vært en takknemlig mulighet for å videreutvikle meg som fagperson og menneske i møte med et fellesskap og metodiske tilnærminger jeg verdimesig står svært nær. Av tilfeldigheter som nevnt ble hunden jeg hadde benyttet i tjeneste i politiet med inn i dette fellesskapet. Jeg har stor interesse for menneske i relasjon med dyr. Gjennom årene med hund ved FHR har jeg gjennomgått en bevisstgjøringsprosess omkring betydningen hund kan ha i sosialt arbeid og for menneskers psykiske helse. Jeg har lest forskning om tema i disse retninger og engasjert meg inn i faglige nettverk på områdene. Interessen min har vokst frem over tid og i møtet med studiene i psykososialt arbeid så jeg muligheten for å dykke enda dypere inn i hvordan hund kan ha betydning i en psykososial sammenheng. Min teoretiske og faglige forståelse var med i møte med deltagerne for denne studien, men også mine personlige erfaringer og holdninger. En del av bevisstgjøringsprosessen mot selve prosjektet var å bli kjent med mulighet for å inkludere erfaringskompetanse i forskningen.

3.1.3 Medforsker

Det har skjedd et paradigmeskifte for brukerinvolvering i forskning (Volden i Borg & Kristiansen, 2009, s. 53). Mange med erfaring fra blant annet psykisk helsehjelp har opplevd kunnskapsgrunnlaget vi jobber etter som mangelfull og fremmedgjørende og behov for å bidra til nye måter å utvikle kunnskap på har vokst frem (Skjeldal, 2021, s. 82). Fra 2014 ble det stilt krav til brukermedvirkning i lovpålagte helsefaglige og medisinske forskningsprosjekter som finansieres av helseforetakenes budsjetter (ibid). I arbeidet med dette masterprosjektet ble det tidlig synlig at det kunne belyses ytterligere ved å inkludere de det angår selv utover det å være deltagere til datamaterialet. Litteratur om temaet bruker ulike begreper som «inkluderende forskning» eller «deltakende forskning» hvor betydningen er at personer med brukererfaring forsker sammen med og tillegges vekt som følge av sin erfaringskompetanse på området det skal forskes på (Østby & Haugenes, 2019, s. 23). Jeg har valgt å bruke betegnelsen «medforsker» da det beskriver hvordan medlemmer og ansatte jobber sammen side om side ved fontenehus. Medforskning forklares som

«..en forskningsaktivitet der mennesker som har erfart og/eller lever med psykiske problemer, forsker. Det betyr at personer i kraft av sin erfarings- og brukerkompetanse deltar på ulike vis i forskningsprosessen og samarbeider med utdannende og kvalifiserte forskere i kunnskapsutviklingen» (Borg & Kristiansen, 2009, s. 11)

Å inkludere medforsker brakte ytterligere dimensjon til studiet. Erfaringskompetansen som det overordnende. Medlem ved FHR ble forespurt, aksepterte og ble inkludert i forskningsprosessen. Utvalg av medforsker var ikke tilfeldig, men vurdert ut fra kjennskap og relasjon i arbeidssammenhenger ved FHR og hva nettopp hennes kompetanse og erfaring kunne tilføre som ressurs. Medforsker har levd med en psykisk lidelse siden ungdommen og har bred erfaring fra ulike behandlingstiltak. Hun har benyttet FHR som rehabiliteringsarena siden 2017 og har relasjon med alle deltagere. Hun har erfaring fra forskningsprosess ved selv å ha skrevet masteroppgave. Hennes motivasjon for deltagelse begrunnet hun med interesse og erfaring med dyr, positive opplevelse med Coppels tilstedeværelse ved FHR og tro på at det er betydningsfullt for andre å kunne lære av disse erfaringene og ønske om å være med å utvikle og påvirke medforskning som metode og fag. Vi har hatt flere gode samarbeid om ulike arbeidsoppgaver og prosjekt ved FHR og har en åpenhet som er betydningsfull når forskningen skal belyses med perspektiv jeg selv alene kan være for sneversynt til å oppdage. Medforsker utfyller områder jeg selv ikke dekker. Å involvere medforsker er en strategi som tilfører analyser og argumenter ytterligere bredde og dybde, men også et metodisk grep så vel

som et verdimesig og etisk vurdert valg¹¹. Dette samstemmer også med fontenehusenes arbeidsmetoder og verdier hvor brukermedvirkning, myndiggjøring og jevnbyrdighet står sterkt (Fontenehus Norge, 2021).

Det er ulike tilnæringer til hvordan medforsker bidrar i forskningsprosesser. Litteraturen på tema omtaler tokenisme som en mulig fallgrube, der brukerens deltagelse kan bli mer symbolsk enn oppriktig (Borg & Kristiansen, 2009, s. 45). Medforskere har vært reell og ekte, og helt nødvendig for å bringe dimensjon inn som ønsket¹². I dette studiet har det vært ønskelig at medforsker har en rådgivings- og veiledningsfunksjon. Hun har deltatt i vurdering av tema, problemstilling og forskningsspørsmål, utforming av intervjuguide og spørsmål, utvalg av deltagere, transkribering og analyser og vurdering av datamateriale underveis samt konkluderende sammenfatning. For å avdekke uønskede retninger og få metablikk på arbeidet kan det være nyttig å gjennomgå materialet med andre tidlig i prosessen slik at eventuell uønsket kurs kan endres tidlig nok (Malterud, 2017, s. 42). Medforsker har en betydningsfull rolle for å synliggjøre det jeg selv kan se meg blind på. Viktigheten av dialog og åpenhet mellom medforsker og meg på ulike faser av prosessen har vært sentral. Vi gjorde en tydelig rolleavklaring om medforskere funksjon og deltagelse inn i prosjektet. Blant annet at ansvar for prosjekt, fremdrift og gjennomføring lå hos meg som forsker. Det ble utarbeidet egen medforskeravtale med samtykke samt taushetserklæring (vedlegg 3).

3.2 Datainnsamling

For best mulig å få belyst det jeg ønsker svar på, anså jeg det hensiktsmessig og nødvendig å anvende flere instrumenter ved innsamling av datamateriale. Ved å benytte flere kvalitative forskningsmetoder kunne jeg oppnå en mer nyansert og helhetlig forståelse av de fysiske og sosiale fenomener ved at de blir undersøkt fra ulike synsvinkler (Repstad, 2007, s. 29). Med bruk av fokusgruppeintervju, semistrukturerte intervjuer, tekster fra Facebook og minneprotokoll og narrativ metode, vil de menneskelige fortellingene danne informasjonsgrunnlaget. Det er «gjennom fortelling vi gir mening til og konstruerer

---

¹¹ Dette understøtter Wilma Boevink som har egenerfaring fra å leve med en psykoselidelse i 35 år, er selv er i recoveryprosess, aktiv i ulike støttegrupper, deltar i peer-support (brukerstøtte) -utvikling i nederlandsk helsevesen og forsker på erfaringskompetanse. Hun gjør doktorgradsforskning og har gitt ut boken «Planting a tree - on recovery, empowerment and experiential expertise» (Boevink, 2017).

¹² Både medforsker og jeg har erfaring fra brukermedvirkning, men ikke på medforskning. Vi opprettet derfor dialog med Kompetansesenter for Brukererfaring og Tjenesteutvikling (KBT), som blant annet bistår forskningsinstanser med råd og veiledning omkring brukerperspektivet i forskning (KBT, 2020) og fikk nyttig veiledning av prosjektkoordinator Juni Raak Høiseith. I regi av KBT deltok vi på nettbasert forskningskurs hvor forskningsprosess med brukerinvolvering også var tema (vedlegg 8).

sammenheng i våre opplevelser, og hvem vi er i relasjon til andre» (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 46). Mine metodiske grep er narrativer og medforsker. Dette gjør at det er den intervjuedes fortelling som er målet, ikke å hente frem delvis informasjon fra dem. Som metode er dette noe som myndiggjør, fra forskningsobjekt til forskningssubjekt. Det betyr at prosjektet er designet for å styrke, ikke kritisk granske eller endre, de som intervjues. Opplevelsene og fortellingene er ikke en ren beskrivelse av en opplevelse, men blir til i den sammenheng relasjon mellom deltager og jeg som intervjuer skaper (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 47). Materialet utgjør ikke bare de seks intervjuer som er gjennomført og personlige tekster. Det er også de kunnskaper medforsker og jeg har hatt med inn og utviklet materialet ved hjelp av, informasjon fra møter ved FHR samt researchinformasjon fra ulike aktører i inn- og utland som er relevant for tema. Kontekstualiseringen har også foregått i intervjufasen.

3.2.1 Utvalg og rekruttering

Problemstillingen søker å belyse opplevelse av hund ved FHR fra både medlemmer og ansattes side. For å besvare problemstillingen på best mulig måte, ble enkelte medlemsdeltagere strategisk valgt ut og ansatte som hel gruppe. Det var ønskelig at medlemmene i så stor grad som mulig representerte en bredde og variasjon i erfaringer omkring hundens tilstedeværelse. Basert på kjennskap av både medforsker og meg, foretok vi en skjønnsmessig vurdering i utvalget om hvem vi mente kunne ha relevant informasjon til studiet (Repstad, 2007, s. 81). Fordi det oppleves som at hund på FHR i stor grad er ønsket og sees på som positivt, ville vi finne deltagere vi tenkte også kunne ha negative eller uønskede erfaringer. Vi hadde en kriterieliste for at utvalget skal kunne gi et så mettet datamateriale som mulig (Malterud, 2017, s. 65): lite eller mye erfaring med egen hund eller andres, positiv, negativ eller likegyldig til hund, ha frykt eller allergi, variasjon i kultur-/religionsbakgrunn, alders- og kjønnsvariasjon, medlemskap ved FHR mer enn ett år. Det ble foretatt individuelle intervjuer med fem medlemmer. De er både kvinner og menn i aldersspenn fra tidlig 20 år til sent 60 år med ulik kulturbakgrunn. De har variasjon på ett til fire års erfaring i å benytte fontenehustilbudet. De fem ansatte har jobbet på stedet fra ett til fem år. Det er kvinner og menn med aldersspenn fra 27 til 56 år. Det er bredde og variasjon av medlemsdeltagere, og alle ansatte er intervjuet slik at innholdet i fortellingene og opplevelsene i sum gjør sammenhengene fullverdig gjennombelyst. Vi anså at ytterligere datainnsamling ved bruk av intervju i liten grad ville tilføre ny kunnskap til problemstillingen slik hensikten var med nettopp dette utvalget.

3.2.3 Intervjuguide

Alle intervjuene tok utgangspunkt i samme intervjuguide (vedlegg 6). Guiden var formet med åpne spørsmål og stikkord og fungerte som påminner om det jeg ønsket snakke om for å belyse problemstillingen. Intervjuguiden kan ikke være standardisert i slike intervjuer hvor det er intervjusubjektene som skal kunne påvirke retning og innhold med sine fortellinger (Malterud, 2017, ss. 134-135). Medforsker bidro med refleksjoner omkring spørsmålstillinger og «testet de ut» på seg selv ved å vurdere hvordan hun ville opplevd å bli stilt spørsmål med den eller den formuleringen. Dette var svært nyttige bidrag til justeringer. Heller enn å følge guiden slavisk valgte jeg å bruke den som en slags huskeliste underveis. Ingen intervju ble like. Spørsmål som ble stilt under intervjuet etterstrebet å være åpne, for å unngå å lede svarene til noe ensidig i positiv eller negativ retning som følge av spørsmålsstilling. For eksempel: «kan du fortelle litt om hunden her ved FHR?» «kan du gi eksempler på hvordan hunden påvirker din dag på Fontenehuset?» eller «hvordan oppleves det når hunden ikke er her?» Forsøk på å få den subjektive opplevelse akkurat den eller de deltagerne har. Det speiler også erfaringer som kom til uttrykk.

3.2.4 Gjennomføring av intervjuene

Intervju er en kvalitativ forskningsmetode som er intersubjektiv og sosial. Den som intervjues og intervjueren er i et samspill hvor man sammen skaper kunnskap gjennom gjensidig påvirkning av hverandre (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 37). Semistrukturerte intervju er en form der det søkes å hente kunnskap hvor deltagerne i større grad er frie til å fortelle enn å bli låst av forhåndsdefinerte spørsmål. Det kan noen ganger minne om en dagligdags samtale, men formålet er profesjonelt som også synliggjøres ved at en intervjuguide ligger til grunn for samtalen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Alle deltagerne hadde lest informasjonsskriv og signert samtykkeskjema i forkant og det ble gjort lydopptak og tatt notater fra alle intervjuene. Jeg intervjuet fem medlemmer individuelt hvor spørsmålsstillingene var semistrukturerte omkring medlemmers fortellinger. Intervjuene ble tilpasset og omformet for å kunne møte den konkrete deltager der hen var med sin fortelling. Spørsmålsstilling søkte å ta hensyn til at det kunne oppleves vanskelig å svare oppriktig som følge av relasjon medlem og jeg har fra før. De individuelle, semistrukturerte intervjuene (Malterud, 2011, s. 129) med medlemmene foregikk på kontor på FHR, med unntak av ett som foregikk utendørs i nærheten av deltagerens hjem. Hunden var noe til stede i intervjusituasjonene og noen ganger ikke, avhengig av hva deltagerne ønsket. Medlemsintervju varte mellom 40 - 60 minutter. Ansattintervju med hele ansattgruppen på fem foregikk som fokusgruppeintervju. Disse kjennetegnes ved at en gruppe mennesker skal utveksle erfaringer om et på forhånd bestemt

tema hvor en moderator, en ordstyrer, holder tråden på det som tas opp. Moderator skal tilrettelegge for en åpen og harmonisk stemning hvor hensikten ikke er at deltagerne skal komme til enighet, men gis rom for å uttrykke meninger eller komme med innspill om det som diskuteres (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 179). Gruppedynamikken kan både åpne og stenge for at deltagerne tør uttrykke seg i gruppa. Fordi denne kollegagruppen oppleves som et positivt, samkjørt kollektiv ville gruppeintervju kunne egne seg. Da kan samtaleflyten føles friere og det som kommer av fortellinger kan bli mer oppriktig (Malterud, 2017, s. 70). Metoden er også valgt fordi den egner seg godt i eksplorative eller utforskende studier som dette, da den kan bidra til at andre historier og diskusjoner fremkommer enn om disse hadde foregått på tomannshånd (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 162). Jeg gjennomførte gruppeintervju med ansatte på FHR i den hensikt å få refleksjoner omkring deres fortellinger. Jeg forsøkte å ikke selv delta i refleksjonen verbalt, men var til stede som tilrettelegger og veiviser. Intervju foregikk i grupperom på FHR i arbeidstiden. En ansatt deltok hjemmefra med lyd og bilde via Teams kommunikasjonsverktøy. Vi satt i sirkel med meg ved bordenden og ansatt som deltok hjemmefra på tv-skjerm rett vis a vis meg. Jeg startet med å forklare at jeg ville fungere som moderator der jeg stilte spørsmål til alle som gruppe samtidig. De som ville kunne ta ordet, uten noen bestemt rekkefølge. Som en refleksjonsutveksling dem imellom, der de gjerne kunne prate fritt om de fikk tanker eller assosiasjoner fra de andres svar. Jeg brukte intervjuguiden som utgangspunkt, men fulgte ikke spørsmålene slavisk. De første spørsmålene omhandlet deltagerne selv, hvor lenge de hadde vært tilknyttet FHR og erfaringer med dyr. Dette besvarte de i en rekkefølge som ble til av seg selv. Så stilte jeg spørsmål som handlet om deres erfaringer med hunden på huset. Det ble refleksjonsutvekslinger mellom de ansatte som besvarte flere av spørsmålene jeg hadde forberedt for at problemstillingen skulle kunne besvares, uten at jeg behøvde stille dem. Også nye tilnærminger og innfallsvinkler av relevans for problemstillingen kom til som jeg ikke hadde forutsett. Ansattintervju varte i 1,5 time.

3.2.5 Facebook og minneprotokoll

Forskning er en pågående prosess hvor nye ting kan oppstå. Det krever fleksibilitet og åpenhet for at materialet kan bli annerledes enn man hadde sett for seg slik at ny kunnskap, viten eller «veier materialet tar» utforskes med nysgjerrighet for om det kan tilføre prosjektet nye sider som er relevant for problemstillingen og det vi ønsker å finne ut av (Malterud, 2017, s. 76).

Underveis i studien ble hunden syk og døde. Dette var etter intervjuer var gjennomført og lydfilene var transkribert om til tekster. I forbindelse med dødsfallet oppstod tekstmateriale i

minneprotokoll for hunden og på en lukket Facebook-gruppe forbeholdt personer tilknyttet FHR. Materialet gav ytterligere dimensjon i hvordan hunden inngår i og er en aktør i og mellom relasjoner, og bidrar til å forstå betydningen av hund ved FHR. Således svært betydningsfullt materiale for å besvare problemstillingen enda fyldigere. Jeg sendte endringsmelding til NSD og fikk godkjent søknad om å benytte materiale fra Facebook og minneprotokoll. Det ble også utarbeidet ytterligere informasjonsskriv og samtykkeerklæringer der deltagere til det tillagte materialet ble informert og forespurt om deltagelse med sine tekstbidrag. Endringer ble gjort og nytt materiale implementert i det opprinnelige. Dette materialet utgjør tolv sider tekst som innbefattet bidrag fra fem deltagere som inkluderte medlemmer og ansatte.

3.3 Forskningsetiske overveielser

Ved all forskning påligger det forskeren et ansvar for å foreta etiske vurderinger omkring forskningens konsekvenser både i forkant når man velger tema, underveis i forskningsprosessen og når resultater fra forskningen skal publiseres (Everett & Furseth, 2012, s. 27). Samtidig skal forskeren ha utgangspunkt i en grunnleggende respekt for mennesker og dyr (ibid).

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som er etiske rammer jeg må forholde meg til (NESH, 2016). Blant annet skal deltagere gi sitt informerte samtykke til deltagelse (Everett & Furseth, 2012, s. 136). Dette innebærer at deltageren skal få vite hva formålet med forskningen er, hva det betyr å delta, herunder at det er frivillig, og at man når som helst kan trekke seg fra deltagelse uten konsekvenser (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Det ble også informert om medforskers identitet og rolle, og medforskers innsyn i intervjumaterialet. Jeg utarbeidet et informasjonsskriv til deltagerne der informasjon om innhold også ble gjentatt muntlig ved intervju, for å oppklare eventuelle misforståelser. Skriftlig samtykkeskjema var en del av dette (vedlegg 4, 5 og 7). Fordi FHR var sted for undersøkelsen ble det innhentet skriftlig tillatelse fra daglig leder og styret ved FHR ble orientert om forskningen (vedlegg 2). For å ivareta deltagerens personvern og anonymitet skal forskningsprosjektet godkjennes hos Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Prosjektskisse ble sendt og søknad godkjent for igangsetting av forskningsprosjektet 25.02.20 (vedlegg 1). Behandling av datamaterialet er i overensstemmelse med de informasjonssikkerhetstiltak som kreves der.

3.4 Pålitelighet, gyldighet og overførbarhet

«Trustworthiness» eller sannhetsverdi av forskning er essensielt for hvorvidt et forskningsprosjekt og dets funn har integritet, blir vurdert og kan regnes med å bli lyttet til (Lincoln & Guba, 1985, s. 290). Noen miljø ser kvalitativ forskning som mindre verdifull eller ikke til å stole på, begrunnet med at metodene ved kvalitative arbeid i større grad fremstilles som subjektive (Cope, 2014, s. 89). Kritikken peker på at forskerens forutinntatthet oftere preger studiene og funn er mindre generaliserbare, der de kvantitative metoder som baserer seg på tall med tellinger, målinger og beregninger fremstilles som mer objektive (ibid). Det er ikke et enten eller, men heller verdt å se de kvalitative metoder som en annen tilnærming til å studere mennesker og fenomener (ibid). Kvaliteten på forskningen vi gjennomfører skal uansett vurderes og det finnes kriterier for hvordan vi kan måle denne kvaliteten (Malterud, 2017, s. 219).

Flere begrep brukes som uttrykk for hvor god kvaliteten på forskning er (Repstad, 2007, s. 134). Pålitelighet (reliabilitet) betyr i hvilken grad man kan stole på forskningen som presenteres og om resultatene kan etterprøves, mens gyldighet (validitet) omhandler hvorvidt undersøkelsen måler det den har til hensikt å måle (ibid). Gyldighet brukes ofte likestilt eller i sammenheng med troverdighet (credibility), som peker på hvordan funn eller fortolkninger kan fremstå rimelige eller plausible (Lincoln & Guba, 1985, s. 301). Studiets overførbarhet er et tredje kvalitetskriterie jeg vil synliggjøre som handler om i hvilken grad forskningen kan overføres til andre kontekster, for eksempel andre steder med andre involverte (Cope, 2014). Hvorvidt overførbarhet er mulig, betinger om tema for studien har til hensikt å kunne generaliseres (ibid). Mål med denne studien er at andre skal kunne trekke paralleller med erfaringene herfra til egen virksomhet og således oppleve en overføringsverdi av funn som fremkommer. Kvalitative studier kan være vanskelig å gjenta og vi kan for eksempel ikke besvare hva våre resultater gir gyldig kunnskap om med beregninger eller ja/nei-spørsmål (Malterud, 2017, s. 192).

Ved å sette meg grundig inn i forskningsmetodikk, ha åpenhet for veiledning, transparens om prosessen ved å gjengi denne i oppgaven, vil det kunne bidra til at kvaliteten på prosjektet blir god. Før oppstart ble jeg anbefalt av skoleveileder å ta i bruk loggbok som verktøy. Der har jeg regelmessig notert hendelser, refleksjoner og gjøremål siden prosjektets oppstart, og loggen har vært til uvurderlig nytte for å hente tilbake detaljerte informasjon, som ellers kunne gått tapt. Underveis har jeg stoppet opp for å sjekke ut: Gir materialet fra intervjuene relevant informasjon for å besvare det jeg lurer på? Er teoretiske perspektiver med på å

understøtte analysene? Kan alternative fortolkninger av empirien fortelle meg noe? Slipper jeg til kritiske innspill eller uventede hendelser og vurderer det opp mot helhetens verdi om hvorvidt de kan bidra til relevante svar på problemstillingen? For eksempel er intervju valgt som en metode for datainnsamling. Det kan være mange grunner til at deltagerne svarer som de gjør. Spørsmålsstilling, kontekst og rammer for intervju, dedikasjon til tema, forhold til hunden, relasjon til meg som intervjuer og lignende. Utveksling av kunnskap og informasjon gir rom for feiltolkninger (Malterud, 2017, s. 193). Underveis i intervjuene foretok jeg flere ganger en dialogisk validering (ibid) hvor jeg bevisst stilte oppfølgingsspørsmålet «forstår jeg deg riktig med at...?» i forsøk på å få deltagerens oppriktige hensikt frem. For å legge til rette for å oppklare eventuelle misforståelser i intervju, foretok jeg også en deltagersjekk med de deltagerne som ønsket (ibid). Det innebar at de kunne lese transkribert materiale og kommentere. Tre av deltagerne ønsket dette og det bidro til noen oppklaringer av formuleringer, men også tilleggsrefleksjoner deltagerne hadde gjort seg etter intervju. Også medforskers deltagelse inn i prosjektet kan bidra til å øke dets pålitelighet og overførbarhet til andre settinger med tilskudd fra den som selv har opplevd, erfart eller følt på kroppen, heller enn å tro fordi man har lest, hørt eller blitt det fortalt (Skjeldal, 2021, s. 42). Ved å benytte meg av flere kvalitative metoder som både individuelle intervju, fokusgruppe og tekstanalyser (Facebook, minnebok), er kildene til informasjon om samme tema fra ulike hold. En slik metodetriangulering øker studiets troverdighet (Lincoln & Guba, 1985, s. 305). Jeg forsøker også å tilkjenne det som kan angå prosjektet og legge til rette for at leseren gjennom grundige beskrivelser av forskningsprosessen i så stor grad som mulig skal gis anledning til å følge prosessen og få innsyn i forforståelse, begrunnelse for valg av tema, graden av nærhet, metodiske valg og tilnærminger, materialets tilkomst fra deltagerne og hvorfor jeg tilrettela for nettopp dette materialet, analyseprosess og tolkninger som er foretatt. Slik kan studiet og mine funn være etterprøvbare og robuste til å tåle andres vurderinger (Malterud, 2017, s. 17).

3.5 Metoderefleksjoner

Jeg reflekterte rundt bruken av flere metoder for datainnsamling for å besvare problemstillingen. I den opprinnelige prosjektskissen som ble sendt NSD var spørreundersøkelse til daglige leder ved andre fontenehus ment å være del av datagrunnlaget, i tillegg til intervju. Det var ønskelig med oversikt over informasjon fra alle norske fontenehus ift. hund og metoden fremsto funksjonell og hensiktsmessig for å innhente slike data. Dette for å ha mer etterprøvbare data til å vurdere mulig overføringsverdi for andre. På det tidspunkt var det ikke tatt høyde for at hunden ville dø underveis, og hva det kunne påføre veien videre.

I alle forskningsstudier må man på et eller annet tidspunkt si at «etter denne datoen må vi si stopp», for å avgrense studiet. Samtidig må man være fleksibel og se muligheter når de kommer og vurdere deres relevans for å kunne besvare det prosjektet har til hensikt å finne ut av (Malterud, 2017, s. 76). En ny dimensjon oppstod som følge av hundens aldring/sykdom og død. Jeg vurderte det til så vesentlig for å besvare hundens betydning ved FHR og overføringsverdi til andre, at jeg gjorde endringer i prosjektplan for å innlemme ny tilkommet viten fra Facebook og minnebok etter hundens død. For å få tid til å analysere også dette materialet godt nok, ble jeg i tidsnød for å rekke spørreundersøkelsen. Derfor er informasjon om hvorvidt andre norske fontenehus har erfaring med hund eller tanker om dette ufullstendig, og innhentet noe ustrukturert gjennom sporadisk dialog i fontenehusnettverket. Nettverk og organisasjon er allikevel ikke større enn at informasjonen jeg presenterer gir en god pekepinn på omfang og tendens av hunds tilstedeværelse ved norske fontenehus. Som metode ble observasjon vurdert, men valgt bort blant annet fordi hunden ofte valgte å følge etter meg som eier. Dette kunne påvirke til å snevre inn hvilke situasjoner av deltageres samhandling med hund jeg fikk belyst tilstrekkelig, ut ifra det vi gjennom forskningsspørsmålene ønsket å finne svar på. Intervju, som jeg har benyttet som metode for datainnsamling, har flere sider jeg vurderte opp mot mitt prosjektformål. Å få frem erfaringer og betydninger av verden, slik den fremstår for intervjupersoner, er det kvalitative intervjuets hensikt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Jeg omtaler deltagerne som subjekter. Dette innebærer at de er del av kontekster, påvirket av sine omgivelser, oppfatninger og relasjoner som legger føringer for deres handlingsvalg og hva de forteller (ibid). I lys av dette prosjektets selvetnografiske elementer og min nærhet i relasjon med deltagerne, er vurdering omkring asymmetri i maktrelasjon sterkt vektlagt å synliggjøre i fremstilling av hva som fremkom i intervjusamtalene. Derfor er deltageres sitater viet plass til at deres stemmer i tolkningsdelens kapittel 5 kan «stå på egne ben». Fordi jeg jobber som hjelper på stedet det forskes ved og eier hunden som er subjekt for studiet, må jeg ta høyde for at noen svarer «det de tror jeg vil høre». Allikevel kan det også tilføre dialogene en mulighet for trygghet hvor historier som i annen aktørsammensetning med større avstand mellom deltager og intervjuer, ellers ikke ville tilkommet. I mange forskningsintervjuer kan dialogen minne om en hverdagslig samtale, avhengig av blant annet kontekstuelle forhold og aktørenes relasjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 51). Selv om relasjonene til deltagerne er ulike, har jeg i det daglige en løs og ledig samtaleform med dem alle. Særlig i de første intervjuene oppstod situasjoner der jeg ble avledet til å la assosiasjoner trekke dialogen i retninger som var uhenksomme for formålet med samtalen og tema for dialogene. I intervjuenes forløp

måtte jeg stadig minne meg selv på at forskningsintervjuet er en helt spesifikk profesjonell samtale hvor jeg som forsker måtte ta ansvar for dette og bringe fokus tilbake (ibid).

Jeg vurderte ulike tilnærminger omkring medforsker og hennes rolledeltagelse. Hun har relasjon med deltagerne og er medlem ved deres fontenehus. Det kunne ha betydning for deltagerens opplevelse av tillit til studiet og kan således oppleves trygghetsskapende for deltagelse med sin felles forståelsesramme som øvrige medlemmer som deltok (KBT, 2020). Medforsker og jeg hadde på forhånd laget tentative planer for samarbeidsform og møtepunkter. Medforskers psykiske utfordringer gjorde at vi så behov for tilpasninger underveis. Dette samtalte vi om og fant tilnærminger som ivaretok både medforskers helse og prosjektets fremdrift. For eksempel gav medforsker uttrykk for ønske om i mest mulig grad å jobbe sammen fysisk heller enn digitalt, da det å jobbe uten fysiske treff kunne oppleves belastende i perioder. Dette fant vi løsninger på ved å finne møtepunkter på tilgjengelige kontorlokaler og utendørs gåturer vi benyttet til refleksjonssamtaler omkring prosjektet. I forskningen søker vi «sannheten», vitenskap gjennom en systematisk produksjon av ny kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 142). Hvordan kan mine funn gi relevans for fremtidig psykososialt arbeid? Hva endres og er mine måter de beste for å få mest ut av det? I senere faser av prosjektet har jeg grunnet på hvorledes andre forskere eller fortolkere kunne vurdert informasjonen mine deltagere har delt på andre måter enn jeg har gjort, og hva slags «sannhet» som da ville blitt resultatene? Dersom jeg hadde benyttet kvantitative metoder for datainnhenting, kunne materialet i mindre grad gitt rom for tolkninger og således vært mindre «utsatt»? Ved å underveis også løfte mine spørsmål og deltagerens svar til refleksjoner med medforsker, veileder og medstudenter, har jeg fått sparringer som har vært vesentlig for å tilføre mine «sannheter» en nyansering.

3.6 Koronapandemiens innvirkning på studien

Prosjektsøknad til denne studien ble godkjent for oppstart fra NSD 25.februar 2020 og 12.mars samme år så Norge sitt første dødsfall som følge av Covid-19 viruset. På ulike måter har dette også preget forskningsprosessen. FHR måtte stenge for fysisk oppmøte og deltagelse for medlemmer på Huset i to måneder. Ansatte jobbet fortsatt fullt, delvis fra FHR eller hjemmekontor og holdt kontakt med medlemmer over telefon og digitale møteplattformer. Dette avgrenset også mulighet for medlemmers samhandling med Coppel denne perioden. Materialeinnsamlingen ble annerledes enn planlagt. I mars og april 2020 stanset Høgskolen i Fredrikstad for bruk av intervju som metode. Begrunnelse var risiko for økt fysisk samhandling eller press på helsepersonell eller andre instanser som kunne være aktuelle for

intervju, i en uavklart global krisesituasjon. Dette førte til usikkerhet omkring metodevalg og forsinkelser i materialets tilkomst. Medforsker og jeg ønsket i denne delen av prosessen å jobbe tett om samhandlingen rundt utforming av intervjuguide og rekruttering av deltagere, men måtte i større grad jobbe sammen digitalt og over telefon, og hadde noen fysiske møter utendørs før de individuelle intervjuene med medlemmer kunne starte opp i mai 2020. Fire av intervjuene skjedde på FHR, tre av dem utenom åpningstid av hensyn til smittevern. En av deltagerne utsatte avtale om intervju fire ganger begrunnet med frykt for smitte, selv om tilbud om alternativ intervjulokasjon var tilbudt. Intervjusituasjon og samtalen var preget av sterk angst for korona. En deltager ble intervjuet utendørs etter eget ønske begrunnet med usikkerhet omkring korona. Gruppeintervju med ansatte foregikk mens Huset var stengt for medlemmer, med en ansatt i hjemmekarantene som deltok via Teams i stedet for fysisk med de øvrige i gruppen. Etter hvert åpnet det for fysiske møter utendørs der vi også hadde oppsøkende virksomhet til hjemmet eller møttes for turgåing og sosiale utetreff, alt i henhold til de til enhver tid gjeldende nasjonale og lokale smittevernregler. Da var Coppel med. I mai 2020 tillot smittevern en gradvis gjenåpning av det fysiske FHR med begrensninger i antall deltagende medlemmer. Avstand mellom hverandre og unngåelse av fysisk kontakt gjaldt ved FHR, som i samfunnet ellers. Flere hadde spørsmål om hvorvidt Hushunden kunne spre eventuell smitte eller selv bli koronasyk. Etter rådføring med Mattilsynet og Helsedirektoratet, samt lokale veterinærmyndigheter, deltok Coppel i fellesskapet da Huset gjenåpnet for medlemsdeltagelse. Flere oppgav et økt behov for nærhet med hunden da det var begrensninger i nærhet med mennesker. Selve studiesituasjonen ble også endret. All undervisning og kontakt med fagansvarlige og veileder foregikk digitalt i stedet for fysisk siste 1 ½ studieår. Det samme gjaldt samhandling med medstudenter.

4.0 Analyse av materialet

I dette kapittelet vil jeg vise hvordan analysen av materialet har foregått, hvilken metode som er benyttet og hvorfor metoden ble valgt for finne svar på problemstillingen. Brinkmann og Tangaard fremhever at analyse kan ses på som en prosess hvor man med et visst datamateriale for hånd beveger seg fra å dele opp og bryte ned til å bygge opp og sette sammen igjen (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 37). Med den hensikt å få en slik oversikt over materialet at man blir i stand til å se nye sammenhenger som ikke var synlige før analysen ble gjennomført (ibid). Utgangspunktet for min analyse har vært de data som fremkom gjennom utskrift av intervjuer som ble gjort våren 2020 og tekst fra kondolanse-protokoll og Facebook etter hundens dødsfall høsten 2020. Malterud sier at analysen starter allerede under datainnsamlingen og pågår helt til oppgaven er ferdig (Malterud, 2017, s. 68 og 83). Jeg vil beskrive analyseprosessen, utdype transkripsjon og forklare analysemetoden «systematisk tekstkondensering» jeg har benyttet meg av.

4.1 Analyseprosessen

Det er ulike teoretiske perspektiv for vitenskap og det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for at masteroppgaven skal tydeliggjøres. Jeg har en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming til datamaterialet. Jeg har gjennomgått litteratur før intervjuene, og brukt teori, andres og egen erfaring fra feltet som grunnlag for spørsmål jeg stilte og tema jeg har gått inn på. Jeg har benyttet åpne spørsmål og latt meg styre av respondentenes svar. En slik trinnvis prosess hvor datainnsamling og analyse går hånd i hånd heller enn som atskilte deler, ivaretar muligheten for at materialet blir desto mer egnet til formålet med prosjektet (Malterud, 2017, s. 76). Intervjusubjektenes narrativer har dannet grunnlaget for hvordan jeg har brukt relevant teori for å se på fenomener som dukker opp i en vitenskapelig kontekst. Zahavi forklarer fenomenologien som en filosofisk analyse av hvilke ulike måter fenomener fremstår (Zahavi, 2018, s. 23). Ved å tematisere intervjuene og tekstene kan analytiske poenger og muligheter bli tydelige beskrivelser. Hva utpekte seg i intervjuet? Hvordan hang en deltagers fortelling sammen med de øvrige? På hvilke måter kan fenomenene settes i sammenheng med hvordan samfunnet for øvrig ser på det som kommer frem? Hvordan henger materialet sammen med forskningen jeg bruker som kunnskapsgrunnlag? Jeg har latt meg lede til å søke videre i annen relevant litteratur som kan belyse fenomenene ytterligere. En slik analysemetodikk kalles den hermeneutiske sirkel og forklares som «en spiral som åpner for stadig dypere forståelse av meningen» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 217). Jeg har benyttet hermeneutisk meningsfortolkning av fenomener jeg fikk tilgang på. Dette innebærer en pendling mellom å

undersøke en del av materialet og videre sammenhenger, tilbake til den delen man undersøker og så igjen gjøre bevegelse utover i videre sammenhenger slik at det danner en tolkningsprosess der en hele tiden går fra en del til helhet for å utvikle en stadig mer fordypet forståelse. Fortolkningen er gjort i lys av forskning og empiri omkring tilknytning og relasjon, salutogenese, recovery, myndiggjøring, mestringstro og menneske/dyr samhandling. Ved å bruke andres viten, fikk jeg ved hjelp av fenomener som fremkom i nye kontekster mulighet til å videreutvikle kunnskapen om temaer som belyses.

4.2 Transkribering

Å transkribere betyr «å transformere», skifte fra en form til en annen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 205). For å gjøre materialet tilgjengelig for analyse, forandrer vi formen på det. Vi gjør det om fra talespråk til skriftspråk. Selv om vi etterstreber å gjengi det talte ord fra intervjuet så nøyaktig og ordrett som mulig, vil det underveis foregå en form for fortolkningsprosess. Det er umulig å presentere materialet i skriftlig form, slik den opprinnelige meningen var i det som ble sagt i dialogen. Den skrevne tekst er ikke «virkeligheten», kun en gjengivelse ilagt vår fortolkning (Malterud, 2017, s. 77). Av lojalitet til deltagerne og det opprinnelige materialet, etterstrebet vi derfor å best mulig bevare meningsinnholdet i det som ble formidlet. Malterud sier det kan være fordelaktig å være flere om å foreta analysen (Malterud, 2017, s. 92). I denne delen av prosessen jobbet medforsker og jeg tett om materialet. Sammen gjorde vi tolkninger og vurderinger som førte oss fra tale til tekst. Derfor bruker jeg «vi» og ikke «jeg» i store deler av redegjørelsene videre i kapittelet. I forkant av arbeidet med å gjøre lydfiler fra intervju om til tekst, vurderte medforsker og jeg sammen hvordan det skulle foregå. Som nevnt var ikke medforsker til stede i selve intervjusituasjon. Dette var et metodisk grep. Ved å ikke se og føle kroppsspråk og «stemning i rommet» kunne medforsker tolke det hun hørte med ord og leste i tekst av materiale i etterkant med et ytterligere tolkningsblikk enn om vi begge hadde vært til stede. Dette ble avvendt oppimot hva hennes tilstedeværelse kunne ha bidratt med i intervjusituasjon, men vi valgte at hun «nakent lyttet og leste» i stedet. Nettopp for å utnytte at vi var to om tolknings- og analyseprosessen. Før intervjuene ble gjennomført vurderte vi om vi skulle drøfte hva vi håpet eller antok akkurat denne kandidaten ville tilføre materialet. Vi valgte å ikke diskutere dette i håp om å være mer mottagelige for det som kom, og i mindre grad lede deltageren inn i vår forutinntatthet. Medforsker og jeg vekslet på å foreta transkriberingen og hadde kontinuerlig dialog om erfaringer underveis. Intervju ble transkribert hurtig og fortløpende ettersom de ble gjennomført. Dette for å gi en best mulig gjengivelse av innhold ved å ha ferskt i minne det

non-verbale med toneleie, stemning og reaksjoner det kan være utfordrende å beskrive med ord (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s. 34). Etter hvert intervju lyttet også medforsker til lydfilen før vi sammen vurderte innholdet og hvordan gjengivelsen til skriftlig form kunne foregå for å ivareta meningsinnhold i det som kom frem. Det var en nyttig måte å supplere hverandre på ulike oppfatninger eller nyanser fra meg som deltok under intervjuet med medforsker som hørte intervju uten å selv ha vært til stede i rommet. Slik forsøkte vi å gjengi deltageres helhetsfortellinger slik de fremstod for oss. Dette gjorde også at vi spisset eller endret på nyanser i spørsmålsstillinger til neste intervju, dersom vi så noe kunne forbedres for å belyse problemstillingen ytterligere (Malterud, 2011, s. 185). Samtidig gav det også den trinnvise analysen bedre grunnlag for fleksibilitet (Malterud, 2017, s. 137). Vi transkriberte lydopptakene ordrett slik vi hørte dem. Deltagerne ble gjengitt med tall i stedet for navn for å ivareta anonymitet. Språklige variasjoner som for eksempel dialekter eller aksent ble gjort om til bokmål av samme årsak. Det var ikke ord eller uttrykk som ble sagt det oppstod problemer med å gjengi eller forstå betydning av. Ved pauser, nøling eller ironi ble dette merket i transkripsjonene. Materialet fra intervjuene utgjorde 62 sider tekst med enkel linjeavstand, skrifttype Calibri og skriftstørrelse 11. Alle deltagere fikk mulighet til å lese gjennom transkriberte tekster og 3 av dem gjorde dette.

4.3 Systematisk tekstkondensering

Som analysemetode valgte jeg systematisk tekstkondensering. Dette er en av flere metoder for tematisk tverrgående analyse av data. En fenomenologisk analysemetode inspirert av Georgi, modifisert av Malterud (Malterud, 2017, s. 95). Det er en utforskende og beskrivende analysemodell og er valgt da den ifølge Malterud egner seg for en nybegynner fordi den gir større mulighet for å skaffe overkommelig oversikt og struktur i materialet på en slik måte at meningsinnhold ivaretas og kan settes i sammenheng. Metoden kjennetegnes ved at man i stedet for mange tema eller koder i innledningen heller organiserer dataene ved å begrense antallet foreløpige temaer som utvikles til kodegrupper (ibid, s. 96). Metoden er etter Malterud delt i fire trinn og følger en struktur som egner seg til å formidle analyseprosessen i tekst. Deltageres opplevelser skal gjenfortelles. Jeg har hatt fokus på å reflektere over hvordan vår innflytelse vil kunne påvirke materialet underveis og spesielt under analyseprosessen (ibid). I det følgende vil jeg forklare de fire trinn Malterud beskriver man må foreta, forløpende etterfulgt av hvordan vi selv benyttet fasene trinnvis på eget datamateriale.

I første trinn skal vi unngå å forsøke å systematisere, men lese materialet som enda er rådata med åpent sinn som en helhet, uten å stykke opp. Det er deltageres «hvermannen» -stemme

og historier vi lytter til, uten å påvirke dataene av egne forforståelser og teoretiske referanserammer (Malterud, 2017, s. 99). Vi leste de transkriberte intervjuene sammenhengende som helhet og la til side ønsker om å systematisere. Vi foretok korte notater underveis, men unngikk å legge til egne refleksjoner og vurderinger. Da alt var lest oppsummerte vi helhetsinntrykket sammen og lagde en liste på noen temaer vi begge hadde lagt merke til, som gjorde seg synlig på tvers av tekstene. Dette var: ansvar, stolthet, kjærlighet, trygghet, tomhet, aktivitet og redsel. I trinn to hadde vi de foreløpige temaene fra trinn en i bakhodet når vi systematisk skulle gjennomgå teksten. På dette trinnet skal vi «skille relevant tekst fra irrelevant, og vi skal begynne å sortere den delen av teksten som kan tenkes å belyse vår problemstilling» (Malterud, 2017, s. 101). Vi trakk ut det vi i teksten opplevde som signifikant og som kunne ses i sammenheng med temaer fra første trinn. Dette var ulike tekstbiter, slik som setninger, forklaringer eller utsagn deltageren kom med. Så foretok vi en systematisering av disse tekstbitene på tvers av tekstene. Vi sorterte dem under kategorier, koder, gjennom en dekontekstualisering hvor bitene ble tatt ut fra sin opprinnelige sammenheng for så å sammenfattes med andre biter i forsøk på å finne mønstre i materialet. Prosess med å revidere de foreløpige temaene ble gjort på denne måten ved å lese materialet gjentatte ganger for å så å tildele koder. Så ble kodene brukt til å sortere meningsbærende enheter fra datamaterialet i kodegrupper. I tredje trinn la vi foreløpig til side materiale hvor vi ikke hadde funnet meningsbærende enheter, det som kan ses på som «overflødig tekst». Materialet var nå sortert som meningsbærende enheter under seks kodegrupper: hundens funksjon, fravær av hund, overføringsverdi, dyrevelferd, organisering og utfordringer. Vi systematiserte de meningsbærende enhetene under hver kategori i undergrupper. Her brukte vi egne perspektiv og tolket teksten ut ifra våre faglige vurderinger og ståsted. Fra kodegruppen «hundens funksjoner» ble «følelser», «relasjoner og fellesskap», «myndiggjøring og mestring» eksempler på slike undergrupper. Videre i trinn tre lagde vi et kondensat som er et kunstig sitat som skal illustrere sum av de meningsbærende enhetene under en bestemt undergruppe på en generell måte (Malterud, 2017, s. 106). For meg ble kondensatene en form for arbeidsnotater på hvordan jeg skulle presentere tolkningene og er ikke med i den ferdige studien. For eksempel kondensatet «å vite at hunden er på huset gir meg motivasjon til å stå opp om morgenen og gå ut døra». Dette er ikke sitat fra en konkret deltager, men et kunstig sitat jeg lager for å illustrere en gjengivelse av fortellinger eller opplevelser som kan være gjeldende for flere av deltagerne i sum. I fjerde og siste trinnet foretok vi en rekontekstualisering. Bitene settes sammen på en måte hvor deltagerens fortellinger ivaretas, samtidig som forskerens rolle som fortolker av materialet blir tydelig ansvarliggjort og

munner ut i en analytisk tekst (Malterud, 2017, s. 108). Jeg har brukt sitater fra deltagerne sammen med kondensatene for å lage en analysetekst for hver kodegruppe og undergruppe. Før teksten endelig ble presentert gikk jeg tilbake til det opprinnelige materialet på nytt og vurderte hvor nært eller fjern det fremstod fra sin opprinnelse. Dette er en validisering av at analysen er tverrgående og trinnvis. Det er ikke uvanlig at noen deltageres røst høres bedre enn andres, og heller ikke «feil» i fremstillingen. Det viktige er å synliggjøre det og stille seg spørsmål om hvorfor, i hvilket omfang og på hvilken måte ens egne fortolkninger påvirker teksten (Malterud, 2017, s. 110).

5.0 Tolkning av materialet

I denne delen av oppgaven analyseres intervjuene. Deltagerne er anonymisert. Hundens navn «Coppel» er autentisk. Materialet består av intervjuer med medlemmer og ansatte ved Fontenehuset Rygge og tekst fra Facebook og minnebok som omhandler hundens død. Intervjuene ble ikke skapt i et tomrom, men ble til med bakgrunn av det jeg kunne fra før, det jeg underveis har lest og reflektert over og medforskers bidrag inn. Det vil si, de gir et empirisk grunnlag for analyser og innsikt i oppgavens tematikk. Dette innebærer at analysene, slik jeg forstår dem, er en fortsettelse av den lengre hermeneutiske prosess fra tidligere faser i masterprosjektet. Jeg presenterer tematikk som er felles på tvers av deltagerne (Malterud, 2011, s. 108). Det er begreper som kobles til fellesområder deltagerne var opptatte av under intervjuene. Jeg er opptatt av tilfriskning og helsefremmende strategier. Utfra en salutogen forståelse er hele mennesket viktig og dette menneskesynet er et av grunnelementene i den psykososiale forståelsen (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 12) og blir derfor også viktig i min analyse. I metodekapittel 3.0 redegjorde jeg for den vitenskapelige nødvendigheten av å vie deltagerens stemme tilstrekkelig plass i denne studien med dens selvetnografiske tilnærming og medforsker som metode. I dette tolkningskapittelet presenteres eksempler fra deltagerne som i særlig grad belyser de forskningsspørsmål jeg vil besvare. Eksemplene er presentert slik at deltagerens stemme kommer tydelig fram, og slik kan ligge til grunn for en re-kontekstualisering (Malterud, 2011, s. 108) der målet er å analysere fram kontekster som kan bidra til fordypet forståelse av det deltagerne forteller. Ved å diskutere kontekstenes betydning arbeider jeg fram mulige forståelser av tekstene, utfra prinsippet om å tolke fram «den mest fruktbare tolkningen». For å få fram denne tolkningen behøver jeg, i tillegg til å sette sitatet inn i videre livssammenhenger og betingelser for deltageren, også å relatere mine tolkninger til relevant forskning og teori. Dette gjør at jeg fordyper min analyse og forståelse, og samtidig får prøvd gjeldende perspektivers relevans i møte med mitt materiale.

Kapittelet har fem deler. Første del omhandler hvilke funksjoner medlemmer og ansatte ved FHR opplever hunden har, og hvilke funksjoner hunden blir gitt. Nummer to fokuserer på hvordan hundens tilstedeværelse ved FHR er organisert. Det tredje setter søkelyset på hvilke utfordringer, men også muligheter hund ved fontenehus kan by på, mens fjerde tar opp hva som erfares når hunden ikke er til stede, både ved vanlig fravær, men også erfaringer omkring hundens dødsfall. Temaene i kapitlene er valgt fordi de samlet sett gir et bredt og helhetlig bilde av hvilke erfaringer man har med hund ved FHR. Dette er vesentlig for femte og siste

del der oppgavens syv hovedfunn blir presentert og jeg diskuterer overføringsverdi disse erfaringene fra FHR kan ha for andre.

5.1 Hvilke betydninger har hunden?

Sammenfallende for alle deltagere som intervjues er at de på et eller annet vis har erfaring med dyr og hund. Noen tett på gjennom oppvekst i gårdsmiljø med husdyr eller kjæledyr i familien. Andre via bekjente, i nabolaget eller mer perifert i lokalmiljøet. I sterk overvekt fortelles om positive opplevelser, holdninger og assosiasjoner til hund, men også noen negative, uønskede erfaringer innbefattet allergi og redsel. Noen beskriver også at egen holdning har endret seg over tid etter å ha blitt voksen eller fått erfaring med hund ved FHR. Fire av ti deltagere eier selv dyr. Denne delen fokuserer på forskningsspørsmålet om hva deltagerne forteller om samhandling med hunden, opplevelser omkring tilstedeværelse av hund for egen del, men også for andres. Deltagerne snakker om når og på hvilken måte de opplever at hunden har betydning for det som skjer på Fontenehuset. For å få dette frem har jeg valgt å organisere materialet i denne delen som omhandler hva hunden betyr i en tredeling: opplevelser av hund for individet, hundens sosiale betydning for relasjoner og fellesskap og hundens betydning for deltagelse.

5.1.1 Opplevelse av hund for den enkelte

Alle deltagerne snakker om hvordan hundens tilstedeværelse påvirker følelseslivet for menneskene ved FHR. At hunden vekker følelser i dem, fyller følelsesbehov som ikke dekkes på annet vis eller forsterker følelser til noe mer enn det var før hunden kom inn livene deres. Mest representert med gode følelser som nærhet, godhet og omsorg, men også negative som kan omhandle utrygghet, frykt eller ubehag, for eksempel av hygieneårsaker. Sistnevnte negative følelser vil utdypes mer i kapittel 5.3 som blant annet omhandler utfordringer hund kan by på. Psykisk helse er nært knyttet til hvordan vi forstår og forholder oss til følelser. Følelser handler om subjektive opplevelser og erfaringer vi har av ulike grader av behag eller ubehag. Psykologspesialist Ole Andre Solbakken undersøkte i sin doktorgradsavhandling blant annet hvordan følelser har innvirkning på vår psykiske helse og våre relasjoner, og hvordan dette virker inn på behandling av psykiske lidelser. Han beskriver følelser som indre kompass vi navigerer etter og sier at «evnen til å tolerere følelser, uttrykke dem og utnytte dem konstruktivt er viktig for å utvikle en god psykisk helse og gode relasjoner med andre» (Solbakken, 2012). Flere av deltagerne fortalte om sine opplevelser i samspill med hunden og hvordan ulike hendelser gjorde at følelser kom til overflaten.

Hunden demper stress

Natalie forteller:

«det er nesten så det letter litt på trykket på en måte. Uansett hva slags type dag du har og Coppel kommer tassende bort så blir du glad. Det er som en avkobling fra hverdagen. Uansett hva du gjør, om du er stressa eller. Du kan bare sitte der og være, kose litt med Coppel. Kan nesten sammenlignes litt med å «lande», hvis du skjønner hva jeg mener? Enten du er over- eller underaktivert, at du bare kjenner at du lander. Det har vært en veldig betryggende følelse for min del».

I flere deler at intervjuet oppgir Natalie hvordan hundens tilstedeværelse påvirker følelser eller sinnsstemning, også kroppslig. Her forteller hun om hundens tilstedeværelse som beroligende eller stressdempende. Beskrivelsen hun gir sammenfaller med lignende opplevelser flere av deltagerne gir uttrykk for. Slik Natalie ordlegger seg fremstår det avslappende, at det «å lande» kan handle om å oppleve ro. Det motsatte kan være å oppleve uro eller stress. Dette kan komme av indre uro som ikke kan defineres eller plasseres, eller kan skyldes konkrete påkjenninger eller vanskelige livsopplevelser som er uunngåelige deler av menneskers liv. Antonovsky kaller dette for spenninger (Antonovsky, 2012, s. 141). Han viser til at vi har ulik tålegrense for hvordan vi håndterer slike spenninger og hva som fører til at de utløser stress og påpeker at håndtering av stress er svært betydningsfullt for vår psykiske helse (ibid). På fontenehus er det mange mennesker som har opplevd krevende påkjenninger eller av andre grunner har opplevelser av høyt stressnivå. Mennesker som strever med psykiske utfordringer, særlig depresjon og angst, har høyere nivåer av stresshormonet kortisol i kroppen (Forskning.no, 2015). Dette er et naturlig hormon som forhøyes når vi opplever stress og påkjenninger. Oksytocin er et annet hormon som forbindes med sosiale interaksjoner og kalles gjerne velværehormonet, tilknytningshormonet eller kjærlighetshormonet. Studier viser at oksytocin frigjøres i samhandling mellom menneske og dyr og reduserer stresshormonet kortisol (Hart & Yamamoto, 2019).

Å få lov å ta på, berøre hunden beskrives av flere. Rikard sier:

«man kan ha fordelene med den fysiske nærkontakten også. Vi står ikke bare og prater, det er jo ofte å klø bak øret eller ta på hunden. Jeg ville ikke likt hvis noen kom og klødde meg bak øret eller begynte å stryke meg på håret, for å si det sånn, det hadde jeg følt unaturlig. Men Coppel synes jo dette er helt greit. Og andre som kommer kan jo hende har helt andre behov for å ta på noe levende da, som kanskje ikke har gjort det på en stund, du ser de er på og stryker med en gang, mange av dem i hvert fall, som ikke er redde».

Rikard sier at han tenker andre kan ha behov for å kunne ta på og være nær noe eller noen andre. Men at det ikke er eller oppleves som akseptert å gjøre med andre mennesker eller som Rikard sier, «det hadde jeg følt unaturlig». Det kan handle om at man i så fall trår over en

sosialt akseptert grense eller en personlig intimitetsgrense. Allikevel forstår jeg på Rikard at han mener nærhetsbehovet kan dekkes gjennom hunden og da er det «innafor». Det er akseptert å klappe og klø hunden, både fordi det er den sosiale konvensjonen, men også fordi «Coppel synes jo dette er helt greit». Interaksjon med dyr kan også være en læring i korrekt eller sosialt akseptert atferd ved at et dyr ærlig og umiddelbart gir respons på om noe er behagelig, som man ikke naturlig kan teste ut på andre mennesker (Kruger & Serpell, 2006, s. 32). I denne sammenheng kan det bety at den som berører får dekket et behov med nærhet samtidig som man får en naturlig bekreftelse fra hunden på at det er greit fordi han blir værende, ikke trekker seg unna eller ser rart på deg på grunn av berøringen, som man kanskje er redd et menneske ville ha gjort. Mange av medlemmene på Fontenehuset bor alene eller har lite nettverk. Dette gjør at de også kan ha redusert tilgang på nærhet eller fysisk berøring. Hundens tilstedeværelse i fellesskapet på Fontenehuset kan øke tilgangen på denne muligheten. Flere av deltagerne beskriver hvordan de tar på, koser eller klapper hunden. Betydningen av kroppslig kontakt og nærhet er et stort forskningsfelt. Taktil interaksjon gjennom samhandling med hund forsterker hvordan den kroppslige reaksjonen vi har ved berøring og hud- eller pelskontakt fra noe levende med kroppsvarme kan virke både stressnedsettende, øke sosial atferd, livskvalitet og kan virke smertelindrende (Uvnäs-Moberg, Handlin, & Petersson, 2015, ss. 11-12).

Claudio snakker om berøring på en annen måte: «...vi er ikke flinke nok til å ta imot kjærlighet og dermed så blir vi heller ikke gode nok til å gi. Det er så mye lettere med dyr. For når du klør Coppel under halsen så ser du på øynene at han er helt i himmelen. Det er det viktigste for meg med hund her, at han gir så mye tilbake». Det fremstår som at det gjør Claudio godt å gjøre noe som hunden setter pris på, berøring ved å bli klødd. Mange som har vært psykisk syke over lengre tid, er oftere i kontakt med behandlings- eller hjelpeapparat. Her blir man i større grad mottaker enn tilbyder. Dette kan gjøre noe med eget selvbilde eller opplevelse av at det ikke er bruk for en. Å være den som får gi noe til andre, i dette tilfelle å klø hunden som setter pris på det ved «at han er helt i himmelen», kan kjønnnes godt for selvfølelsen og oppleves myndiggjørende. I salutogent perspektiv og i recoveryprosess kan myndiggjøring omhandle flere ting, blant annet å oppleve jevnbyrdighet med andre mennesker, å ha lik verdi som den andre. I artikkelen «Omsorgens vilkår» (Øye, 2010) diskuterer professor Christine Øye brukervedvirkning i lys av hvordan vi organiserer psykiatrihelsetjeneste. Her viser hun til begrepet «Gaven» som ble introdusert av sosiologen Marcel Mauss, og er ment å beskrive bytteforholdet mellom goder og tjenester i en

servicerelasjon mellom hjelper og hjelpesøkende (ibid). Øye diskuterer hvordan det i omsorgssituasjoner opprettholder usymmetriske relasjoner ved at pasienten eller den hjelpetrengende ikke kommer i posisjon til å bli den som får gi, og at dette kan utfordre individets mulighet for frigjøring fra en fastholdelse i egen hjelpeløshet (ibid). Ved stadig å være den som tar imot hjelp, råd, veiledning eller behandling, kan man over tid oppleves å ikke være betydningsfull eller mindre verdifull som menneske, fordi man ikke har, eller får lov å gi noe som andre har glede av eller bruk for. Claudio forteller om sin opplevelse med å klø hunden under halsen og at «han er helt i himmelen». Coppel viser at han liker det Claudio gir ham av berøring og oppmerksomhet. Hunden som den som tar imot Claudios kjærtegn og viser at han setter pris på det, kan gi opplevelse av å være verdifull. Opplevelse av gjengjeldelse er viktig for å få bekreftelse på at man betyr noe for andre.

Hunden skaper trygghet

I sin tidligere beskrivelse forklarer Natalie om hvordan hun opplever hundens tilstedeværelse som stressdempende, men også følelsen hun kjenner på med Coppels tilstedeværelse som betryggende. Også andre deltagere sier noe om hvordan hunden kan representere trygghet. Hva denne tryggheten fra hunden handler om forklares ulikt. Noen gir beskrivelser utfra Coppels bakgrunn som tidligere narkotikahund i politiet, og sier det kan være rusforebyggende på Fontenehuset. Andre sier han er der hver dag selv om andre kan komme og gå. Frode sier det på denne måten: «Det er sånn som Securitas passer på kjøpesentrene, Coppel er liksom en Securitas på Fontenehuset Rygge». Dette forstår jeg som en form for trygghet dersom noen skulle ha onde hensikter. Nils sier det slik:

«for sånn som det er med Coppel så er det en forutsigbarhet for meg, jeg vet når Coppel kommer hit så vet jeg jo hvordan han oppfører seg sammen med andre, jeg vet jo at han er stabil, kontra en bikkje eller hund som kanskje hadde løpt i gangene her, og så hadde det kommet noen rundt hjørnet og kanskje noen hadde snublet ikke sant, jeg vet jo at Coppel, han er Coppel. Og det vet andre også, det er en forutsigbarhet med hva man møter her da, det igjen er jo trygt».

Nils forteller om det å ha tillit til akkurat den hunden. Han bruker ord som «trygt» og sier «jeg vet han er stabil». Det fremstår som at dette er verdier eller egenskaper akkurat Coppel presenterer for Nils, og ikke hvilken som helst hund. Han har disse spesielle forventningene til akkurat Coppel. Fem av deltagerne sier noe om at det er akkurat Coppel som er Hushunden, det kunne ikke vært hvilken som helst hund som hadde gitt disse opplevelsene. Dette sammenfaller med Walsh som skriver at kjæledyr møter våre behov for forutsigbarhet og har evnen til å være «den betydningsfulle andre» (Walsh, 2009a, s. 470). Flere av

deltagerne beskriver lignende om at det er den unike hunden. Natalie sier: «han er nesten blitt en egen ansatt, en forventning om at Coppel er her. Og de dagene han ikke er her, det er litt trist, men han kommer sikkert i morgen». Natalie tolker jeg til at hun stoler på at Coppel kommer i morgen selv om han ikke er her i dag, at hans fravær er unntakene, mens tilstedeværelsen er regelen. Slik hun sammenligner ham med en ansatt, som møter på jobb fast hver dag. Det fremstår som Natalie har tillit til at ansatte er til å stole på med å være forutsigbare, og at Coppels faste tilstedeværelse og stabilitet også får denne tilliten som å bli inkludert blant de ansatte som en hun regner med skal komme på Huset.

I psykisk helse og recoveryorientert arbeid leter vi etter hvilke ressurser som finnes i og rundt mennesket som er i prosess. I en studie gjort med mennesker med psykiske lidelser og deres hunder, fremkommer det at hunden var en svært viktig relasjon og opplevdes styrkende og skapte trygghet for eierne (Skjørestad & Johannessen, 2013). For deltagerne var hunden den største delen av deres sosiale nettverk og disse hundene ble spesielt betydningsfulle. Der vi ellers i livet kan kjenne på utrygghet eller at noe er nytt og ukjent kan dyr vi har blitt kjent med over tid være den faste forbindelsen vi trenger som representant for stabilitet og ro. Slik som hunden ved FHR. En hund vi kan ha forventinger til, som man er trygg på vil innfris. Studien inkluderte også helsepersonells oppfatning av hundens betydning for deltagerne og påpeker at helsepersonell i større grad må anerkjenne kjæledyrets verdi som del av en behandling eller helsefremmende ressurs for mennesker i prosess (ibid). Dette kan også reise debatt om hva slags plass eller rolle dyr kan ha i samhandling med mennesker. Forskning og fremtidsrettet faglig tenking ser ut til å i større grad å vektlegge dyr som en egen aktør i samhandlingen (Støkken, 2020). Natalie beskrev hunden Coppel som en egen ansatt ved FHR. I masterstudien «Hestens rolle i det sosiale arbeidet» diskuteres også hesten som en slik kollega i betydning av forventinger fra andre deltagere om at hesten skal være der, forutsigbar, og fylle bestemte funksjoner (Vidringstad, 2018). Dette kan gi tanker om at dyrene i noen sammenhenger, til en viss grad får økt status som mer likeverdig partner i samhandlingen med mennesker og således skaper behov for ytterligere faglige og etiske refleksjoner om hva dyrene kan være til for eller brukes til. Ellen Brodtkorb har i mange år hatt alvorlige psykiske utfordringer og forteller også hvordan hund har vært av stor helsefremmende betydning for henne. Brodtkorb forklarer sitt hundehold som alfa og omega for rehabilitering og livsendring og fremhever en rekke områder hvor hun opplever at det å ha hund har hatt positive påvirkning på hennes sykdomssituasjoner (Brodtkorb, 2009)¹³.

---

¹³ Ytterligere kan leses i Brodtkorbs bok «Med nese for omsorg» fra 2009.

Fortellingene er sammenlignbare med opplevelser og betydning deltagerne beskriver fra Coppels tilstedeværelse på FHR, som utdypes videre i kapitlet.

5.1.2 Hunden sosiale betydning for relasjoner og fellesskap

Deltagerne forteller om hundens funksjoner for den enkelte. Men også det sosiale aspektet blir fremhevet. Betydningen av mellommenneskelige relasjoner er en del av metoden fontenehus benytter for å oppnå rehabilitering og tilfriskning (Fontenehus Norge, 2021). For mange er det utfordrende å møte nye mennesker på nye arenaer.

Hunden som bindeledd og overgangsobjekt

Anne forteller:

«man møter på et medlem som er veldig sånn innelukka eller huset kanskje virker litt skremmende eller et eller annet sånn der, da synes jeg det har vært deilig med Coppel, fordi da blir det en inngangsport til å begynne å prate om noe. Men tenker det går begge veier liksom, hvis praten står litt stille. Også kanskje selv om de ikke liker hunder så godt, så er de nysgjerrige på hvordan det funker med hund her liksom og vil vite. En sånn samtale, eller port inn uansett om man ikke er så glad i hund da».

Slik jeg forstår Anne blir hunden en inngang i praten om tilnærmingen kan være vanskelig eller man ikke helt vet hva man skal begynne å snakke om. Hunden blir det ufarlige samtaleemnet, uansett hva slags forhold man har til hund. Ester sier:

«hvis du har en forventning til deg selv i det du kommer eller du tenker andre har det, så har ikke hunden det. Han er en sånn døråpner da, gjør terskelen lavere. Han vil ikke komme med noen krav, han er både avvæpnende og betingelsesløs da, betingelsesløs relasjon. At du vet at når du kommer hit som person så vil noen spørre om noe og du må svare noe, men det er en relasjon til et annet levende individ som er ubetinget, du kan komme som du er da».

Det jeg tolker Ester sier er at det kan være situasjoner på Fontenehuset hvor noen opplever utrygghet i menneskemøtene, fordi det forventes at man opptrer på en bestemt måte eller sier noe til menneskene. Mens hunden ikke har slike forventinger eller du behøver ikke pålegge deg selv noe heller fordi relasjon til hund ikke krever det samme som i relasjon med mennesket. Fontenehusets medlemmer er der fordi dette er et tilbud til dem som bunnar i deres livssituasjon, sosiale situasjon og helse. Alle er innerforstått med at det bæres historier der. I de fleste menneskemøter gjelder sosiale koder med forventinger til at man responderer på bestemte måter. Denne normen for opptreden kan være så generell som mulig, men kan allikevel oppleves vanskelig for flere som oppsøker fontenehus. Med hunden til stede kan fokus være på hunden. Noe han gjør, hvordan han ser ut eller hvem han er som kan avvæpne andre spørsmål eller være tema for en samtale. Hunden forventer heller ikke at du sier noe,

kler deg på noen spesiell måte eller oppfører deg sånn eller slik. Hunden tar imot deg slik du er, «ubetinget» ifølge Ester. Aud sier det slik:

«Det kan være lettere å komme i kontakt med andre fordi man har en hund mellom seg, det blir litt mer normalt å ta kontakt når man har vanskeligheter med å snakke eller være sosial da. Det blir mer naturlig setting å leke med Coppel eller at det kommer noen andre bort og har lyst til å leke med ham, eller hilse på eller så blir det mer automatisk normal setting som det kanskje ikke hadde blitt om det ikke hadde vært noen dyr her. Du er egentlig opptatt av Coppel da, du gjør noe, det blir ikke sånn, hva heter det, «awkward», pinlig situasjon ved at du sitter bare og en annen setter seg ved siden av og ingen tør prate med hverandre. Men har man Coppel imellom kan man prate litt med ham og kanskje ser på hverandre og kan si et eller annet da. Det blir lettere å komme, om ikke Coppel hadde vært der da.»

Jeg opplever at det Aud sier handler om at det kan være sosiale situasjoner som oppleves ubekvemme, hvor noen kan føle forventninger til hva man skal si eller hvordan man skal oppføre seg. Ved at hunden er der kan fokus flyttes til den som et samtaleemne, å kunne bruke hunden som en normalisering av en situasjon som kan føles usikker. Dyr kan fungere som et sosialt medium. I en metastudie om bruk av dyreassisterte intervensjoner i psykisk helse finner forfatterne at dyr gjerne stimulerer til samtale med sin tilstedeværelse, som en nøytral ting man kan fokusere på (Kruger & Serpell, 2006, s. 28). Mange som oppsøker fontenehus har utfordringer med den sosiale tryggheten og kompetansen i menneskemøter (McKay, Nugent, Johnsen, & Eaton, 2018). Å komme til FHR kan kjennes skummelt. I møte med ukjente mennesker og nye steder kan hundens tilstedeværelse oppleves avvæpnende og betryggende. Samtaletema omkring hunden kan føles nøytralt og kan være viktig som noe alminnelig og hverdagslig man ikke risikerer noe i relasjonen ved å snakke om. Samtidig kan det nøytrale innby til et meningsfellesskap som demper forventninger eller utrygghet i en «bli kjent»-fase som kan være ekstra sårbar.

Kjæledyr kan også ha stor betydning som sosial støtte ved ulike livshendelser og overganger familier og mennesker står ovenfor, for eksempel ved bytte av bosted, skilsmisser, dødsfall eller separasjon (Walsh, 2009b, s. 482). Tilsvarende ser man i militærfamilier hvor relokasjoner og flytting ofte skjer hyppigere og kjæledyret representerer det faste, stabile og forutsigbare (ibid). Slike endringer i livet kan sammenliknes med opplevelser medlemmer ved fontenehus står i som mer utsatte og sårbare. Kjæledyrene kan sammenlignes med funksjoner en bamse, smokk eller sutteklut har som overgangsobjekt for barn som bruker den som trøst (Schibbye, 2009, s. 103). Dyr kan benyttes som slike overgangsobjekt og kan oppleves trøstende og minimerer smerten ved overganger eller endringer eller potensielt vanskelige situasjoner (Kruger & Serpell, 2006, s. 30). Hushunden kan dermed få en lignende betydning. Å være ny ved Fontenehuset kan være en slik overgang. Ser man på Coppel som dette

overgangsobjektet, kan hunden ha funksjon som bro i perioden til medlemmet er blitt godt nok kjent til å kunne oppleve trygghet og ro uten lengre å behøve hundens støtte som i starten. Slik det fortelles hos deltagerne kan det tydes som at hunden på Fontenehuset fungerer som broen som kan gjøre «bli ny»-perioden mindre vanskelig fordi hunden er det støttende objektet man knytter seg til. Dette betinger at personen er trygg eller føler seg vel med dyr, som jeg diskuterer nærmere i kapittel 5.3.3 om det å være forberedt på at hund er del av miljøet.

Hundens tilstedeværelse kan også ha betydning når relasjoner av ulike grunner er kompliserte fra før av. I intervjuet spør jeg blant annet om hvordan hunden påvirker deltagernes forhold til andre medlemmer eller ansatte på Huset. Frode forteller:

«Vi traff hverandre på Fontenehuset, vi gikk på samme barneskole da vi var unge. Vi sa «hei» til hverandre, og «hvordan går det?». Vi var Facebook-venner. Som barn var han litt irritert på meg. Kanskje noen venner av meg hadde tøffet seg og banket ham? Så møttes vi på Fontenehuset og da ble vi kanskje litt mer venner på grunn av Coppel. Vi tok en røyk sammen, vi kastet ball, han kastet tennisballen og jeg kastet og etterpå lekte vi med Coppel, og han løp etter oss i hagen. Ikke sant. Da fikset vi kanskje på det som skjedde da vi var barn.»

Frode forteller om en opplevelse hvor han på Fontenehuset treffer igjen en han gikk på skole med som barn, som han den gang var i en slags konflikt med. Av Frides beskrivelse fremstår det som han og den andre samhandler om hunden, med ballkasting og lek i hagen over en felles røyk. Gjennom denne samhandlingen blir de «mer venner» som han sier. Kanskje ble hunden et slags bindeledd eller en konfliktdemper som noe å konsentrere seg om, noe man har felles. Dersom en konflikt eller uoverensstemmelse fra fortiden lå i bunn for relasjonen kan hunden i denne situasjonen også være noe ingen av dem eier eller har forrang på, men de har lik tilgang til og lik «rett på». Flere av deltagerne forteller om tilsvarende hverdagslige samtaler eller gjøremål hvor hunden er involvert eller til stede. Det er alminnelige hverdagsaktiviteter med hunden som fungerer. Fontenehus er fellesskap som et samfunn i miniatyr. Hunden muliggjør mellommenneskelige relasjoner med sin tilstedeværelse som noe nøytralt, bindeledd, bro, overgangsobjekt eller inngangsport. Hunden har relasjon til mange mennesker på Fontenehuset. Ved å etablere relasjon til en hund som er i et hus og har relasjoner til mange mennesker, gjør det at relasjonen til hunden samtidig åpner for andre relasjoner. For en positiv sosialisering i fellesskapet ved Fontenehuset, er hunden med og støtte deltagerne til å skape meningsfellesskap med hverandre, et alminnelig, hverdagslig sosialt miljø. Den har vanlige behov for lufting, mat og oppmerksomhet, og dette ansvaret deles. Slik blir alminneligheten muliggjort for de som sammen samhandler med og rundt hunden.

Hunden som medstøtte og medaktør

Nils forteller om opplevelser i arbeidshverdagen: «hvis du skal ha en samtale med et enkeltmedlem, ikke sant, så kan en jo ta med seg Coppel på tur, ikke sant, og ta den praten mens man går tur. Så det er mange måter å bruke Coppel på sånt rent knyttet opp mot arbeidsoppgavene vi gjør da, i relasjonsarbeidet». Av det Nils sier, kan det forstås som han tenker hunden kan være med som hjelpemiddel for å bygge og trygge relasjonen. Han kan være et verktøy i relasjonen med sin tilstedeværelse og benyttes også bevisst slik Nils sier man kan ta med Coppel på tur når man skal ha en prat.

Boris Levinson gav hunden funksjon som verktøy eller redskap mellom seg selv som terapeut og barnet og betegnet hunden som «a co-therapist» (Levinson, 1962). Flere studier viser at dyr fremskynder den terapeutiske alliansen mellom pasient og behandler som er svært betydningsfullt for et helsefremmende samarbeide fordi dyret kan få behandleren til å fremstå vennligere, mer avslappet, gladere og mindre truende (Kruger & Serpell, 2006, s. 29).

Samtidig er det også forskning som viser at selv om dyreassisterte intervensjoner gjennom et formelt, planlagt terapeutisk tiltak har effekt slik som psykolog Levinson benyttet det, fører også uformelle, ustrukturerte omganger med dyr til både fysisk, sosialt og psykologisk helsefremmende fordeler (Wisdom, Saedi, & Green, 2009). Hvordan man ser på hundens funksjon får konsekvenser for hvordan man forstår hundens betydning. Er hunden et middel eller er hunden en egen personlighet de på Huset etablerer en relasjon til? Fontenehus driver ikke behandling, men er arena for psykisk helserehabilitering gjennom recovery-prosesser. Her er arbeid og gjøremål side om side og samtaler, den gode samtalen, svært viktig for den andres vekst. Nils sier at man kan ha med Coppel på tur og prate mens man går. Dette kan være av flere grunner. Som å være i bevegelse, komme unna folk eller fordi hunden kan være en støtte i samtalen for akkurat det mennesket. Kanskje er dette en person Nils kjenner som en som opplever hunden betryggende, beroligende, gir mestring eller er morsom å ha med? En sosial støtte? Synes Nils selv det er hyggelig at hunden er med? Formål med aktiviteten kan være å skape et godt samtaleklima med hundens tilstedeværelse som en med-støtte. Eller kanskje personen har en trygg, god relasjon med Coppel?

Sosial støtte vil i en salutogen tilnærming betraktes som en motstandsressurs som er svært viktig i recovery, særlig om kvaliteten på støtten er intime, emosjonelle bånd (Langeland, 2014, s. 13). For noen kan det oppleves at hunden er dette nære båndet og denne tilgangen og kvaliteten på relasjon kan gi mulighet for å løse opp i spenninger de som mangler slike relasjoner ikke har (ibid). Et eksempel på hund benyttet som sosial støtte er fra

Tyrilistiftelsen¹⁴. Her kan pasienter som legges inn ha med sin egen hund under behandlingsoppholdet (Tyrilistiftelsen, 2021). Dette kan ses som en anerkjennelse av hundens betydning for mennesker og en bekreftelse på at hund som del av «støtteamet» og nettverket i noens liv eller for eksempel recoveryprosess, anses svært betydningsfull, også i behandlingsøyemed. Dyreassisterte intervensjoner er profesjonalisert som «en målrettet og strukturert intervensjon ...» (Fine, 2019, s. 386). Ved fontenehus ses hundens tilstedeværelse av deltagerne på som mer tilfeldig enn planlagt. Allikevel tyder Nils' forslag om at hunden kan bli med på samtalen som en gjennomtenkt handling. Hunden kan ses på som et redskap man henter frem fra den tilgjengelige verktøykassa, fordi man tenker at verktøyet har funksjon i møte med akkurat dette mennesket. Nils sier at hunden kan brukes på mange måter i relasjonsarbeidet. Det tyder på at hundens tilstedeværelse har blitt en ressurs som har vokst frem og er med i repertoaret. Allikevel fremstår det i intervjuene som at deltagerens relasjon til hunden er personlig, de etablerer et personlig forhold til hunden der han i større grad får funksjon som en medaktør. Den som skiller seg ut fra de andre, den som tilbyr noe man ikke får et annet sted, den som bekrefter eller er til stede, med noe man trenger som føles godt for akkurat deg, som bare Coppel kan gjøre og ingen annen hverken hund eller menneske. Det er noe mer enn et verktøy eller et redskap inn i relasjonen til andre ved Fontenehuset.

Hunden styrker opplevelsen av fellesskap

Deltagerne snakker også om fellesskap. Frode sier: «hvis jeg klapper Coppel, så er det kanskje en person som ikke har åpnet seg for gruppa, så klapper vi Coppel sammen da. Så har vi noe felles. Da er Coppel vår felles venn». Utsagnet forstår jeg som at hunden blir et uttrykk for samhørighet. Fra å ikke ha noe felles og være hver for seg så har man plutselig noe felles gjennom å kose med hunden. Jeg forstår det også som at Frode snakker om en måte å bruke hunden for å inkludere, eller hjelpe noen å bli inkludert ved at den som var utenfor kommer inn i fellesskapet. For noen kan det være en måte å oppleve at relasjonen til andre mennesker også kommer nærmere. Ester sier:

«Jeg tror kanskje ved dyr, eller Coppel som er her, så deler man noe raskere. Fordi man kommer kanskje for å få omvisning, så er det den som skal ha omvisningen som skal gi, men

---

¹⁴ Tyrili er en behandlingsenhet for mennesker med rusproblemer, med flere behandlingssteder i Norge (Tyrilistiftelsen, 2021) og har mange fellestrekk med fontenehusenes modell for endringsarbeid. Tyrili har i samarbeide med Nasjonalt kompetansesenter for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse, NKROP, bidratt i en pågående doktorgradsstudie med tittel «betydning av kjæledyr hos rusmisbrukere» (ROP, 2021). Tilsvarende finnes også i eldreomsorg, for eksempel hos Villa Skaar sykehjem der de tilrettelegger for at beboere som flytter hit kan ha med hund de hadde i tidligere hjem (Villa Skaar, 2021).

den som kommer skal få, og man ser hverandre i øynene og kjenner ikke hverandre ennå, men så ser man sammen på hunden og så har man noe felles mye raskere, samser på verden med en gang. Så blir det automatisk sosialt, ikke sant. Man ser på verden på en spesiell ting sammen med en gang, hvis hunden er her den dagen. Jeg tenker at Coppel inkluderes i mer og mer, om han teller på samme linje da».

Slik jeg forstår det Ester sier så blir inkluderingen av hunden i alle gjøremål og oppgaver en måte å vise hverandre at alle er velkomne i fellesskapet, alle slipper inn, og det skjer umiddelbart fordi ved å oppleve hunden sammen ved omvisningen knyttes allerede der et bånd om fellesskap om hunden. Og man sparer på en måte tid man ellers ville brukt på å føle seg frem i relasjonen. Kjæledyr blir ofte sett på som limet i familien eller i et fellesskap. Det bringer medlemmene i fellesskapet tettere hverandre og forsterker samhold (Walsh, 2009b, s. 483). På Fontenehuset inkluderes hunden i arbeidsoppgaver, møter, turgåing eller samtaler. I systemisk teori eller forskning på familier og nettverk med dyr, ser man at dyrene er en selvfølgelig del av fellesskapets og familiens ritualer og seremonier, når noe skal markeres eller feires er kjæledyrene med (ibid). På Fontenehuset er hunden med på julaften, når det er kanotur eller når vi holder Fontenehus-stand under Mossedagene. Hunden blir pyntet til fest med norske flagg på halsbåndet og inkludert i begivenheten ved at han også får festmat som pølse på 17.mai. Fellesskap kan også være å samles om noe. Almira sier: «Coppel har liksom blitt en maskot for vårt hus, og det tror jeg også gjør at det blir et samtalepunkt eller et knutepunkt. Coppel er liksom et knutepunkt på huset og et samtaleemne som gir trygghet og tilhørighet. For det er liksom, Coppel, han er på Fontenehuset Rygge». Hun forteller om hunden som det som er med og samler deltagerne ved FHR til et fellesskap og sammenligner Hushunden med en maskot¹⁵. Sosiologiprofessor Aksel Tjora har studert fenomenet fellesskap i flere år og mener at mennesker har et behov for å være del av noe med andre mennesker. Å oppleve en tilhørighet til noe som er større enn en selv (Tjora, 2018). Fellesskap kan være så mye forskjellig som en dugnadsgjeng, en skoleklasse eller en Facebook-gruppe. Slik fellesskap kan handle om å samles om noe kan dette være maskoten Coppel. Vi har hunden som knutepunkt som Almira sier, vi har noe unikt, han er på vårt Hus. Det kan binde oss enda tettere sammen. Almira sier videre: «Det er mange som er litt stolte av at vi har en Hushund, det er det jeg observerer ofte når vi er ute med ham eller har en omvisning, Coppel, Hushunden vår». Claudio sier det slik:

---

¹⁵ En definisjon på maskot kan være: «en person, et dyr eller en gjenstand som antas å bringe lykke. Det kan også være noe eller noen som representerer en gruppe med samme identitet, for eksempel en skole, et idrettslag, en militær enhet eller et firma» (Store norske leksikon, 2020).

«..og jeg forteller hvordan Coppel er da, jeg skryter veldig, for det er ikke bare at du blir glad i ham men du blir så stolt, av å ha en sånn hund blant oss. For vi føler på en måte eierskap alle sammen. Hadde det vært en hund som bare var med som sånn... Hadde du bare tatt deg av alt stell med den, alltid luftet den, hivd ball med den, så hadde vi ikke hatt det samme forhold. I starten var det din hund. Nå er det ikke det lengre. Det er vår hund».

Både Almira og Claudio påpeker at hunden gjør fellesskapet stolte. Jeg tolker det også som en opplevelse av eierskap til hunden, fordi det kjennes som hunden tilhører fellesskapet og ikke bare en ansatt.

I en masterstudie med mennesker i arbeidsforberedende trening på gård, utenfor ordinært arbeidsliv, er dyrene sterkt implementert i arbeidsoppgavene (Ellingsen-Dalskau, 2017). Et av hovedfunnene herfra var opplevelsen av fellesskapet omkring ansvar for dyrenes ve og vel, i arbeidssituasjoner. Å være del av en gruppe og føle tilhørighet i gruppen omkring gjøremålene med gårdsarbeidet, følte sterkere nettopp fordi det var levende vesener de felles måtte ta seg av (ibid). I en masterstudie om bruken av dyr som del av rehabiliteringstiltak for tidligere rusmisbrukere, ble det gjort tilsvarende funn (Friestad, 2019). Opplevelsen av felles samhandling omkring omsorg og oppgaver med dyrene var betydningsfulle for rehabiliteringsprosessen og veien mot økt livskvalitet (ibid).

5.1.3 Hundens betydning for deltagelse og mestring

Da jeg i intervjuet spurte om hvordan hunden påvirker din dag på Huset var det mange fellesnevner, men også ulike svar. Noen snakket mest om for sin egen del mens andre beskrev hvordan de opplevde hundens tilstedeværelse hadde betydning for andre.

Hunden motiverer

Anne sier: «jeg synes bare det er godt å møte Coppel når jeg kommer på jobb, det er en god start på dagen, han er liksom kaffekoppen min om morgenen». I dette tolker jeg at hunden for Anne blir del av en hverdagsrutine som er positivt ladd, om kaffekoppen kan være en oppkvikker og hun sammenlikner den med Coppel fremstår det som en positiv forventning til arbeidsdagen når han er til stede. Dette kan også være ment metaforisk, koppen man holder fast i før dagen ordentlig har begynt. Claudio sier noe om hvordan han opplever en annens motivasjon for å komme på huset: «hadde det ikke vært for Coppel så hadde ikke hun kommet, hun hadde sikkert gått med en gang. Så lenge hun har Coppel å sitte å kose på gulvet med, for henne har det utrolig mye å si. Men ikke bare henne, det er flere selvsagt».

Teori om dyr-menneskerelasjoner brukes i DAI-litteraturen som mulige forklaringer på hva som motiverer oss til samvær med dyr. Biofilhypotesen¹⁶ er en mulig forklaringsmodell på hvordan dyr kan ha helsefremmende effekt på mennesker, og skaper motivasjon for helsefremming. Biologen E.O Wilson presenterte biofilbegrepet som han forklarte som at «mennesket har en instinktiv tiltrekning til liv og alle levende systemer» (Wilson, 1984) og at vi gjennom evolusjonen har utviklet en naturlig oppmerksomhet og interesse for naturen, som også gjør at vi trekkes mot dyrene. Dette kan være en iboende, nedarvet, følelsesmessig predisposisjon vi har i oss som i forskning på dyr-menneskerelasjon ofte blir brukt som mulig forklaring på menneskers motivasjon eller ønske om å være i nærheten av dyr (Fine, 2019, s. 220). Claudio beskriver hvordan han har sett en jente på huset i samhandling med hunden. Slik jeg tolker ham kan det virke som dette er en han kjenner og derfor kan ha kunnskap om hvordan hun hadde opptrådt om hunden ikke hadde vært der. Han beskriver hvordan han opplever at hundens tilstedeværelse er avgjørende for om hun vil være på Fontenehuset eller ikke. En forklaring kan være med utgangspunkt i biofilhypotesen og menneskers tiltrekning mot dyr. At jenta Claudio snakker om motiveres av en iboende draging mot dyr vi mennesker gjennom evolusjonen er predisponert for å ha.

En annen tilnærming kan være å se menneskers relasjon til dyr ut ifra et tilknytningsteoretisk perspektiv. Psykiateren John Bowlby og kolleger så på menneskers opprinnelige behov for samhørighet med andre, med utgangspunkt i den emosjonelle knytningen og båndet spedbarnet har til sin mor (Bowlby, 1988, s. 19). Tilknytning er også del av den salutogene paraply av begreper. Psykoterapeut Nancy Parish-Plass jobber innen psykisk helse og barn med tilknytnings- og relasjonsvansker, og har i en årrekke benyttet hund som del av terapien der det har egnet seg (Parish-Plass, 2013)¹⁷. Hun viser blant annet til at barn med utrygg tilknytning til voksne kan ha stor nytteverdi av en hund i miljøet som frembringer positive tilknytningsinteraksjoner for å fremme atferd, relasjon og kommunikasjon. I en terapissammenheng hvor hund benyttes, er det ofte slik at den utrygge klienten opplever tillit til terapeuten når den ser og føler hvordan terapeuten håndterer hunden eller hunden viser tillit til terapeuten (ibid, s. 57). I et fontenehusmiljø kan det være medlemmer med sammenlignbare tilknytnings- og relasjonsvansker, hvor hundens tilstedeværelse kan fremme mulighet for interaksjon med andre og også trygge tillit til andre basert på måten de interagerer med hunden, slik Parish-Plass viser til. Bowlbys tilknytningsteori brukes også til å

---

¹⁶ Ordets sammensetning kommer av bio=livet/naturen og fili=kjærlighet (-til) (Tunstad, 2017).

¹⁷ Parish-Plass gav i 2013 ut boken «Animal-Assisted Psychotherapy; theory, issues and practice» som for mange innen DAI og antrozoologi-faget er svært betydningsfull, særlig i psykoterapi med hund.

årsaksforklare vårt ønske og behov for å være nære dyr. Zilcha-Mano et al. gjorde i 2011 en studie hvor de sammenlignet foreldre-barn relasjon med menneske-dyr-relasjonen. Studiet indikerer at det som gjerne motiveres til deltagelse med dyr heller enn mennesker omhandler relasjonelle erfaringer fra tidligere i livet. På Fontenehuset er det mange som har vanskeligheter med å omgås mennesker, men som allikevel motiveres av og oppsøker samhandling med hunden. For noen betyr relasjoner til mennesker ambivalensen i dragninger mellom håp og skuffelser, mens relasjoner til dyr i større grad representerer stabilitet, forutsigbarhet og trygghet (Zilcha-Mano, Mikulincer, & Shaver, 2011). De sier videre at for noen kjennes dyr enklere og man føler seg elsket uansett hva slags sinnsstemning man har, dyrene tåler det eller bryr seg ikke om humør (ibid). Ut ifra dette perspektivet kan det handle om at de menneskelige relasjonene er mer kompliserte å forholde seg til eller man har dårlig relasjonserfaringer fra fortiden. Dette kan forklare hvordan Claudio opplever at hunden har mye å si for noen mennesker på Fontenehuset.

En annen forklaring kan være hundens funksjon som sosial støtte med sin tilstedeværelse.

Frode sier:

«jeg klarte ikke stå opp så tidlig før og gjøre ting. Jeg var ikke flink på skolebenken eller jobb heller. Jeg hadde jobber da, men da var det tvang for å stå opp for da var det jobb. Men det her, på Fontenehuset var det medlemskap for å bli medlem, og da jeg kom på Fontenehuset var det sånn at møtene var kl 09, da var det litt vanskelig for meg. Men ok, nå er Coppel på huset og kanskje noen andre på huset. Da er det kanskje å stå opp og gjøre noe ut av dagen? Coppel gav meg mye motivasjon, til å gå ut av senga, gå i dusjen, gjøre meg klar og få noen til å kjøre meg til Fontenehuset».

Frode forklarer han at han har strevd med å komme opp om morgenen og at det tidligere ikke var motiverende å stå opp for å dra på jobb, det var «tvang». Slik jeg tolker ham var det annerledes når han hadde forventinger om Coppel og andre folk på Fontenehuset. Han sier spesielt at Coppel motiverte ham til å stå opp og dra på Fontenehuset. Ester sier: «noen ringer jo inn og spør om han er der den dagen eller kommer den dagen. Det ville letta noe man hadde tenkt til å gjøre hvis han hadde vært her da». I uttalelsen tolker jeg at forventninger om hunden skaper en motivasjon til deltagelse og aktivitet. En lyst til å komme som medlemmet hadde behov for å aktivere og Coppel er avgjørende for om en kommer eller ikke. Dyr kan være en kilde til sosial støtte (Fine, 2019, s. 25). Også i et recoveryperspektiv hvor de sosiale relasjoners betydning for vekst kan oppmuntring til å ha ansvar for noe eller noen, slik som et kjæledyr, være nyttig (Slade, 2017, s. 23). I forrige kapittel ble hundens betydning for relasjoner og fellesskap drøftet. Jeg beskrev hundens indirekte betydning som et bindeledd eller en katalysator som muliggjør interaksjon med andre mennesker. Men også som en

direkte betydning som relasjonen i seg selv. En australsk studie gjort av Wood et al. har sett på sammenhengen mellom det å eie dyr og betydningen for tilhørighet til fellesskap og som sosial kapital (Wood, Giles-Corti, Bulsara, & Bosch, 2007). Studien viser blant annet hvordan personer som har kjæledyr er mindre ensomme enn andre og har større nettverk hvor de kan søke støtte i vanskelige situasjoner (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, s. 73). Selv om medlemmer ikke eier hunden kan det være sammenlignbart fordi man gis mulighet til å håndtere hunden på lignende vis som ved å eie den i måten man blir gitt tilgang og ansvar. Sitatene over kan beskrive hvordan hunden kan utgjøre en støtte til deltagelse i fontenehus-samfunnet, men deltagerne har også andre forklaringer på hvorfor medlemmer finner motivasjon til å være med.

Hunden øker selvfølelse og gir mestring

Claudio sier:

«er du psykisk syk er du ikke stolt av noen ting. I hvert fall ikke av deg selv. Du føler deg så liten. Andre ser på deg som dritt rett og slett, tenker du. Sånn er det når du er på bønn. Når du da kan komme hit og få den følelsen på grunn av en hund, føle stolthet, det er helt enormt. Alt du mestrer, alt du klarer fordi om du er dårlig har mye å si. For det er jo det med oss som er psykisk syke, all mestring, små skritt, det er så viktig. Det gjør det bedre. Og at du blir gitt ansvar fordi om du har problemer».

Slik jeg tolker Claudio fremstår det som at når man er psykisk syk går det utover eget selvbilde. Man kan se på seg selv som mindre verdt og man opplever at andre også synes dårlig om en. I følge Gopinath så henger lav tro på egen mestring sammen med psykiske lidelser som angst og depresjon ifølge (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, s. 60). Flere av deltagerne svarer at Coppel på huset har noe å si for selvfølelsen og det å oppleve mestring. Mestringsopplevelser kan bygge selvfølelse som igjen kan virke positivt på psyken. Å oppleve mestring påvirker tanker, følelser, atferd og motivasjon. Det finnes flere måter å bygge mestringstro. Bandura fremhever det å selv erfare mestring som mest effektivt (Bandura, 1994, s. 2). Claudio forteller at små skritt med opplevelse av mestring er viktig, å bli gitt ansvar. Ved Fontenehuset er arbeidsoppgaver og gjøremål av ulikt innhold og dimensjoner. Noe kan være prosjekter som varer over tid, som å lage en husavis over en tre-månedersperiode, eller dagsoppgave å ha brannvernansvar eller besørge lunsjmåltidet som gjøres over en formiddagsøkt. Andre oppgaver kan være tidsbegrenset til noen få minutter som å lage kaffe, skrive bursdagskort eller å sitte i resepsjonen og besvare telefoner i en time. Når det gjelder hund kan også arbeidsoppgaver være mer langvarige, som å ha «Coppelansvar» en hel formiddag, eller mindre tid- og ansvars-krevende som å fylle

vannskålen hans med vann som en konkret oppgave. Coppelansvar forklares nærmere under kapittel 5.2 om organisering. Bruk av dyr for å opparbeide mestringstro er dokumentert i flere studier. Aktivitet og arbeidsoppgaver knyttet til dyr er varierte og kan tilpasses ulike mestringsnivå slik at hver enkelt har mulighet til å lykkes (Fine, 2019, s. 25). Slik som på Fontenehuset hvor man kan ha ansvar for hunden en dag, eller man kan lufte ham i hagen så han får beveget seg eller tisset. Ved Tyrilistiftelsens behandlingseenhet Frankmotunet i Follidal, har de i en årrekke benyttet hunder som del av behandlingstilbudet (Tyrilistiftelsen, 2021)¹⁸. Å bruke hunder inn i behandling og rehabilitering på denne måten kan skape mestringsopplevelser som igjen øker selvtillit og muligheten for endring og vekst. Frode forteller om hvordan han i begynnelsen på FHR var redd hund og skeptisk til Coppel, men endret holdning. Han sier: «Jeg råder mange til å få seg hund, fordi Coppel de siste årene har betydd mye for meg. Forvandlet livet mitt til å tørre treffe andre hunder, og i fremtiden kanskje få min egen når livet er bra». Frode ser mulighet for selv engang å få hund som følge av sine erfaringer med Coppel. Det er mange faktorer som bidrar til recovery og hva som hindrer bedring (ROP, 2014). Ness et al. gjorde en litteraturgjennomgang av studier gjort på hva mennesker i recovery for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse mener er til hjelp eller hinder i deres recovery-prosess. Der fremheves det sosiale nettverket og en meningsfull hverdag. I tillegg påpeker de at det å ha fremtidsutsikter, noe å planlegge mot der fremme er viktig (Ness, Borg, & Davidson, 2014). Dersom Frode opplever å kunne se for seg en fremtid som også inkluderer en hund kan dette være en betydningsfull del av hans endringsprosess. Erfaringer han snakker om å ta med seg også i livet utenfor Huset, ved å kanskje en gang få seg hund selv.

Opplive medansvar om hunden styrker likeverd

Claudio sier: «Det er mange som lurer på hvem som eier den hunden egentlig, og sånn skal det være når det er en hund på fontenehus etter min mening». Slik jeg forstår Claudio så er det ikke opplagt for omgivelsene som ser interaksjonene på FHR at hunden tilhører en ansatt, og at han er fornøyd med at det er slik. Dette kan ha sammenheng med hvordan det i hjelpearbeid ofte foreligger asymmetri i relasjon mellom hjelper og hjelpesøkende. Antonovsky beskriver den tradisjonelle forståelsen av sykdom og helse som en dikotomi, en todeling der man enten er frisk eller så er man syk. I salutogen forståelse er helse en uavbrutt kontinuitet mellom frisk og syk hvor vi alle er døende samtidig som vi alle har ulike grader av friskhet i oss

---

¹⁸ Dette er 70 huskyer eid av Tyrili hvor pasientene får ansvar for stell, omsorg, trening, sosialisering og foring. Noen deltar også med hundekjøring i Femundsløpet, som del av behandlingsforløpet (Tyrilistiftelsen, 2021).

(Antonovsky, 2012, s. 27). Slik jeg tolker denne tilnærmingen er Antonovsky mindre opptatt av å sette rammer for grad av sykhet eller friskhet gjennom diagnostisering. Tvert om kan dette være til hinder for endring dersom en diagnose for eksempel setter føringer for selvpplevelse. Eksempelvis «Jeg har en scizofrenidiagnose og forskning sier at jeg har liten sjanse for å bli frisk»¹⁹. Dette salutogene helseperspektivet praktiseres ved fontenehus der det ikke er krav til diagnose eller henvisning for at man skal kunne benytte tilbudet (Fontenehus Norge, 2021). Man velger selv om man vil dele med andre hvilke utfordringer man har. Medlemmer møtes som mennesket man er, og plasseres ikke i bås som følge av diagnose som «den schizofrene» eller «den bipolare».

Fontenehusenes standard nr 15: «Den arbeidsorienterte dagen engasjerer medlemmer og medarbeidere sammen, side ved side, i driften av klubbhuset» (Fontenehus Norge, 2021). Praktiseringen av denne standarden innebærer at fontenehusdriften skal holde en flat struktur hvor rolleforskjeller dempes og likeverdet i ansvar og tilgang på mulighet for deltagelse og påvirkning av hvordan eget rehabiliteringstilbud skal driftes står sterkt. Dette er uavhengig av om man er medlem eller ansatt. Satt på spissen; syk eller frisk, hjelper eller pasient. Slik jeg hører Claudios utsagn er hunden med å støtte at denne utviskingen av rollegrensene synliggjøres enda sterkere. Det er også slik at når man har dyr i en familie eller et fellesskap så vil det kreve oppfølging slik som andre medlemmer i fellesskapet (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, s. 74). Overført til Fontenehuset kan eksempler være om hunden har vært lenge inne og kan trenge å gå på do eller dersom dørene og portene står åpne må man sikre at hunden ikke kommer seg ut i trafikken. Fordi alle er deltagere av dette fellesskapet kan det fremme opplevelse av jevnbyrdighet fordi det er med på å ansvarliggjøre deltagerne og fremmer gjensidighet. Dette kan i en recoveryprosess bidra til å styrke selvfølelsen fordi du blir regnet med og gitt medansvar slik som andre på Huset. Noen deltagere forteller også om episoder hvor hunden har stjålet matpakke fra både ansatte og medlemmer. Den gjør ikke forskjell på hvem sin mat den tar. Dette forstår jeg som måter å beskrive at deltagerne opplever at hunden opptrer likt uavhengig av hvem man er eller hva slags rolle man har på Huset, at de opplever hunden i seg selv er med på å minske avstand og fremme jevnbyrdighet. Fordi det for hunden er betydningsløst om man er medlem, ansatt eller besøkende.

---

¹⁹ Tidligere har det vært en allmenn oppfatning at psykoselidelser, særlig schizofreni, er livsvarig. Forskning viser at dette er en uriktig og at studier og erfaring tilsier at det er krevende men absolutt mulig å bli rehabilitert og frisk etter å ha fått denne diagnosen (Askham, 2018).

Oppgaver med hunden fører til aktivitet og engasjement

Aktivitet og engasjement fremheves av de fleste deltagerne som funksjoner som følger med hundens tilstedeværelse. Noen innebærer at hunden er med i det som skjer, eller at han er arbeidsoppgaven eller gjøremålet i seg selv. For å være i virksomhet, engasjere i arbeidsoppgaver oppleves det at tilstedeværelse av hunden ofte fører til at noen orker, de tør, blir engasjert eller får lyst til å gjøre noe. Aud sier:

«Det er jo arbeidsoppgaver i forbindelse med Coppel også. Det å være vannansvarlig, at han ikke stikker av og er i hagen, at han får oppmerksomhet og blir tatt med ut for å leke, og så må han på do og sånn. Hvis man føler seg ensom da og kanskje har problemer med å sosialisere seg med andre så har man i hvert fall noe man kan bidra med. Du behøver ikke være redd for at du skal si noe galt, du snakker til et dyr og får ikke tilbakemelding om at du er teit eller dum, du behøver ikke være redd for at du skal si noe galt da, så tror jeg det er en støtte».

Det fremstår som Aud opplever at hundens tilstedeværelse gjør at det virker mer gjennomførbart å gjøre noe, å være aktiv og delta. Arbeidsoppgaver med hunden kan være appellerende fordi han ikke krever noe tilbake. Man kan være med ham og gjøre noe med ham og er nyttig, uten at noen sier man gjør feil eller man må være sosial. Han stiller ikke spørsmål eller kritiserer. I en studie gjort med mennesker med kroniske psykiske plager fant man at deltagerne heller valgte å være sammen med dyr enn mennesker nettopp fordi dyrene ikke stilte krav (Erdner, Andersson, Magnusson, & Lützén, 2009). Tilsvarende kan det være godt om man har lyst til å bidra, men er utrygg på menneskene. Ved å påta seg oppgaver med hunden kan det være en måte å delta uten å behøve gjøre noe sammen med andre mennesker.

Å føle ansvar og bli vist tillit til et levende vesen ved gjøremål og oppgaver med hunden fremheves av flere deltagere. Claudio sier:

«Jeg føler, når du skal i et møte for eksempel, og du sier «er det noen som vil ta ansvar for Coppel?» Det synes jeg er helt topp. Da føler jeg at du stoler på meg selvom det svinger i humøret, at jeg passer på den hunden. Og det gir en mestringsfølelse. Det betyr mye, særlig hvis vi er litt langt nede, at vi får lov å ta det ansvaret. For vi sliter med det vi som er psykisk syke, vi sliter med å ta det ansvaret».

Jeg forstår det som at Claudio opplever å bli vist tillit fordi man blir gitt ansvar for å ta seg av hunden. At opplevelsen av å bli stolt på gir vekst. Det kan bety at han tidligere har kjent på svekket tillit fra omgivelsene som følge av psykiske utfordringer. I masterstudie gjort med mennesker i rehabilitering fra tidligere ruserfaring, var dyreassisterte aktiviteter arbeidet de utførte. Funn her tilsa at å jobbe med dyrene gav mestringsopplevelser, men at det å få ansvaret for dyrene og bli vist den tilliten var likeså betydningsfullt (Friestad, 2019). Aud sier:

«du får et ansvar fordi det er et dyr her da, det tror jeg mange tar på seg, uavhengig om oppgaven er oppskrevet eller ikke. Det er et naturlig ansvar for de fleste. Det er lettere å ta det ansvaret automatisk. Å passe på et dyr enn å tørke opp etter seg for man har søla. Hvis vi hadde byttet ut Coppel med en liten unge så hadde folk automatisk passet på den hvis man hadde sett at det ikke var andre voksne i nærheten. Jeg tror det er noe som bare ligger i de fleste, eller vekkes når det trengs, at man vil ta vare på den til man finner eieren, at man må passe på at det ikke skjer noe da, det bare ligger i oss».

Slik hun forteller kan det handle om mer enn å bli gitt eller ta ansvar, men at det skjer uten at det er definert av noen. Tidligere henvist studie med dyr fra arbeidsforberedende trening på gård, viste at deltagerne opplevde arbeidet mer meningsfullt nettopp fordi det var levende vesener de felles måtte ta seg av (Ellingsen-Dalskau, 2017), slik som Coppel er ved FHR. Det kan fremstå ekstra viktig fordi det er levende og for eksempel ikke kan utsettes eller vente dersom hunden har et behov. Dersom den som tar ansvaret ikke passer på å lukke hageportene kan han gå ut og bli påkjørt, eller han får ikke tisset om han ikke får gått på tur. Nettopp fordi hunden er levende får det andre konsekvenser dersom man ikke overholder ansvaret sitt med å passe på og gi omsorg, som kan oppleves ekstra betydningsfullt.

Å eie eller ha ansvar for dyr kan oppleves som myndiggjørende og ansvarsfullt. Dersom man har ansvaret og lykkes med å ta hånd om det som kreves, for eksempel å gi omsorg til en hund og sørge for at den har det bra, kan det styrke troen på selvfølelsen og troen på mestring (Wisdom, Saedi, & Green, 2009). En norsk studie gjort på mennesker med psykiske utfordringer med bruk av gårdsdyr som intervensjon, viser en vesentlig økt tro på egen mestring ved å jobbe med dyrene (Berget, Ekeberg, & Braastad, 2008). Ester sier:

«når vi lagde regler for at han ikke skulle inn på kjøkkenet for eksempel, så blir han stoppet av et medlem når han forsøker gå inn, så opplever medlemmet at han lytter til meg, en sånn enorm mestringsfølelse av at, selv om kanskje grunnlaget er lagt selvfølgelig, når det er lagt et godt grunnlag vil det virke positivt for mange. Du får en opplevelse av at, «åja, han hører på meg også»».

Jeg forstår det som hun sier det er viktig for mestringsopplevelsen at det også er et likeverd i hvem hunden lytter til. Dette kan ses i sammenheng med opplevelsen av likeverd. Dersom selvfølelsen er lav og man ikke har tro på seg selv kan det gi vekst å oppleve at hunden responderer likt på meg som på hvem som helst andre på Huset som snakker til ham. Rikard sier: «da kommer det noen som kanskje ikke har snøring på hund, som bare sier til Coppel «nei, bli der», så gjør han det og så får de jo den mestringsfølelsen».

I dette tolker jeg det som at det ikke er krav til forkunnskaper for å lykkes i akkurat den situasjonen. Fordi hunden vil lystre på beskjed uansett hvor mye eller lite vedkommende kan

om hundehold generelt eller akkurat den hunden så er det stor sjanse for å lykkes og oppleve mestring.

Natalie sier: «Så er han en turkamerat. For eksempel, for de som vil gå på tur i lunsjen».

Alle deltagerne sier noe om at hunden på ulike vis bidrar til fysisk utfoldelse. Natalie bruker turgåing som eksempel, og ved å kalle han «turkamerat» kan det virke som det motiverer til et sosialt følge. Andre forteller om ballkasting, lek eller at hunden deltar på ulike mosjonsløp. Det å ha hund i seg selv er noe som kan stimulere til fysisk aktivitet som å gå tur. Både for turen for egen del og selskapet hunden gir eller fordi det er en del av ansvaret med det å ha hund (Fine, 2019, s. 12).

Hunden påvirker både menneskers motivasjon for å komme seg opp om morgenen og komme til Fontenehuset. Både for hundens del i seg selv, men også fordi arbeidsoppgaver eller opplevelser med hunden er lystbetont eller gir mestring. Å føle på ansvar og bli vist tillit med å ha omsorg for hunden kan styrke selvfølelsen. Hunden kan også stimulere til engasjement og deltagelse i fysisk aktivitet. I denne delen har vi fått innblikk i hvilke funksjoner medlemmer og ansatte ved FHR opplever at hunden har. Han gir opplevelser som fremkaller følelser, demper stress og skaper trygghet. De forteller hvilke betydninger dette har for følelseslivet og at hundens tilstedeværelse muliggjør at følelser kommer for dagen. Følelser som trygghet, nærhet og kjærlighet er store og betydningsfulle for oss mennesker. Jeg opplever deltagerne viser til at hundens tilstedeværelse skaper forventninger til å få dekket følelsesmessige behov man har hatt eller oppstår som følge av at hunden er tilgjengelig. Å ta imot, men også få lov til å gi. Å kunne berøre en annen slik som her hvor det beskrives å kunne ta på, klø og kose med hunden, er med å forsterke en trygghetsfølelse og opplevelse av å få gi kjærlighet til hunden, men også få kjærlighet fra. Dersom vi ikke har denne tilgangen gjennom mennesker, er berøring av dyr for mange et anvendbart og kanskje også dekkende alternativ. Han er et bindeledd i mellommenneskelige relasjoner og styrker tilhørighet i fellesskapet, men er også en betydningsfull relasjon i seg selv. Hunden er motivasjonsfaktor til deltagelse på Fontenehuset, i arbeidsoppgaver og gir mestringsopplevelser og økt selvfølelse. I neste del ser jeg på hvordan hundeholdet ved FHR ble til og hvordan det organiseres.

5.2 Hvordan er hundens tilstedeværelse på FHR organisert?

Med bakgrunn i deltagerne fortellinger presenterer jeg i dette kapitlet hvordan hund kom til ved FHR, herunder hvilke rammer eller regler vi praktiserer i forbindelse med hundeholdet,

og ansvarsforhold og brukermedvirkning i beslutningsprosesser omkring hunden som en kontinuerlig prosess.

5.2.1 Rammer og regler for hundeholdet

Ester sier:

«Det var jo på en måte litt sånn tilfeldig at noen har en hund når man begynner. Men det har vært veldig sånn ryddig, skal han være her videre? Kan han være her videre? Hvorfor, hvorfor ikke? Fra dag én har det vært en plan på det og rammer for hvordan, at det er personer først og så hund. Og funker det og er en funksjon, så kan man fortsette med det. At det har vært, tilnærmingen da, ikke direkte bare oppgaven, men begge deler, det har vært ryddig. Og tatt opp på Husmøter; det er én hund og det er en som man har kontroll på, og ikke hvilken som helst hund, og alle kan ikke ha med seg hund, det har vært organisert.»

Det Ester forklarer er at det i starten var tilfeldig at hunden ble med, samtidig som det ble rammer. FHR ble etablert i det som før het Rygge kommune i 2016. Da jeg ble ansatt i februar 2016 hadde ikke FHR åpnet for drift enda, men vi hadde lokaler vi skulle benytte som vi begynte å jobbe utfra. Vi igangsatte planlegging og etablering sammen med kommende medlemmer som var kjent med at fontenehus snart skulle åpne her og som ønsket å benytte rehabiliteringstilbudet. Noen dager var hunden med på jobb. Medlemmer og ansatte som var med i denne fasen før åpning var positive til hundens tilstedeværelse. Hunden ble også etterspurt de dagene han ikke var med, og han ble snart med hver dag. FHR åpnet for drift i mai 2016. Da var hunden blitt en fast deltager slik som medlemmer og ansatte som var med før oppstart. Ester opplever at hundens tilstedeværelse, som var uplanlagt, allikevel har vært ryddig. Hun sier det har vært orientert om hund på Husmøter og reflektert rundt fordeler og ulemper i fellesskap. Det har blitt avklart at medlemmer har prioritet før hund og at det som er bestemt kun omhandler én konkret hund på FHR og ikke en generell praksis å forholde seg til hunder og fontenehus. Anne sier om tema organisering av hundeholdet: «Huset har vært skikkelig tydelig, tatt opp på Husmøter hvis det har vært noe diffust rundt det, man skjønner at Coppel er en del av arbeidsfellesskapet, han er ikke kun for sosialt». Anne sier noe om hvorfor vi har hund ved FHR. Hun påpeker at han ikke bare er for det sosiale, men er del av arbeidsfellesskapet. Hun forsterker Esters utsagn om at det har vært ryddig, «skikkelig tydelig», og presiserer at dersom noe har vært uklart er det tatt opp på Husmøter.

I psykisk helsearbeid og recoveryorienterte prosesser er brukermedvirkning og myndiggjøring sentralt (Slade, 2017). Fontenehusenes standard nr 37 sier: «Klubbhuset holder åpne fora og har prosedyrer som gjør det mulig for medlemmer og ansatte til å delta aktivt i beslutningsprosesser, normalt ved konsensus, når det gjelder ledelse, utforming av målsettinger og fremtidig utvikling av klubbhuset» (Fontenehus Norge, 2021). Denne

standarden beskriver hvordan beslutninger om blant annet utvikling av huset skal gjøres, «åpne fora og ved konsensus», og hvem som skal kunne delta i beslutningene, «medlemmer og ansatte». Ved de fleste fontenehus kalles dette foraet for Husmøte. Her kan medlemmer og ansatte ta opp saker som blant annet omhandler drift og utvikling og er åpent for alle som ønsker å delta. Husmøter avholdes jevnlig, noen steder månedlig, andre steder ukentlig. Ester og Anne henviser til at hundeholdet ble «tatt opp på Husmøter». Det er stor grad av medbestemmelse fra medlemmer om hvordan huset skal driftes. Ved fontenehus er det flere forhold som viser hvordan medvirkning foregår i praksis. Som medlem er man behøvd, og man har både delt eierskap og ansvar for det tilbudet man selv er en del av (McKay, Nugent, Johnsen, & Eaton, 2018). Dette synliggjøres gjennom for eksempel Husmøter, der alle kan fremme en sak, si sin mening og være med på avgjørelser som blir tatt i forhold til hundens tilstedeværelse eller andre saker som angår driften og fellesskapet. Medvirkning og medbestemmelse er en pågående prosess. Det er ikke slik at «når vi har bestemt dette om hundeholdet så er vi ferdige». Dette er interaksjoner som gir mulighet for sosial trening i fellesskapet over tid og utvikles etter hvert som FHR har utviklet seg og vokst, og nye mennesker har kommet til. Derfor har også hundeholdet blitt diskutert flere ganger. I starten handlet det om vi skulle ha hunden her, og etter hvert mer diskutert hvordan. Nye mennesker som ønsket benytte FHR som medlem kom til jevnlig. Etter hvert kom også mennesker som ikke var kjent med hund eller kanskje var redd eller hadde allergier. «Det er personer først og så hund» sier Ester. Da ble dette håndtert som diskusjonssaker på Husmøter og praksis med hundeholdet tilpasset og justert om nødvendig etter hva Husmøtet besluttet ved konsensus.

Det er vedtatt føringer om flere hverdagslige forhold som skal gjelde for hunden. Flere av deltagerne forteller om regler eller avgrensinger for hundeholdet og hvordan de opplever de praktiseres. Anne sier: «Han skal ikke inn på kjøkkenet, det vet alle liksom. Da blir det tatt skikkelig seriøst. Ester sier: «ja, så blir han stoppet av et medlem når han forsøker å gå inn der». Disse reglene er i tråd med Mattilsynets anbefalinger om at dyr ikke skal ha adgang til kjøkken og steder hvor det lages mat av hensyn til hygiene og smitteforhold (Antrozoologisenteret, 2011). Samtidig opplever jeg deltagerne får frem at regelen om at hunden ikke skal på kjøkkenet er almen kjent og det behøver ikke være eieren som stopper ham, det gjør medlem også. Dette kan handle om ansvarsfølelse i fellesskapet og opplevelse av medbestemmelse. Natalie sier:

«det har vært litt reguleringer med hvor man kan ha mat, ligger det i garderoben så kan det være han har spist det. Samme var det med at han stod med hodet i søpla (latter), så søpla ble flyttet inn i skapet. Og at vi ikke skal gi ham mer enn en godbit om dagen. Så det har vært

noen sånne restriksjoner, men jeg har fått mer inntrykk av at det er mer på hvordan ting skal være enn hvor hunden skal være».

Har det det vært situasjoner der hunden har vært oppi søpla eller tatt mat noen har plassert i garderoben har løsningen vært å fjerne muligheten for hunden til å gjøre dette. Natalie sier videre:

«Så det er vel det eneste jeg har fått med meg av type restriksjoner i forhold til Coppel på huset, for uansett om det hadde vært at jeg var på et enhetsmøte, husavismøte eller en samtale på et lukket rom, så står han gjerne utenfor døra. Så er det noen som åpner døra, så går han inn og legger seg. Jeg har et helhetlig inntrykk av at han egentlig kan gå litt hvor han vil».

I studie om dyrehold ved norske sykehjem var det mest vanlig å ha dyrene i avdelingen eller på dagligstuen, dette gjaldt de fleste artene (Myren, 2010). Blant de som oppgav å ha hund oppholdt den seg mer overalt (ibid). Ved sykehjem har som regel alle beboerne egne rom, en mer naturlig og fysisk grensesetting. Mens fontenehus er et arbeidssted med kontorer, møterom og storkjøkken som alle har tilgang på. Selv om noen rom er dedikert til oppgaver eller funksjoner, handler det mer om «dette rommer bruker vi som medierom» eller «dette kontoret bruker den og den mest til studieveiledning» etc. Rommene skal kunne brukes av alle når de er ledige og dørene står åpne. Dermed forflytter hunden seg stort sett fritt mellom disse plassene, bortsett fra som nevnt kjøkkenet.

Nils beskriver opplevelser av organiseringen slik: «vi har ikke et kjæledyr, vi har et verktøy. Også er bonusen at det blir litt kjælete. Det tar det bort litt av den følelsen om å være på institusjon, det føles veldig hjemmekoselig å ha hund til stede. Man får assosiasjoner til sånn man kan ha det hjemme også». Slik jeg tolker Nils oppleves det å ha hunden der som slik det kan være i et hus, i et hjem. Flere studier fremhever at dyr i miljøet demper institusjonspreg på for eksempel sykehjem, i fengsler eller barnevernsinstitusjoner (Berget, 2016). Selv om disse studiene viser til steder som gjerne er døgninstitusjoner hvor noen bor over tid, finnes noen fellesnevner med fontenehus som er et dagtilbud. I et hjem går hunden kanskje overalt, i noen typer institusjoner kan det være større avgrensinger og flere regler. I DAI -tiltak hvor det benyttes hund, er hunden som regel til stede en tidsbegrenset periode mens den planlagte, målrettede intervensjonen foregår (Fine, 2019). For eksempel i en undervisningstime ved en skole eller en terapitime ved et behandlingssted. Tradisjonelt har dyr ved institusjoner og dyrehold vært relativt regulert, men det finnes unntak. Ved Stokka sykehjem i Stavanger har de en egen rusavdeling med 17 langtidsplasser for mennesker som har levd med mangeårige rusutfordringer hvor målsettingene er at pasientene skal oppleve best mulig livskvalitet selv

med sin rusproblematikk (Stavanger kommune, 2021)²⁰. Fagleder ved avdelingen, Son Tran forklarer at de opplevde det tidligere var vanskelig å motivere pasientene til aktivitet (personlig kommunikasjon, 13.01.21). Så begynte de med fugler der i 2006 og så snart at det hadde effekt. Nå har de 3 fuglehus pluss eget hønehus. Lokalsamfunnet kommer også på besøk med skoleklasser, barnefamilier og barnehager og har blitt en liten lokalattraksjon som kalles «Edens hage» på folkemunne. De har også 2-3 hunder som tilhører de ansatte som er tilgjengelige for pasientene når de ansatte er på jobb. Tran sier dyrene har effekt på flere områder. De skaper samarbeide og tettere relasjon mellom ansatte og pasienter. Pasientene får større eierskap til oppgaver og sier det er mer meningsfullt, øker trivsel, gir mestring og stolthet. Dette sammenfaller med hva som fortelles fra FHR om at hundens tilstedeværelse er betydningsfullt for både medlems- og ansattrelasjoner og hunden gir opplevelse av stolthet og eierskap til FHR. Ved Stokka har flere av pasientene levd et langt liv med rus med påfølgende tap av ansvarsfølelse og omsorgsevne. Tran sier dyrene stimulerer til at dette kommer tilbake. Alle pasientene har egne rom, med bemannede fellesarealer rundt. Pasientene bestemmer selv om hundene skal være inne på rommet deres eller ikke. Noen strever periodevis med mye angst og ønsker å ta med hund på rommet som en støtte for angstdemping. Andre ser de har lavere alkoholforbruk i perioder hvor de mobiliserer edruskap for å ta seg av dyrene.

FHR er en slags hybrid i hundeholdet. Det kan ligne på hvordan hundehold organiseres i familier der noen kanskje har hovedansvar og andre familiemedlemmer vet hvordan de skal forholde seg. Så vet alle reglene og hunden trenger ikke begrenses til et område eller rom det ofte er tydeligere føringer på ved institusjoner. Allikevel er det noen reguleringer som kan skille hundeholdet fra et familiehold. Ved FHR er det bestemte tider eller situasjoner hvor hunden ikke får være i et spesifikt rom fordi det foregår arbeidsoppgaver hvor hunden kan være i veien eller ikke er bra for dyrevelferden, for eksempel dersom et rom pusses opp eller males. Eller hunden kan bli holdt ute fra et kontor eller resepsjon dersom noen gir uttrykk for redsel. Medlemmer oppgir i flere undersøkelser at fontenehus kan oppleves som en familielignende arena med fellesskapet og relasjonene (Fekete, Langeland, Larsen, & Kinn, 2020) og beskriver det som «føles som hjemme» eller som en «surrogatfamilie». Ved at hundeholdet er åpent og hunden stort sett er tilgjengelig eller får bevege seg fritt, kan det være

---

²⁰ Stokka har blitt kjent for en utradisjonell rusomsorg hvor alle pasienter flere ganger har forsøkt å bli rusfri. Her får de benytte legale rusmidler i trygge omgivelser uten at målet er rusfrihet, men et meningsfylt liv selv med rusen. Ved Stokka har de flere dyr som brukes som miljøterapi og skal skape hjemmekoselig miljø som kan ha til hensikt å dempe opplevelsen av å være på institusjon da rusavdelingen er pasientenes hjem (Asfalt, 2017). Flere kommuner besøker Stokka for å se om det utradisjonelle tilbudet kan være aktuelt hos dem (ibid).

med å bekrefte hjemme-følelsen mange har ved å komme på Huset. Dersom det er større avgrensinger med hvilke rom den får være i eller tider den får være der, kan opplevelsen forandre seg. Noen som er redde kan oppleve det godt om hunden ikke er der hver dag eller kan oppleve det friere å bevege seg på huset om hunden ikke er overalt. Da vil det også være slik at noen må sørge for at ytterligere reguleringer overholdes som kan havne på ansatte fordi en del av metoden ved fontenehus er frivillig medlems-deltagelse. Dette kan skape større asymmetri i relasjon mellom medlem og ansatt, eller mindre eierskap til hunden av fellesskapet fordi den er mer regulert og mindre naturlig tilgjengelig. Nora opplever det slik:

«Jeg føler at det kanskje ikke er så organisert? Han bare er der på en måte? Jeg har sagt at jeg helst ville han skulle være på kontoret da, eller det var avtalen, men det kan jo skli ut ikke sant fordi ikke alle vet om det, plutselig så er han der allikevel. Det har jeg opplevd et par ganger, sikkert fordi medlemmer har tatt han ut ikke sant. Så kanskje man kan ta noen dager hvor man vet at han ikke kommer også sånn at medlemmer som synes det er veldig ubehagelig vet at den dagen er han ikke der og kan være litt mer fri og ikke tenke på at det er en hund der da».

Rikard sier: «Det har jo vært en frivillighet, at alle kan jo tilnærme seg Coppel på sin måte, man må ikke forholde seg til Coppel, eller man kan forholde seg til Coppel». Ester sier: «man kan velge relasjonen med hund, eller velge den bort». Slik de fleste forteller høres det ut som hunden i hovedsak oppholder seg der han vil. Men også at Nora opplever det har vært avtalt at hunden skal være et bestemt sted, inne på et kontor for eksempel, men at dette ikke bestandig blir fulgt. Kanskje er det hun opplever var en avtale utydelig, noen er ikke kjent med det eller det er motstridende behov fordi noen ønsker hundens tilstedeværelse? Fontenehusenes standarder legger vekt på frivillighet i deltagelse og lik tilgang til klubbhusets møter og tilbud (Fontenehus Norge, 2021). Ester og Rikard sier at man kan velge om man vil være i relasjon til hunden, at det er en frivillighet i dette. Men det er ikke sikkert det oppleves frivillig dersom hunden kan bevege seg fritt rundt omkring eller det man egentlig tror man har avtalt om hvor han skal være ikke blir fulgt. Relatert til de tidligere sitatene som beskriver hvordan hunden stort sett går hvor den vil, fremstår frivillighet i forhold til involvering i hunden motsetningsfylt. Alle må forholde seg til hunden på et vis. Men alle må ikke gå inn og bli aktive brukere av hunden. Det er på Husmøter besluttet å ha hund gjennom konsensus, en felles mening og holdning. Samtidig vil det være nyanser av alle slike konsensusbeslutninger hvor ytterligheter eller uenigheter kanskje ikke fremkommer fordi man ikke tør ytre seg der «den store massen mener noe annet» eller man ikke deltar på møtene hvor beslutningen blir gjort. FHR tilpasser seg også den enkeltes behov så langt det lar seg gjøre, for eksempel ved avtaler om at hunden ikke er der en dag eller holdes på et avgrenset område. Så kan det skje glipper med så mange mennesker som benytter lokalene og er involvert i ansvar om

hundeholdet. Kan dette forebygges gjennom økte reguleringer? Nora har konkrete forslag om at det kan være bestemte dager hunden ikke er der. Dette har flere sider. Dersom hunden ikke er der noen dager kan det føre til at andre som kan oppleve frykt eller ubehag får mer ro og slipper tanken på at hunden er der som Nora sier. Mens andre kan miste tilgangen på hund fordi akkurat dette er deres faste «fontenehusdager». Da kan man gå glipp av opplevelsen av deltagelse, ansvarsfølelse eller mestring ved å ha oppgaven. For flertallet oppgis det å være en verdi i det uformelle med hunden som vandrer rundt de fleste steder. Blir det reguleringer på dager, tider på dagen, flere områder hunden ikke skal oppholde seg, vil det kunne oppleves mer formelt og institusjonsaktig som er drøftet før. Allikevel er det viktig å finne løsninger for ulike behov som kan stå proporsjonalt med behov for eller mot hund som medlemmene representerer.

5.2.2 Ansvarsforhold

At det foreligger et tydelig ansvarsforhold for hunden beskrives av flere. Claudio sier:

«Det må være en som har hovedansvaret, sånn som du har, men at du lar andre får styre med den hunden, det er viktig. Sånn som når du skal ut: «kan du ta deg av Coppel», så du har jo, du føler at det er du som har hovedansvaret. Sånn må det være. For hvis det er en som ikke er vant til hund, «kan jeg gjøre sånn tro?». Da må de ha noen å henvende seg til, må være en som har ansvaret «får jeg lov å gi den godbiten der?». Så kan ikke den da gå og spørre alle på huset «kan jeg gjøre det?»»

Anne sier:

«Det er jo så mange dører og folk flyr ut og inn og liksom, Coppelansvar, det blir jo tatt seriøst da, jeg merka jo at hvis noen åpna en dør og så var det «hvor er Coppel nå?», og det gjør jo jeg og hvis jeg har Coppelansvar, følger med. Og det blir tatt blodig seriøst hvis noen er redd for hund, da vet vi at selv om xx står som Coppelansvar, da vet vi at det går på eieren liksom. Bør du ta han med hjem nå eller bør han inn på et kontor? Da blir det tatt skikkelig seriøst og, man vet liksom hvem man skal gå til da, hvis det er noe som er litt uklart».

Det Claudio og Anne forklarer er at de opplever at en har hovedansvar for hunden, og det er meg som eier. Samtidig forteller de at andre også håndterer hunden og forklarer dette med «Coppelansvar». Dette praktiseres som et delegert og tidsbegrenset ansvar. Ved fontenehus er det arbeidsoppgaver man kan velge å påta seg å gjøre. Disse er gjerne definert i fellesskap og skrevet opp som oppgaver på en tavle hvor oppgavene fordeles på daglige arbeidsmøter. En av disse oppgavene ved FHR heter «Coppelansvar». For nye og ukjente kan det være vanskelig å forstå hva oppgaven innebærer. Derfor utarbeides også arbeidsbeskrivelser som forklarer innholdet i noen oppgaver, og side om side jobbing som praktiseres ved fontenehus gjør at man lærer av hverandre. For «Coppelansvar» har arbeidsbeskrivelsen blant annet inneholdt å følge med hvor hunden er, å holde hageporter lukket, fylle vannskålen, informere

besøk og nye om at vi har hund, leke med ham i hagen, ta ham ut fra møter om noen ikke ønsker ham der o.l. Flere føler et ansvar uavhengig av «å ha» arbeidsoppgaven også.

Aud sier det slik: «Det er litt med den der at alle tar ansvar uansett. Det er ikke sånn at jeg ser Coppel går til skåla og er tørst og det ikke er vann i skåla, at jeg sitter og ser på og tenker at «det var synd for deg». Så går jeg selvfølgelig og henter vann i skåla så han får drikket. Men det er et sånt generelt overordnet ansvar». Slik hun forklarer høres det ut som at det å se hundens behov, for eksempel for vann, vekker en ansvarsfølelse. Selv om det er én som har hovedansvar som er eier og det er definert et delegert Coppelansvar gjennom fordeling av arbeidsoppgaver på tavla, beskriver Aud en slags kollektiv ansvarsfølelse som hun og flere tar. I dette «overordnede ansvaret» som hun kaller det, kan ligge både å etterfølge regler som er satt for hunden med å stoppe ham fra å gå inn på kjøkkenet, men også omsorg og dyrevelferd med å gi ham vann. Om vi følger Auds resonnement der hun sier at «alle tar ansvar» kan vi se det som del av det felles verdigrunnlaget som praktiseres. Slik blir det til i fellesskapet ved FHR. Noe mer enn en ordinær arbeidsoppgave, kanskje nettopp fordi det er et levende vesen som trenger mer, så forsterkes ansvarsopplevelsen omkring det man har felles og kanskje egentlig ikke tenkt man skulle involvere seg i eller benytte seg av ved fontenehustilbudet. Fontenehusenes standard nr. 20 sier innledningsvis: «Medlemmer har anledning til å delta i alt arbeid på klubbhuset..» og standard nr 11: «Ansvaret for driften av klubbhuset ligger hos medlemmer og medarbeidere og i siste instans hos daglig leder. Sentralt i dette ansvaret ligger det å engasjere medlemmer og medarbeidere i alle deler av klubbhusdriften». (Fontenehus Norge, 2021). I betydningen av disse standardene praktiserer vi det som at det ikke skal foreligge arbeidsoppgaver som kun er forbeholdt ansatte hvor medlemmer ikke inkluderes inn eller blir gitt mulighet til å delta. Medlemmer og ansatte jobber som likeverdige kolleger (ibid). Hundehold ved FHR er arbeidsoppgaver så vel som del av driften som både medlemmer og ansatte har ansvar for. Antrozoologisenteret (nå Dyrebar Omsorg) i samarbeid med Helsedirektoratet, gav i 2011 ut brosjyren «Tiltak med hund på institusjon». Dette er anbefalinger omkring hundehold og dyreassisterte intervensjoner på institusjoner og andre arenaer og fellesskap hvor man vurderer å ha hund. Derfor er disse anbefalingene relevante for fontenehus som er offentlig sted der mange ulike mennesker har tilgang. Blant anbefalingene står det at ansvarsforhold bør være avklart og ansvar bør være hos ressursperson som har tid og er engasjert (Antrozoologisenteret, 2011). Slik deltagerne beskriver fremstår det som nødvendig og ønskelig at dette ansvarsforholdet er tydelig. Claudio og Anne påpeker at én må ha hovedansvaret, den som er eier av hunden, og at medlem som har påtatt seg Coppelansvar som en arbeidsoppgave kan henvende seg til eier

når det er usikkerhet eller oppstår behov. For eksempel om han skal inn på eget rom eller hvor mange godbiter han skal ha. Slik sett er det et definert ansvar for hunden hos FHR. Allikevel fremkommer også en felles etablert kollektiv ansvarsfølelse hvor noen vil tre inn og ta seg av hunden om noe oppstår eller et behov fremtrer tydelig nok.

Denne delen har hatt til hensikt å besvare hvordan hundeholdet ved FHR er organisert. At hund kom tilfeldig til, opplevdes i all hovedsak ryddig og tydelig. Fellesskapet har gjennom FHR`s utvikling hatt anledning til å medbestemme om hvordan hundeholdet til enhver tid skal være, der Husmøtene står sentralt som beslutningsarena. Her vurderes og besluttes hvilke rammer og regler som skal gjelde, i takt med hvilke mennesker som benytter seg av FHR. Ytterligere reguleringer kan skape større forutsigbarhet for hvor hunden befinner seg til hvilke tider. Samtidig kan det redusere andres tilgang på det uformelle og naturlige med hundeholdet og skape økt avstand mellom medlem og ansattes deltagelse i hundeholdet. Det blir tydelig at hundeholdet ved FHR stadig er under utvikling, slik som menneskene som benytter tilbudet er med og preger det. Hele tiden pågår forhandlinger om hundeholdet ved FHR, som en dynamisk bestemmelsesprosess. Det er en tydelighet i rammer, regler og ansvarsforhold. Dette muliggjør at flere kan involveres i oppgaver som er delegert fordi man vet hvor man skal henvende seg. Samtidig gir det mindre grobunn for vansker fordi uenigheter eller ting som oppstår blir løftet til fora som Husmøte, slik at fellesskapet og menneskene som benytter FHR blir gitt anledning til å medvirke i hvordan hundeholdet hele tiden skal være. I neste kapittel vil jeg se på hvilke utfordringer, men også hvilke muligheter hund ved FHR gir.

5.3 Hvilke utfordringer og muligheter gir det med hund på FHR?

Å ha hund ved fontenehus har flere sider for ulike mennesker i forskjellige situasjoner. Som nevnt under metodekapittel 3.0 ble utvalg og rekruttering av deltagere til studien gjort med hensikt å representere så stor bredde og variasjon i erfaringer som mulig. Dette kapitlet tar for seg forskningsspørsmålet «hvilke utfordringer kan hund ved fontenehus by på?». Selv om positive opplevelser dominerer svarene, kommer også utfordrende sider ved hundeholdet frem. Samtidig fremheves at utfordringer med hund også kan føre til muligheter. I denne delen var jeg under intervjuene ekstra oppmerksom på min rolle som ansatt og eier av Coppel og hvordan dette kunne påvirke deltagerens svar.

5.3.1 Frykt eller redsel

To av deltagerne snakket om sin frykt eller egen redsel for hund. Nora sier:

«Noen er jo redd for hund fra man er liten av, noen har hatt opplevelse av at man har blitt bitt, og for noen er det religion, at man ikke kan være nær, den er møkkete. For meg har det jo

opplevdes i perioder veldig ubehagelig da, måtte følge med hvor han er hen, hva han gjør, måten han ser på meg, bjeffer noen ganger, litt sånn ekkelt. Der var jo den ene gangen hvor han liksom stod og frøs til is i gangen og kikket på meg, da trigget det jo veldig. Jeg trodde han skulle angripe, ikke sant. Det var ikke noe godt».

Slik Nora beskriver det forstår jeg som at hun er redd. Hun forteller om en episode hvor hun trodde hunden skulle angripe henne. Frykt er følelse som kommer når vi oppfatter noe eller noen som farlig eller truende og er nyttig for å overleve fordi det gjør oss forsiktig overfor situasjoner som kan være farlige. Frykt kan også oppleves hemmende og føre til at vi unngår steder eller situasjoner vi er redde for selv om frykten utenfra kan ses på som innbilt eller uforståelig (Hummelvoll, 2004, s. 127). Fontenehuset skal representere trygghet, et sted det skal være godt å komme til. I fontenehusenes standard nr 2 står det: «Fontenehuset har kontroll over inntaket av nye medlemmer. Medlemskapet er åpent for alle som er eller har vært psykisk syk, med mindre personen utgjør en betydelig og aktuell trussel mot den generelle tryggheten på fontenehuset» (Fontenehus Norge, 2021). Denne standarden handler om trygghet for mennesker som skal bruke tilbudet, og at personer ikke skal utgjøre en trussel for tryggheten i fellesskapet. I en videre tolkning kan man tenke at standarden også kan få betydning for vurdering av andre tilskudd i omgivelsene som omhandler opplevelse av sikkerhet og trygghet, for eksempel en hund. Utrygghet omkring en hund kan for noen oppleves som en «trussel mot den generelle tryggheten» dersom man er redd hunder. Dette kan påvirke helsegevinsten ved å bruke fontenehus for vekst eller tilfriskning ved at personens prosess forsinkes eller uteblir fordi frykten står i veien. Frode forteller om hvordan han opplevde hunder før og hvordan det er nå:

«Jeg kommer fra et annet land, opprinnelig så er mine foreldre fra xx. Hundene der kunne angripe mennesker, de fikk ikke så mye kjærlighet og omsorg som alle hunder i Norge får, blir ikke tatt vare på og sånt. Men for meg som kommer fra et land der hunder eller dyr blir behandlet stygt, og her så ser jeg mye kjærlighet, så er det stor forandring da. Sånn generelt som menneske, så var jeg redd for hund da jeg var ung, fordi det var en hund som fløy på meg. Så når jeg kom til Fontenehuset og så Coppel, så tok jeg avstand fra Coppel første dagen. Men etterpå så ble vi gode venner og da var det på en måte, for meg så var det stor motivasjon å komme til Fontenehuset og være med Coppel, å leke med Coppel, og være med andre mennesker og sånt. Jeg og Coppel gikk turer, jeg fikk være med deg til dyrlegen, og jeg synes det var veldig hyggelig å se hvordan leger også jobber med dyr og ikke bare mennesker, ikke sant, det har jeg ikke sett før. Det var han (Coppel) som lot meg få kjærligheten til hunder tilbake da. Og hunder er det jo mye følelser i så, men når jeg traff Coppel, så begynte jeg å elske alle hunder, uansett hvilken rase. Så nå prøver jeg å hilse på dem og, hvis jeg får lov av eieren selvfølgelig, ikke sant. Så, det er på grunn av Coppel og den kjærligheten og det båndet jeg har fått mellom meg og han».

Slik jeg tolker Frode har det skjedd en forandring i hvordan han opplever og forholder seg til hund. Og at det ikke bare gjelder Coppel. Han beskriver at han nå også hilser på andre hunder som han ikke gjorde tidligere. I et salutogent perspektiv er motstandsressurser et nøkkel-

begrep (Eriksson, 2017). Disse ressursene er svært betydningsfulle for å oppleve sammenheng i tilværelsen og kan bringe en nærmere den helsebringende delen av et helsekontinuum dersom frykt eller stress påvirker helsen din negativt (Antonovsky, 2012, s. 36). Stress omtales ofte negativt og belastende, noe vi bør unngå, bearbeide eller motarbeide.

Antonovsky var opptatt av å forklare hvordan vi til enhver tid blir utsatt for forandringer og hendelser som kan ses på som stressorer. Som å være overarbeidet, miste noen man er glad i eller i dette tilfellet, å befinne seg i nærheten av en hund når du er redd. Han sa videre at slike stressorer kan påvirke helsen vår negativt, men på lengre sikt kan slike stressorer også styrke oss ved å gjøre oss bedre rustet til å håndtere dem (Eriksson, 2017, s. 93). På Fontenehuset er hundens tilstedeværelse fast. Det betyr at man kan velge å bli utsatt for den igjen og igjen. For noen som er redd hund er dette en mulighet til i trygge omgivelser å møte frykten. Å lære seg å håndtere stressoren, slik Frode beskriver at han gjorde. En eksponeringsøving, å utsette seg selv for det man frykter, er svært vanlig behandlingsform for ulike former for angst eller fobier (Hummelvoll, 2004, s. 307). Dette samstemmer med Antonovskys forestillinger om at stress også kan ha positive funksjoner og hunden ved FHR gir mulighet for å øve på å håndtere slike former for stressorer Frode opplevde til å kunne brukes positivt.

5.3.2 Hygiene og allergi

Et tema flere deltagere var innom handlet om hygiene og allergi. Aud sier:

«jeg husker tidligere, da jeg hjalp til mye mer med å vaske, at jeg hatet de forbanna hundehårene. De er der jo fortsatt. Men jeg har ikke vært så mye på gulvet for å si det sånn. Nå ser jeg det ligger en sånn klædd borti der. Det er et irritasjonsmoment faktisk, de hundehårene, så vi får skaffe oss nakenhud neste gang (latter)».

Aud forteller at hun misliker hundehår som ligger på gulvet, de irriterer henne. Og at hun tidligere var med å vaske gulv. Kanskje er det medvirkende årsak at hun ikke vil delta i vasken lengre fordi hundehårene er der? Det kan ha vært oppgaver hun tidligere kjente på mestring eller glede i å bidra til som hun nå velger bort av den årsak. Eller det kan være andre grunner til at hun ikke deltar i gulvvasken. Hundehår samler seg og kan for eksempel feste seg på klær, møbler eller tepper. Vi har ulik toleranse for dette. Nora sier: «.. kanskje noen liker at de slikker eller, ikke bryr seg at de slikker i ansiktet eller og det, akkurat det synes jeg er litt sånn, ja, er veldig uhygienisk da». Nora gir uttrykk for at det kan være situasjoner hvor noen tillater at hunden slikker seg i ansiktet og at hun misliker det. Aud har allergi for hund. Hun sier videre:

«Når han (Coppel) kommer så møter jeg ham alltid med et «hei», det har jeg alltid gjort. Det er sjelden jeg klapper ham, men innimellom så har jeg gjort det. «jeg klapper deg ikke for da må jeg vaske meg på hendene». Jeg bare sier «hei» også jobber jeg videre da».

Begge deltagerne gir utrykk for noe som har med hygiene å gjøre. I tidligere nevnte brosjyre «Tiltak med hund på institusjon», anbefales det at man rengjør gulv der hunden oppholder seg. Noen hunder sikler eller drar med seg støv eller skitt når de går utenfra og inn. Her anbefales at hunden bør børstes og bades jevnlig slik at hundehår og røyting oppleves mindre sjenerende. I kontakt med hunden kan man bruke håndkle om man ikke kan eller ønsker ta direkte på den og man bør vaske hendene ved fysisk kontakt om man er allergisk (Antrozoologisenteret, 2011)²¹. På FHR er det slik at hunden har hatt tilgang til de aller fleste rom. Utrykk for hundeallergier eller frykt har vært få. Av 140 medlemmer og mulige medlemmer har to gitt utrykk for allergi og to har gitt utrykk for frykt eller usikkerhet omkring hund. Her kan det være viktig å være oppmerksom på om noen kan ha opplevelser de av ulike årsaker ikke sier høyt eller ønsker/klarer å gi tilbakemeldinger om. Slik praksis er i dag er det opp til medlemmer selv å informere om dette, eller vi blir kjent med det via opplevelser under samhandling. Kanskje burde det være FHR's ansvar å spørre hver enkelt? For eksempel under omvisning eller ved en innmeldingssamtale da det kan oppstå etiske dilemma fordi medlem er den sårbare part som er i behov av tjenesten og ikke nødvendigvis tør å si ifra.

Zoonoser

Det finnes overførbare sykdommer mellom mennesker og dyr som kalles zoonoser. Det er lite datamateriale som tilsier at zoonotiske sykdommer overføres i DAI-tiltak eller andre interaksjoner mellom menneske og hund (Hines og Fredrickson, 1998 i Fine, 2019, s. 186) og enda sjeldnere i skandinaviske land som Norge (Olsen, 2016, s. 54). Allikevel skal man være oppmerksom på at husdyreiere er mer utsatte for smitte fra dyr enn andre, blant annet er det større risiko for å bli smittet av antibiotikaresistente bakterier. Hovedsakelig skjer dette da gjennom kloremarker, spytt, bitt eller i kontakt med avføring (Forskning.no, 2015). I en canadisk studie ble det gjennomgått 300 artikler om smittefare fra dyr. Studien omfatter i tillegg til hunder også katter, reptiler, fugler, kaniner og andre dyr. Den viser blant annet til en studie hvor 75% av de som deltok lot seg slikke i ansiktet og sov sammen med hundene sine. Hvorvidt smittefare er stor eller liten, avhenger av alder og helse på menneskene. De mest utsatte er barn under 6 år og voksne over 65, samt gravide eller mennesker med nedsatt

---

²¹ Brosjyren opplyser at blant beboere på sykehjem tilsier forskning at allergiske reaksjoner er et lite problem (ibid). Norges astma- og allergiforbund har utarbeidet policydokument hvor organisasjonen uttaler sine anbefalinger om tema «Pelsdyr i det offentlige rom» (Norges astma- og allergiforbund, 2021). Her skriver de blant annet at dyr i det offentlige rom må ha en funksjon, og at personer med pelsdyrallergi bør ha lik tilgang til vesentlige deler av virksomheten det gjelder selv om dyr tillates der, og at allergikere ikke skal få begrenset bevegelsesfrihet på stedet (ibid).

immunforsvar av ulike årsaker (Stull, Brophy, & Weese, 2015). Jason Stull er en av forskerne i studien og sier at det ikke er grunn til å bekymre seg, dersom man er blant de nevnte gruppene og tar forhåndsregler som for eksempel håndvask etter håndtering med dyret. Han sier videre at dersom man ønsker å ha kjæledyr er det veldig få situasjoner man ikke kan eller burde ha kjæledyr, og at kjennskap til at smitterisiko finnes og hvilke forhåndsregler man kan ta er viktigste forebygging (ibid). Karin Nygård ved Folkehelseinstituttet sier at det finnes noen råd for godt kjæledyrhold for å forebygge eventuell smitte. I tillegg til håndvask nevner hun blant annet oppfølging av dyrets helse og jevnlig veterinærbesøk, renhold av dyrets oppholdssted og matplass og å lære dyret å ikke slikke i ansiktet (Forskning.no, 2015).

Slik jeg har beskrevet før er husdyrholdet ved FHR på flere måter sammenlignbart med hvordan man har dyr i hus og hjem i mange private husholdninger, bortsett fra at hunden ikke er tilgjengelig for å være i sengen om natten. Hunden kan oppsøke alle der han har tilgang, men den enkelte velger selv grad av nærhet eller avstand. Om man ønsker å berøre med å klappe eller ha hunden opp i ansiktet slik at den slikker velger den enkelte. Mange har også kjæledyr selv og håndterer hunden ved FHR slik de er vant til å gjøre med egne dyr.

5.3.3 Være forberedt på hunden

Et av spørsmålene i intervjuet var om deltageren var kjent med at hund var del av arbeidsmiljøet ved Fontenehuset Rygge. De ansatte kjente alle til hunden ved ansettelse. Blant medlemmene var det tre som visste om det og to det var ukjent for, før de kom første gang på omvisning. Nora sa hun ikke kjente til det. På forespørsel om kjennskap hadde hatt noen betydning, svarte hun at hun ville nok ha tenkt seg om flere ganger. Hun sa videre: «bare terskelen for å komme til et sånt sted kan være en bøy i seg selv da. Også møter du på en hund som i hvert fall for meg kan være veldig truende da». Slik Nora beskriver det forstår jeg som at hun sier det kan være vanskelig å oppsøke Fontenehuset i seg selv, og dersom noen som er redde for hund i tillegg blir overrasket over hundens tilstedeværelse, kan terskelen bli vanskeligere. Å kunne forberede seg på at det befinner seg hund der kan gjøre opplevelsen mer forutsigbar. Slik Nora sier det kan det tolkes som at det som oppleves som terskel i negativ forstand ved å komme til Fontenehuset, blir forverret ved å bli overrasket av at det er hund der. Mens andre deltagere har gitt uttrykk for at hunden var en positiv overraskelse. Slik som Natalie:

«Jeg er et menneske som er veldig glad i hunder uansett. Jeg har vokst opp med hunder og har hund selv. Så første gangen, med en gang jeg så Coppel så «gisp, en hund!!!» (utbrudd) eh. Så det var Coppel som holdt på å si, fikk meg hit, beklager, det var ikke arbeid (latter). Neida. Men fra spøk til alvor så, jeg er veldig glad i ham da».

Natalie forteller også om sin overraskelse over at det var hund på Fontenehuset, og gir uttrykk for at det opplevdes positivt. En tilnærming til å redusere frykt og motvirke utrygghet er gjennom informasjon. På den måten kan den det gjelder forberede seg. Dersom man har hund på institusjon er informasjon om hundehold og rutiner svært viktig (Antrozoologisenteret, 2011). På hjemmesiden og Facebook-siden til FHR er det informasjon og bilder av hunden. I første møte med Fontenehuset, omvisningen, er det rutine for å informere om at det er hund som del av arbeidsmiljøet. Som regel får man da også mulighet til å hilse på hunden hvis man ønsker. Det kan skape større forutsigbarhet, både for de som er redde for hund, men også de som er glade i hunder. I terapeutisk sammenheng tok Levinson tidlig opp med klienten at han hadde en hund tilgjengelig han brukte som del av behandlingen når det var hensiktsmessig (Levinson, 1962, s. 61). Dette for å gjøre det kjent og avklare om det hadde noe for seg i det videre arbeidet. Da fikk han også avdekket om hund kunne ha positiv betydning eller ikke. Tilsvarende beskrives i behandlingssammenheng at bruk av hund aldri skjer uten at dette er forhåndsavtalt, kjent for den det gjelder og anses hensiktsmessig (Andersen, 2018). Ved fontenehus er opplevelse av trygghet vesentlig for god rehabilitering. I den enkeltes recoveryprosess vil manglende trygghet kunne forringe positiv utvikling, samtidig som støttende relasjoner som noen finner i hunden, kan forsterke den positive utviklingen.

5.3.4 Mangfold i fellesskapet og autonomi for den enkelte

Flere av deltagerne tar opp hvordan hundens tilstedeværelse har betydning for om noen velger å bruke Fontenehuset eller ikke. Claudio sier:

«det er litt sånn vanskelig, hvis det kommer et menneske her på FHR og vil bli medlem, og ikke vil hvis hund er her, da må vi si: «dessverre, da passer ikke FHR for deg». For det ene mennesket skal ikke gjøre at alle andre mennesker får problemer fordi vi ikke har Coppel. Det er i hvert fall helt klart min mening. På Fontenehuset er det en Fontenehushund og da må du forholde deg til at her er det en hund. Det tror jeg er viktig. Og sånn må det være. Det høres stygt ut for det ene mennesket, men alle tilbud passer ikke for alle».

Claudio gir et eksempel på en situasjon hvor det kommer en ny person som ikke vil bruke FHR dersom hunden er der. Da mener han personen ikke kan bruke FHR fordi andre medlemmer trenger hunden. Samtidig som han gir uttrykk for sympati for at det kan gå ut over et menneskes mulighet til å nyttiggjøre seg fellesskapet og tilbudet. For den enkelte kan det oppleves ekskluderende, og at hundens tilstedeværelse er viktigere enn mennesket. Samtidig tolker jeg Claudio slik at hundens plass i miljøet på huset betyr så mye for så mange, at flere mennesker som bruker huset vil lide tap, «få problemer» som han sier, dersom hunden ikke er der. Aud, som er allergisk, sier: «noen ganger blir jeg overrasket over at han gidder å komme til meg, han prøver jo hver gang. «Så dum du er, du får ikke noe av meg». Jeg føler

noen ganger at jeg er litt avvisende». Slik hun forteller er det andre sider ved å ta hensyn til hundeallergi som hun er oppmerksom på. Hun sier at hun føler hun er avvisende når hun ikke klapper hunden og at hunden ikke forstår hvorfor. Slik Aud forteller, høres det for meg ut som hun får dårlig samvittighet av å ikke klappe hunden når han oppsøker henne. Dette kan være av hensyn til at hunden håper på kos eller oppmerksomhet, og at hun i det kanskje legger at hundens følelser kan bli berørt. Men det kan også være fordi det er en sosial forventning om at man skal klappe hunden når den kommer, og fordi hun ikke gjør det opptrer hun annerledes enn normen. Kaufmann viser til Maslows behovsteorier som peker på at når våre grunnleggende behov for overlevelse og trygghet er ivaretatt, er det de sosiale behovene vi trenger tilfredsstilt (Kaufmann & Kaufmann, 2014, s. 94). Dette samstemmer med det salutogene perspektiv om at god tilknytning, sosial støtte og opplevelse av tilhørighet er helsefremmende (Langeland, 2014). Å oppleve kjærlighet og tilknytning til andre og å føle vi er del av en familie, samfunnet, en vennekrets eller andre grupper er en nødvendighet for mennesket. Ved fontenehus er det å føle tilhørighet til fellesskapet betydningsfullt. Alle fellesskap har sine interne forventninger til deltagerne i gruppen. «Her gjør vi det sånn» eller «her liker vi hund og klapper den når den kommer». Dersom man skiller seg fra gruppas regler eller forventninger kan man oppleve at det kommer i konflikt med ønsket om å være del av fellesskapet på noen områder. Slik som Claudio snakket om at man må forholde seg til at det er Fontenehushund på FHR. Nora, som har fortalt at hun er redd hunder, sier det slik:

«Også skjønner jeg jo det at han vil hilse, ikke sant, men det, det synes jeg er ekkelt for jeg har ikke noe behov for å hilse på han. Jeg tror kanskje at det blir liksom viktig å snakke sammen da. Ha åpen dialog om hva man synes er greit og ikke greit. Kanskje når man sier ifra om ting at det blir fulgt opp og sånn da. Det har det jo blitt til dels når jeg har sagt ifra om ting».

Det kan fremstå som at Aud og Nora skiller seg fra gruppas konvensjoner ved å ikke ønske like eller ta på hunden. Men vi kan også si at Aud setter grenser for seg selv ved å holde avstand og har fortalt om sin allergi for hund. Nora har tidligere forklart om redsel for hunder og at hun ikke har behov for å hilse på Coppel. Selv om de uttrykker ulike behov eller ønsker for avstand og nærhet til hunden, har de en fellesnevner i tydeligheten på egne behov. De viser frem autonomi og ivaretagelse av jeg'et i en gruppe hvor summen av individer skaper mangfoldet i fellesskapet. Og det skal være plass til begge behov og flere perspektiv.

Ved Fontenehus bygger vi fellesskap og fellesskap blir til gjennom relasjoner. En dialektisk forståelse av relasjoner innebærer at begge parter er nødvendige, de er hverandres forutsetninger for at en relasjon skal bli til (Schibbye, 2009, s. 53). I en relasjon som skal

utvikle seg og være dynamisk, så må partene være likeverdige. De er ikke like, men har lik rett på sin opplevelse og må anerkjenne dette hos hverandre (Schibbye, 1996, s. 531).

Mennesket utvikles i en recoveryprosess og den det angår er selv aktiv deltager, det er ikke en implementering av gjøremål eller helsefremmende verktøy man passivt tar imot (Karlsson & Borg, 2017, s. 11). Det er en allmenn oppfatning at en del av det å være menneske handler om å være i relasjon, å ha en sammenheng med andre. I relasjonell recovery er man særlig opptatt av det sosiale mennesket. I møte med andres anerkjennelse og bekræftelser oppnår vi en erkjennelse av oss selv (Karlsson & Borg, 2017, s. 119). Jeg´et befester autonomi i en gruppe eller et fellesskap som styrker det på vei til mer aktiv samfunnsdeltagelse, også utenfor Fontenehuset. Fellesskap omhandles gjerne i faglitteratur med det engelske uttrykket «community» som kan forklares som en gruppe mennesker som har noe de er sammen om, som skiller dem fra andre grupper (Tjora, 2018, s. 10). Ved fontenehus er vi for eksempel samlet om humanistiske verdier som representerer våre menneskesyn. Hvert fontenehus danner gjerne sosiale fellesskap som er unike for akkurat sitt Hus. En unik og annerledes faktor som kan styrke fellesskapet ved FHR, kan være hunden. Jeg har tidligere beskrevet hvordan noen opplever hunden som en maskot som samler fellesskapet og stolthet om hunden som noe vi har sammen. Men hundehold kan også skape sosial avstand (Fine, 2019, s. 79). De menneskelige behovene for å ha hunden der eller ikke, er ulike. Dette kan gi opplevelser av utenforskap og skape polariseringer i fellesskapet. Samtidig er fontenehus opptatt av raushet for ulikheter, aksept og toleranse for at mine behov og ønsker ikke behøver samstemme med dine. Og at fellesskapet aktivt må praktisere og vise ektheten i anerkjennelsen av mangfoldet. Fontenehus skal være dynamiske. Dette vises blant annet gjennom standardene for fontenehus. Disse revideres annethvert år, for å speile samfunnsendringer medlemmene er en del av (Clubhouse International, 2021). Men bevegelse vises kanskje tydeligst gjennom utviklingen av relasjoner i fellesskapet. Om gruppa lærer seg å være dynamiske og anerkjenner utvikling og forandring i takt med endringer i relasjoner, tilskudd av nytt, for eksempel nye medlemmer eller ansatte, eller avslutning av gammelt, for eksempel studenter eller medlemmer som slutter, kan forutsetningene for individuelle ulikheter være lettere å omfavne som en styrke heller enn en trussel. Nora som er redd hunder fremhever betydningen av å snakke sammen, ha åpen dialog der den enkeltes autonomi blir synligere og skaper rom for å få sin plass. Individet kan vokse i sin recoveryprosess samtidig med fellesskapet. Aud og Noras opplevelser med å ikke klappe hunden behøver ikke være negative for dem. Begges tilnærming til hund kan være med på å utvikle fellesskapets rammer, om man ser på det som

noe som kan styrke alle parter. I all hovedsak sier fellesskapet ja til hund. Så er det enkeltpersoner som utfordrer gruppa ved å ha andre ønsker eller behov. En pågående forhandling om hvordan vi er på Fontenehuset, og hvordan vi har hund på Fontenehuset. Finnes det andre måter å ha hund på? Andre måter å tilnærme seg hunden? Noe av hensikten for medlemmer med å bruke fontenehus som rehabilitering, er å bli robuste borgere som kan klare seg i samfunnet, også utenfor Huset. En tilnærming er å trene på å sette grenser og å tilpasse seg andre. Hunden kan være et av flere mulighetsrom for å øve på grensesetting, om man aktivt bruker den som verktøy, relasjon eller i situasjon. Aud kan velge å tåle hunden og tilpasse seg eller Nora kan unngå steder hunden er eller ikke benytte Huset når den er der. Eller de kan bygge autonomi ved å si ifra, ta ansvar for seg selv og forhandle med fellesskapets praksis. Man må tilpasse seg og få en plass, som kan være utfordrende, og det stiller krav til at fellesskapet opptrer dynamisk. En forutsetning er å bli kjent med egne grenser, følelser og behov og å forvalte disse. Det salutogene perspektivet er opptatt av at man må være en egen person i en sammenheng, og utvikle læring på å aktivt delta omkring forhold som er viktig for seg selv (Skærbæk & Nissen, 2014, s. 120). Å si nei eller avvise hunden selv om han prøver å komme kan være en god øvelse på grensesetting. Dersom deltagere på huset er oppmerksomme og aktivt bidrar til å bruke denne eller lignende situasjoner gjennom oppmuntring eller tilrettelegging, kan det være nyttig støtte i en recoveryprosess.

I dette kapitlet har jeg sett på hvilke utfordringer, men også muligheter hundens tilstedeværelse kan by på. Frykt eller redsel kan være sterke krefter som oppleves ødeleggende og kan begrense noens opplevelser med å nyttiggjøre seg av Fontenehusets tilbud. Gjennom trygghetsskaping, forberedelse og forutsigbarhet kan noens hunderedsel også omdannes til erfaring som kan utvikles til å bli positivt stress der de negative erfaringene blir en helsefremmende ressurs. En forutsetning for å kunne ha nytte av hund direkte er at man liker eller har positiv holdning til hund. Allikevel kan hund til stede også være en mulighet for de som ikke har ønske om hund ved å øve på grensesetting for en selv når egne behov utfordres av fellesskapets. Et raust fellesskap kan anerkjenne individene som subjekt med rett og mulighet til å sette grenser for seg selv og egne opplevelser. Om hver enkelt relasjon, både mellom mennesker og hund, tas på alvor, kan det gi fellesskapet mulighet til å utvikle seg til en dynamisk gruppe hvor det kan bli større plass til et mangfold av diversiteter, ønsker og behov. Også når nye relasjoner vokser frem, forandrer seg eller avsluttes.

5.4 Hvordan oppleves hundens fravær?

Dette kapitlet henger sammen med forskningsspørsmålet «legges det merke til om hunden ikke er til stede, og hva erfares da?». Jeg tar for meg forventinger om hundens tilstedeværelse, opplevelser av tomhet og savn, men også lettelse når han ikke er der og formål med hundeholdet. Kapitlet redegjør også for hundens dødsfall og prosessen omkring dette i forkant, når det skjedde og etterpå. Således omhandler kapitlet både det «vanlige fraværet» og det permanente når hunden dør.

5.4.1 Forventinger til at hunden skal være der

Hunden er stort sett til stede på huset hver dag. De dagene han ikke er der er i forbindelse med ferieavvikling, sykdom eller kurs- og møtevirksomhet. Aud opplever det slik:

«Han dilter rundt her da, på sin måte. Du hører den tassingen, potene og neglene mot gulvet som går rundt, uansett hvor du går så er det en liten snute som lur på «hvem er her da?» så det blir liksom en, kall det en tomhet da, når han ikke er her. Da er det et eller annet som mangler, et fast inventar. Det merkes da, at han ikke er her».

Flere reflekterer omkring hundens tilstedeværelse, og hva slags betydning det har og jeg spør hva de tenker om hunden ikke er der. Almira sier: «Det er litt trist, fordi, han tilhører jo huset så man forventer liksom at han skal være der». Nils sier:

«Medlemmer etterspør jo tilstedeværelsen hans da, ikke sant? Det er veldig tydelig sånn, «er ikke Coppel her i dag? Hva skjer? hvorfor er han ikke her? Så det er jo tydelig at det er en forventning om at han er her og når de etterspør så velger jeg å tro at det er en, at man har et ønske om at han skal være her, ikke sant».

Ester sier: «Ja og i forlengelsen av det så er det jo flere som spør «når kommer han tilbake?» «hvor lenge blir han borte?». Deltagerne forteller hvordan det er når hunden ikke er der. De sier det oppleves som om noe mangler og det gir en slags tomhet fordi de er vant til at han er der som et «fast inventar», noe som «tilhører huset». De spør etter hunden når han ikke er der, det vil si det er forventninger om at hunden skal være der. Det uttrykkes ønske og savn når han ikke er der. I psykisk helsearbeid, som fontenehus er en del av, er vi oppmerksomme på relasjonens betydning og at mennesker med alvorlige psykiske utfordringer ofte strever med å danne og opprettholde bånd til andre. Ulike behandlings- og rehabiliteringsopplegg handler mye om å etablere og beholde relasjoner, slik som det er del av fontenehusenes metode. For at relasjonen skal kunne etableres og utvikles til relasjon som kan bidra i slike recoveryprosesser som vi arbeider med blant medlemmer på fontenehus, trenger man tid til relasjonsstyrkende arbeid. Virksomme relasjoner kan utvikle seg ved at man møtes flere ganger over lengre tid slik at det skapes kontinuitet i relasjonen (Borg & Topor, 2014, s. 100). Ved fontenehus er det mennesker og relasjoner som kommer og går, noen er faste mens andre er mer flyktige eller

tidsavgrenset. Det etableres ulike relasjoner avhengig av roller og knytninger. Fontenehusenes standard nr. 1 lyder slik: «Medlemskap er frivillig og uten tidsbegrensing» (Fontenehus Norge, 2021). Medlemmer deltar og bruker huset når de ønsker selv og så lenge de vil. Det betyr at noen medlemmer er der ganske fast hver dag mens andre bruker huset mer sporadisk. Studenter i praksis har perioder der de er på huset som del av opplæringen, en tidsbegrenset periode som skal avsluttes når studenten er ferdig med praksis. Ansatte er til stede med medlemmer hver dag, litt avhengig av ansvarsområde i rollen. Noen er mest i det daglige arbeidsrettede miljøet slik som hunden og jeg, noen har jobb-/ studiestøttefunksjon og er i større grad ute med medlemmer hos arbeidsgivere eller på studiesteder. Daglig leder, jobber administrativt, fra Huset, i samarbeidsmøter eller i hjemmekontor, men også med deltagelse i miljøet i daglig drift periodevis og ved behov. Studier gjort ved fontenehus viser at relasjon mellom medlem og ansatt er avgjørende for at medlem skal oppleve kvalitet og hensikt med fontenehusets miljø og fellesskap (Fekete, Langeland, Larsen, & Kinn, 2020). I kapittel 5.1 drøftet jeg hvordan forutsigbarhet, kontinuitet og stabile relasjoner har betydning for opplevelse av trygghet i fellesskapet. Der sammenligner Natalie Coppel med en ansatt. Dette er viktig når vi vet hvor betydningsfullt tid og kontinuitet er for at relasjoner skal være virksomme i psykisk helsearbeide. Dette bekreftes ved at flere medlemmer beskriver relasjonen de har opparbeidet med hunden.

5.4.2 Formål med hund

I hovedsak forteller deltagerne som er intervjuet om positive forventinger til at hunden skal være der og opplevelse av tomhet når han ikke er der. Men for Nora som er utrygg på hund, oppleves hundens nærvær på en annen måte. Når hun beskriver fravær av hunden, sier hun:

«Da kan jeg slappe litt mer av egentlig. Slipper å gå og følge med hvor han er hen og, ja, hvor han holder til å, selv om jeg har jo på en måte blitt mer vant til det. Også var det jo godt å si ifra, også at han ikke var der akkurat under måltidene, han kunne legges inn på et kontor og sånne ting da, sånn at da vet jeg litt mer hvor jeg har han hen. Jeg ser jo at han betyr veldig mye for mange av de andre da».

Slik jeg forstår Nora opplever hun det som en lettelse når hunden ikke er der, men at hun har vent seg til at han er del av miljøet og at hun anerkjenner at han betyr mye for mange andre. Hun forteller også at hun ble lyttet til når hun sa ifra om at hun ikke ønsket hunden skulle være der under måltidene. Slik jeg tidligere har forklart betydningen av informasjon om hundeholdet, kan det for de som er utrygge på hund være nyttig å kjenne til på forhånd hvilke dager hunden ikke er der for å skape forutsigbarhet.

For de ulike behandlings -eller rehabiliteringssteder vil formålet med hundens tilstedeværelse ha betydning for på hvilken måte man har hund, slik jeg i kapittel 5.1 diskuterte hundens funksjoner. Hvilke rammer, tider eller regler man kanskje setter, for at formålet med hund akkurat der skal ha sin hensikt. Et eksempel er Catosenteret i Son i Viken²². Ved Catosenteret tilbys dyreassistert terapi med hund som del av behandling og rehabilitering. Intervensjonene utøves av sykepleier med utdanning innen dyreassistert terapi med hunder som er godkjent av veterinær og etolog, trent til formålet og oppgavene de skal gjøre, i miljøet de skal jobbe i (Catosenteret, 2021). Hvorvidt hund skal benyttes for akkurat den brukeren, vurderes helhetlig av et tverrfaglig nærteam som primært består av fysioterapeut, idrettspedagog og sykepleier. Catosenteret vektlegger at dyreassistert terapi ikke egner seg for de som er redde, ikke liker eller har sterke allergiske plager av hunder (ibid). Disse vil heller trolig ikke kunne nyttiggjøre seg kontakt med dyret og heller oppleve hundens tilstedeværelse som plagsom eller ubehagelig (Olsen, 2016, s. 55). Ved FHR oppgir flertallet av deltagerne at hundens tilstedeværelse er ønsket og har en miljømessig, emosjonell og relasjonell funksjon som oppleves savnet og etterspørres når han ikke er der. Dyr kan bidra til at vi fungerer bedre både fysisk, psykisk og sosialt, allikevel har de ikke alltid positiv effekt med sin tilstedeværelse, som har sammenheng med hvilken holdning man har til dyr eller grad av tilknytning som utvikles til dyret (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, s. 53). Jeg vil argumentere for at bevissthet om formålet med hundens tilstedeværelse har betydning for hvordan hundeholdet bør være, og varierer avhengig av stedets virksomhet. Hund på Catosenteret må fungere ut fra hvilken hensikt den skal ha der og formål med hunden som en opplært og trent terapihund i sitt arbeidsmiljø. Det må også vurderes og planlegges for hvilken hensikt terapien med hund kan ha for akkurat den pasienten. Hund ved FHR har ikke slike formål og det gjør en forskjell i måten man forholder seg til hunden. Ved FHR er det en frihet i tilgangen og relasjonen der det verdifulle ut fra dette formålet får en egenverdi nettopp fordi det ikke er planlagt, men er en naturlig del av fellesskapet. Hunden er en av de man forholder seg til og interagerer med uten at det behøver være planlagt og strukturert. Bør formålet med hundehold ved FHR tydeliggjøres mer eller går det på bekostning av det frie og spontane med denne formen for hundehold? Selv om hunden ved FHR ikke er del av en forhåndsplanlagt og strukturert terapeutisk intervensjon som ved Catosenteret, vil vurdering av hvorvidt hund kan gjøres

---

²² Catosenteret er et rehabiliteringssted for et bredt spekter av ulike pasientgrupper innen både fysisk og psykisk helse og har også tilbud innen arbeidsrettet rehabilitering. Pasienter kan være både barn, unge og voksne. Slik som ved fontenehus har rehabiliteringen ved Catosenteret fokus på egenmestring og de ressurser man har, heller enn hva som begrenser (Catosenteret, 2021).

tilgjengelig for fontenehusmedlemmer, avhenge av hvordan man tenker og bruker hund. Det kan være nyttig med en synlighet i at man får noe annet ut av denne hundens tilstedeværelse enn ved Catosenteret hvor hunden har et annet formål. Beslutning om hvorvidt hund skal være til stede eller ikke er forankret på ulike måter. Slik vi så i kapittel 5.2 om organisering, så har medlemmer ved FHR stor grad av mulighet til å medbestemme om hundeholdet. Ved Catosenteret som jeg har brukt som eksempel, er beslutning plassert hos fagansatte, behandlere og ledelse basert på forskning og erfaring i møte med pasienter som nyttiggjør seg hund som intervensjon (personlig kommunikasjon med ansvarlig dyreterapeut/sykepleier Bitte Schou, 07.02.21). Ved FHR har vi ikke slik forskning eller erfaring å støtte oss på enda og gjør denne studiens relevans enda mer legitim.

5.4.3 Hundens død

Noen av deltagerne snakket om at hunden en dag vil være borte og betydningen av hvordan vi kunne håndtere det. Claudio sier:

«En ting vi ikke må glemme, det er at hvis vi merker at det begynner å gå mot slutten med Coppel, så må huset forberede oss, det tror jeg er viktig. For det er jo brå sjokk som er vanskelig for folk med psykiske problemer. Men hvis vi gradvis bygger at, «nå går det dessverre den veien» så er det litt lettere. Så det er i hvert fall noe vi må tenke på. Det er fælt å snakke om, det gjør meg vondt å prate om det. Men da må vi snakke om at, «nå begynner nok Coppel å gå mot slutten, vi må tenke på at hva blir et liv uten Coppel». At vi sånn smått begynner å snakke om det, jeg tror det er fint».

I denne sammenheng er det snakk om hundens aldring og Claudio sier vi må forberede oss på at Coppel en dag er borte. Hunder kan gå bort av ulike årsaker, som ved ulykke eller sykdom. Slik han sier at brå sjokk er vanskelig for mennesker med psykiske problemer, tolker jeg til at dersom hunden plutselig bare er borte uten forhåndsvarsel eller forberedelser, vil det være vanskeligere å håndtere, og at medlemmer kan være mer sårbare for akutte relasjonsbrudd eller tap enn andre. Antonovsky påpeker at i et salutogent perspektiv er opplevelse av mening essensielt for at hendelser eller situasjoner i livet skal føles håndterbare (Antonovsky, 2012, s. 40). Et kjæledyr som dør er for mange det første dødsfallet man opplever. Det gir en mulighet til å lære om tap og gi uttrykk for sorg, særlig hvis båndene til dyret har vært betydningsfulle (Walsh, 2009b, s. 487). Gjennom intervjuene er det gjennomgående at mange kjenner på hunden som en nær og verdifull relasjon. Ved å ha denne kjennskapen kunne vi også lage en tilpasset strategi for håndtering av tap av hunden og sorgarbeidet. På Husmøtet ved FHR i mai 2020 (internt møterefertat av 20.5.20, ikke kildeført) ble det tatt opp som sak at Coppel var tolv år og aldrende, og at vi ikke ville ha ham evig. Flere av deltagerne på møtet sa de hadde sett aldringstegn tydelig. Han hadde det siste året blitt svært grå i barten og på potene.

Deltagerne opplevde han var stivere i kroppen, ikke så mobil som før, roligere og sov mer. Det ble diskutert at han hadde det godt og ikke led av smerter, og kunne leve en stund til. Samtidig måtte vi forberede oss på at i den alderen og med slikt aktivitetsnivå han hadde hatt gjennom livet, kunne det også gå raskt nedover når han først nærmet seg døden. Denne informasjonen ble også publisert på intern Facebook-side for FHR. Dødsfall og tap av kjæledyr kan skje på ulike måter og sorgprosessen avhenger ofte av omstendighetene omkring dødsfallet. Dersom dyret er skrantende vil det oppleves mer håndterbart når døden skjer, og man aksepterer og faller i større grad til ro med sorgen (Walsh, 2009b, s. 489). Som i mellommenneskelige relasjoner er det lettere å akseptere dødsfall hos aldrende individer, og selv om det er smertefullt kan tapet i større grad gi mening og være håndterbart jamfør det salutogene perspektivet. At hundens aldring på flere plan var et tema, la grunnlag for å kunne forberede dødsfallet på en god måte.

26.august 2020 ble det postet på Facebook et innlegg med informasjon om Coppels tilstand som opplevdes så forverret og at vi nå vurderte fra dag til dag at tiden var inne for å la ham slippe. Dette utløste flere reaksjoner fra berørte på FHR. Alle sitater er anonymisert og navn er fiktive:

«Det var trist, jeg har mange gode minner fra Fontenehuset med Coppel» (Åse).

«Det har vært en ære å bli kjent med Coppel-gullet. En fantastisk jobb han har gjort både i tjeneste med deg og i tjeneste på "huset". Varm klem og varme tanker til deg og familien når dere må ta valget» (Vibeke).

«Coppel, du har en helt spesiell plass i hjertet mitt» (Pia).

«Gode søte snille Coppel, kommer til å savne leken og stundende vi bare lå i gresset og pratet» (Freia).

Innleggene fremstår som uttrykk for at de har tatt innover seg at dødsfallet snart vil skje og sorg over tapet som kommer. Det ble avholdt ekstraordinært Husmøte hvor Coppel deltok, og de som ønsket treffe ham en siste gang kunne få gjøre det. Dette var en mulighet for å ta farvel. Mange kom og tok farvel med Coppel fysisk. Samme dag skulle det vært avholdt fritidsprogram med rulleskøytegang der jeg som ansatt hadde ansvar og skulle vært til stede. På grunn av omstendighetene omkring Coppel ble det vedtatt å endre på arrangementet. Et medlem tok ansvar for å i stedet være tilgjengelig for sosial samling og pratetund i hagen. Dette fremstod både som omsorg for meg så nære Coppels avliving, og fordi behovet for å

være sammen i sorgstunden for flere var viktigere enn å gå på rulleskøyter denne dagen.

1.september døde Coppel. Det ble gjort i stand en minneplass med lys og bilde av Coppel hvor de som ønsket kunne skrive minneord:

«Kjæreste, fineste Coppel. Det er så ufattelig trist at du er borte. Du hadde en slik tilstedeværelse som varmet og omfavnet meg hver eneste gang jeg kom på huset. Jeg følte meg så velkommen da du møtte meg i døra med en stor klem. Roen senket seg inni meg når vi satte oss sammen ned på gulvet. Tusen takk for alt du var, og alt du ga av deg selv. Glad i deg gutten min, Always!!!» (Marielle)

«Hei Coppel. Jeg har lest her i boka og tenk så mange liv du har fått lov til å være en del av. Meg inkludert. Jeg har selv vokst opp med hund, men det var annerledes. Du har gjort meg bevisst på en del ting og fått meg til å reflektere over hva et hundeliv er. Det er jeg takknemlig for. Nå finnes du ikke mer, men det er ikke helt sant. Du lever i minnet til oss alle her på huset. Takk for laget kompis». (Nils)

Walsh sier at dersom dyr har spilt en svært betydningsfull rolle vil det være avgjørende hvordan tapet håndteres, og det å legge til rette for informasjon og mulighet for å få uttrykke sorgreaksjoner er viktig (Walsh, 2009b, s. 489). Mange benyttet muligheten til å dele sine tanker og følelser på Facebook og i minneprotokollen. På Facebook postet Frode et dikt som omhandlet sorgen over Coppels død og minner han hadde av ham:

*«Jeg gleder meg alltid
til turen med deg.
Jeg finner slik ro
når du vandrer med meg.
Det er ingen tvil
du er min venn,
logrer med halen
igjen og igjen.»*

*Jeg stryker over din gylne pels,
men halen din slår ikke mer.
Øynene dine er lukket igjen
over øyne som ikke ser.
Ditt gylne hjerte har sluttet å slå
aldri mer løpe, hoppe, gå.*

*Alt er slutt, det er over nå.
Jeg legger hodet mitt ned mot ditt,
og tårene drypper som blod.
Aldri mer skal det bli som før-
aldri mer «oss to».
For du er meg så kjær. Glad i deg
Coppel*

Frode skriver om sine tanker og følelser med hundens bortgang, en sorgreaksjon. Han gjør det på en Facebook-side som er forbeholdt de som har en knytning til FHR og fellesskapet vi har sammen der. Flere fulgte opp med å si seg enige og støtte innholdet i diktet ved å også skrive i denne Facebook-gruppen, slik som Pippi: «Så flott sagt Frode. Coppel var best i verden». Jeg opplever at Pippi gir uttrykk for å anerkjenne sorgen som kommer til uttrykk gjennom diktet ved å bekrefte den. Hun sier også at hunden var betydningsfull for henne, som kan være et uttrykk for fellesskap som de får gjennom at Coppels død berører dem begge.

Å ikke oppleve anerkjennelse for sorgen man føler eller at den blir trivialisert fordi «det var jo bare en hund» kan gjøre vondt og i verste fall føre til fornektelse, og store belastninger fordi sorgen ikke bearbeides. Psykolog Invild Hurlimann-Lindseth sier at sorgen over et dyr kan føles som sorgen over et menneske (NHI, 2020). Det er viktig å bli møtt i sorgen, at den blir anerkjent og man blir gitt anledning til å dele med andre det tapet gjør med deg (ibid).

Dette er et tema som også er tatt opp i norsk populærkultur, og slik sett tematisert som et fenomen i samtiden. I humor- og familie- tv-serien «Side om Side» på NRK, følger vi karakterene i et nabolag hvor personene er i ulike familiekonstellasjoner. En av karakterene er Celine som har hunden Feng som en fast følgesvenn. Når hunden dør, oppsøker Celine en sorggruppe ledet av en prest i den lokale kirken. I gruppen deler Celine sin smerte omkring tapet av en nær relasjon, hvor resten av gruppa en stund tror sorgen omhandler en ektemann som er død. Når det kommer for en dag at det hun omtaler som «min største kjærlighet i livet» er en hund, blir hun møtt med svært ulike reaksjoner fra gruppa. De fleste negative, der sorgen hennes ikke tas alvorlig eller reell fordi det er snakk om en hund som er død og ikke et menneske. I serien fremstilles det humoristisk, men tema er gjenkjennbart (NRK, 2018).

En norsk studie gir et lignende bilde som serien «Side om Side». Studien tok for seg hvordan det oppleves for mennesker med psykiske lidelser å ha hund. Funn her tilsier at flere opplever at helsepersonell ikke anerkjenner menneskenes tilknytning og relasjon med hunden godt nok (Skjørestad & Johannessen, 2013). Dette kan også få betydning når hunden dør, dersom tapet ikke anerkjennes som et «viktig nok» tap. Walsh sier at det er gammeldagse fordommer og uvitenhet som tidligere fremstilte sorg ved tap av kjæledyr som upassende, og at slik tilknytning eller bånd ble sett på som abnormale. En sosial aksept og anerkjennelse om betydningen kjæledyr utgjør har vært gjennom en samfunnsendring, og anses i mindre grad forbeholdt mennesker med relasjons- eller tilknytningsvansker men kan berøre alle og avhenger heller av den unike relasjonen mellom akkurat det dyret og det mennesket (Walsh, 2009b, s. 487). Dette understreker at hund er en betydningsfull relasjon, og at mennesket relaterer, føler og forstår seg selv og omverdenen i relasjon til hunden. Å kunne kjenne på fellesskapet i sorgen og bli tatt alvorlig for sorgen man opplever, kan være avgjørende for bearbeidingen og etter hvert kjenne aksept for at den man var glad i er borte.

I fellesskapet på Fontenehuset er følelshåndtering og regulering noe som påvirker hverandres stemning i stor grad. Vet å håndtere og legge til rette for hendelser som kan planlegges, slik som hundens dødsfall, gir det muligheter for at fellesskapet vokser med erfaringen og integrerer den i kommende praksiser. Tapet av hund som relasjon gir smerte, men kan også gi muligheter (Parish-Plass, 2013, s. 25). I sorgbearbeiding er det en mulighet for å oppleve fellesskap og støtte som kan virke styrkende på en gruppe og gjøre smerten mer håndterbar fordi den deles av flere. Fordi sorgen berører på ulike nivåer vil det være noe å dele på tvers av relasjoner eller roller, medlem og ansatt. Flere medlemmer gav også uttrykk for trøst og empati med meg og min familie i sorgen over Coppels død. En mulighet for

gjensidig anerkjennelse av hverandres sorg. Dette kan synes som en forsterking av fellesskapet og at trøst og omsorg i denne opplevelsen ble vist både til andre medlemmer, men også til ansatte. Tapet kan føre til en styrket opplevelse av likeverd. Uavhengig av rolle kan man tilføre fellesskapet omsorg, man kan yte noe for den som i andre sammenhenger er den man har behov fra, og det er en naturlighet i det. Dette ble også synlig gjennom fritidsprogram som medlem tok ansvar for.

Da Coppel døde fremhevet flere betydningen av valpen Fenris som støttende gjennom sorgen. Peder skrev: «Vi er utrolig heldige som har først hatt Coppel på huset og nå Fenris. Det er egentlig noe som blir tatt litt som en selvfølge, men det er ikke det». Jeg opplever at Peder sier at Coppels død nå har gjort ham bevisst på hva vi har hatt av glede med Coppel på huset som er tatt for gitt. Samtidig en takknemlighet over hva vi har hatt og at ny hund Fenris er med å kunne videreføre gleden. De fleste hundeeiere oppgir at kjæledyret er betydningsfullt hele tiden, men som nevnt, aller mest når man går gjennom kriser eller tap (Walsh, 2009b, s. 482). Peder fremhever «først Coppel, nå Fenris». Ny hund kan være med å lette smerten ved tapet av Coppel og gi fokus på en ny relasjon å bli kjent med, et nytt kjæledyr å gi oppmerksomhet.

Omstendighetene omkring selve dødsfallet ble snakket om av flere, Kari skrev på Facebook: «Det er aldri noe godt når man må ta avgjørelsen som er best for dyrenes beste. Man vil jo at de, på likhet med mennesker man er glad i, skal leve for evig». Jeg opplever hun gir uttrykk for utfordringene omkring ansvaret med å skulle beslutte at Coppel ikke skulle leve mer, og at det omhandler hva som er best for dyret. Når et liv går mot slutten, særlig med aldring og kanskje i tillegg også sykdom, oppstår følelsesmessige, men også etiske dilemmaer. Når et dyr er i en slik tilstand tilsier de fleste studier at både det aldrende dyret og mennesker det berører har best av at dyret avlives heller enn å dø naturlig (Walsh, 2009b, s. 490). Etter Coppels død ble det redegjort for omstendighetene omkring avlivingen. Flere stilte spørsmål om hvordan tilstanden hans var, hvem som var til stede, om han hadde smerter og hvor lang tid det tok. Ved å tilrettelegge for informasjon slik FHR gjorde også etter hundens død, kan opplevelsen av mening og aksept føles enklere (ibid). Det kan være ulike måter å tenke omkring hva som skjer når døden er endelig. Kari skriver i forrige sitat at man gjerne vil de skal leve evig. Iris skriver:

«Coppel var en fantastisk hund som kom fort under huden min. Husker han kom meg i møte hver dag fra dag én. Han gjorde det mye lettere for meg å komme på huset. Godt å bli kjent med han som den godguten han var. Han har det godt nå i hundehimmelen. Han er nå godt plassert i minnene».

Britt skriver det slik: «Takk Coppel for jobben du gjorde med å ta vare på oss rundt. Jeg tror du blir «reborn» i en ny hundekropp somehow, for personligheta di er for spesiell til å la gå til spille. Ses igjen kompis!».

Begge sier noe om hva som kommer etter døden. Iris sier han er i hundehimmelen hvor han har det godt nå, og han er godt plassert i hennes minner. Jeg tolker det til en aksept av at hun fysisk ikke treffer ham mer, men minnene lever videre i henne og at hans dødsfall er akseptert og integrert i henne. Britt bruker ordet gjenfødelse i en ny hundekropp og at hun vil se ham igjen, som kan bety når hun selv er død. Dette kan være en tro på at livet ikke slutter her, men tar en annen form eller fortsetter et annet sted, eller det kan være en talemåte. Andre skrev at Coppel måtte hilse til andre kjæledyr de hadde mistet. Studier gjort omkring sorg over dødsfall hos de man er glad i, viser at religiøse eller spirituelle overbevisninger i stor grad hjelper i sorgarbeidet, og at særlig ved tap av dyr er det større aksept for og også tro på et liv etter døden (Testoni, De Cataldo, Ronconi, & Zamperini, 2017). Ved å kunne kjenne på at selv om den hunden man hadde en relasjon til ikke lengre er i vår verden eller sammen med oss, kan det oppleves mindre vondt å tenke på at den lever videre et annet sted, og da kanskje også sammen med andre kjære man har mistet. Dette kan være en annen dimensjon av å håndtere sorgen²³. I prosessen omkring kjæledyrs dødsfall kan helende ritualer være godt for sorgbearbeidelsen (Walsh, 2009b, s. 290). I forbindelse med Coppels bortgang gjennomførte vi flere ritualer. Det ble lagt til rette for å si farvel til ham en siste gang, det ble sendt hilsener, kondolanser til hverandre som var berørte av sorgen, det ble holdt minnestund og gjort i stand en minneplass med lys og bilde av Coppel hvor de som ønsket kunne skrive minneord, slik vi har gjort med andre relasjoner vi har mistet til dødsfall. Dette var med å implementere dødsfallet som en del av felles opplevelse og historie, når livet og hverdagen går videre uten Coppel men allikevel til stede gjennom minnene.

Denne delen har tatt for seg hva som utløses når hunden ikke er til stede, både vanlig fravær, men også det endelige. Utrykk for tomhet og savn fordi forventningene er at hunden skal være der, men også lettelse dersom man er redd hund. Det drøftes omkring behovet for større bevissthet om formålet med hundens tilstedeværelse ved FHR, som peker på hvilket forhold man har til hunden og hvilken hensikt hund skal ha. Forberedelse til hundens dødsfall og

---

²³ Ved dødsfall og forberedelser på dødsfall er det også vanlig at man utfører ulike ritualer (Solhaug, 2011). Ritualer kan være hverdagslige som at vi hilser på hverandre med håndtrykk, eller knyttet til begivenheter som for eksempel forberedelser til fotballkamper eller 17.maifeiring, eller i livsoverganger som dåp eller giftermål. Hensikten med ritualer er gjerne at de skal virke samlende for de som deltar. De kan være en symbolsk måte å integrere hendelsen i en familie eller et fellesskap. En slags aksept av at noe blir annerledes etterpå, som tas inn som en del av at livet går videre med denne erfaringen (Walsh, 2009b, s. 490)

prosessen omkring fellesskapets mulighet for god sorgbearbeiding ved å få informasjon, være sammen om sorgen, få utrykke den på ulike arenaer, fremkommer som betydningsfulle. Det er viktig å oppleve anerkjennelse for sorgen, også når tapet gjelder en hund. Som oppgaven tidligere har synliggjort bekrefter det at det unike i relasjonen er viktig, også ved døden. Dette er også med å kunne styrke samholdet i fellesskapet. Her blir sorgarbeide en læringsprosess for alle involverte der man i trygge omgivelser kan øve på livets utfordringer og hvordan håndtere dem.

5.5 Overføringsverdi til andre - hovedfunn

Så langt i studien har jeg gitt fremstillinger som i stor grad bekrefter mye av tidligere forskning omkring hund og psykisk helse på ulike områder, men det viktigste er at ny kunnskap er kommet til. «Når innsikt, kunnskap og ferdigheter kan anvendes på nye områder eller arenaer enn den opprinnelige, kan det gi overføringsverdi» (NAOB, 2021).

Et særtrekk ved fontenehus er at de kan beskrives som både et offentlig rehabiliteringssted og et samfunn med nære, uformelle relasjonelle bånd mellom aktørene. Ny kunnskap som denne studien frambringer, er nært knyttet til fontenehusenes spesielle karakter. Alle deltagerne i studien er kjent med at det finnes flere fontenehus, og mange har besøkt andre fontenehus både i Norge og i andre land. Flere har også jobbet ved, vært i rehabilitering eller behandling ved steder som har arbeidsformer som kan ligne på de som fontenehus jobber etter. Slik har deltagerne erfaringsgrunnlag for å kunne si noe om hvordan hund ved andre fontenehus eller sammenlignbare fellesskap kan arte seg. På tvers av deltagerens erfaringer har jeg gjennom analysene sammenfattet områder fra FHR's erfaringer med hund. Videre i kapitlet vil jeg fremheve forhold ved erfaringene som er gjort som jeg mener kan ha særlig overføringsverdi til andre.

5.5.1 Organiseringsform og medbestemmelse er avgjørende

Ester sier:

Ja, for det kan godt hende at det er mange som tenker at det bare er en hund, men jeg tenker at du kan ikke «bare ha en hund» på et fontenehus. Det må være organisert og ordnede rammer og kunnskap og kompetanse og ansvar fordelt, hvis den skal kunne ha den funksjonen vi opplever at den har da. Eller så vil det ikke føre til det tror jeg».

Ester sier at dersom man skal ha hund på fontenehus så bør det være noen tanker bak som begrunner det valget. Hun sier at denne bevisstheten bør ligge til grunn for å lage et rammeverk omkring organiseringen som er nødvendig for at hund skal kunne ha den

funksjonen den har ved FHR. Dersom det ikke er en slik plan for hundehold, tror hun ikke man vil man oppnå å få utbytte av hund på det viset man har gjort ved FHR.

Overordnet begrunnelse kan være at det oppleves at hundens tilstedeværelse kan passe inn i virksomhetens mandat og arbeidsmodell. Hva er Fontenehuset Rygge's samfunnsoppdrag for hvilke mennesker? Og hvordan kan oppdraget løses eller håndteres? Hvor plasseres hund i dette? Ved FHR var det ved oppstart ingen oppskrift eller sett med regler som beskrev hvordan hundehold skulle foregå, rett og slett fordi det ikke var praktisert tidligere på en måte som hadde skapt behov for slike føringer. FHR var helt nytt og under etablering, og hundens tilstedeværelse og organiseringen av hundeholdet ble til mens FHR utviklet seg. Det finnes flere forklaringer som kan bidra til å forstå hvordan organiseringen av hundeholdet gjør at det fungerer med hund i miljøet ved FHR. At hunden kan implementeres i den recoveryorientert arbeidsmodell fontenehus jobber etter er én forklaring. Fontenehus er små samfunn hvor man jobber med helsefremming ved bruk av recoveryorienterte metoder²⁴. I et kontekstuellt perspektiv er recovery en faglig tilnærming hvor personen selv settes i sentrum, men bedringsprosessen behøver ikke være et prosjekt alene, recovery er også en sosial prosess (Helsedirektoratet, 2014). Fontenehus utnytter styrken i fellesskapet ved å se verdien av at hvert enkelt individ som aktør påvirker den andre til vekst dersom recoveryfremmende ressurser er tilgjengelige eller skapes gjennom samhandling. Ved FHR har hunden blitt en av aktørene i dette samspillet, som supplement til menneskene (Brooks, et al., 2018).

Meningsfullt arbeid er helsefremmende, og arbeid med hund er blitt en del av arbeidsdagen på Huset. Virksomme relasjoner er en annen ressurs som blir tilgjengelig der hund er bindeledd mellom mennesker, men også som en egen selvstendig relasjon mellom menneske og hund. Coppel ble en del av fellesskapet og «jobbet seg inn» med medlemmer og ansatte gjennom prosesser som i tradisjonell relasjonsbygging og ble kjent ved å tilbringe tid og gjøre aktiviteter sammen. Dette får ringvirkninger ut i alle ledd der ikke bare hunden og enkeltmennesker påvirkes, men gruppen som helhet. Man kan si at dynamikken i alle ledd blir preget fordi hundeholdet er organisert slik det er. Flere muligheter for vekst og utvikling i et meningsfullt fellesskap er også en følge av at hunden er her. Deltagerne oppgir motivasjon til

---

²⁴ Noen vil trekke paralleller til Terapeutiske Samfunn (TS), tidligere omtalt i innledningskapittelet. TS er ikke bare en behandlingsmetode, men også en recoverybasert organiseringsform der miljøterapi, fellesskap, mellommenneskelige relasjoner og hjelp til selvhjelp er grunnleggende deler (Albretsen, 2002). Modell og verdier har mange likheter, men viktig vesensforskjell er at fontenehus ikke er behandlingssted, men del av kommunenes psykiske helsearbeid. Selv om opplevelsen for mange er at virkningen av gode relasjoner og meningsfulle aktiviteter har terapeutiske effekter, og 9 av 10 som bruker fontenehus opplever bedre helse ved deltagelse (NHI, 2020).

deltagelse, økt selvtillit og mestringsopplevelser ved å delta i arbeid og gjøremål med hunden. Ved fontenehus opplever mennesker vekst også ved å lære fra fellesskapet, eller være den som lærer bort. Aud sier:

«En hund klarer seg ikke uten en person som gir den mat og steller med den. Det er en fordel å lære seg det ansvaret og tenke litt videre, at hvis jeg skaffer meg dyr kan jeg ikke skaffe det bare fordi han er dødssøt. Dyr har behov. Det kan være noen som ikke har hatt dyr som kan lære av det, og kan videreføre til andre ting. Forstå at har jeg tatt på meg noe levende så må jeg følge det opp. Så tenker jeg at det å ha ansvar, det ligger en mestringsfølelse i det og. Selv om det bare er å plukke opp bæsjen eller gi kos da, dette her klarer jeg faktisk og gjør noe positivt».

Slik Aud sier kan man lære om dyrehold gjennom hundeholdet ved FHR men også lære om hundens potensiale som sosial støtte, mestringsressurs eller stressdempende funksjon. I ulike behandlingsformer er psykoedukasjon en tilnærming der man lærer om egen lidelse eller behandling og mestringsstrategier for å kunne leve bedre med ulike utfordringer (Oslo Universitetssykehus, 2021). Tilsvarende kan Auds fremstilling være en slags psykoedukasjon om hundens betydning i fontenehusmedlemmenes egen recovery og utviklingsprosess, fordi man gjennom måten den er organisert inn på lærer, både om det praktiske omkring hva som kreves med hund, men også om hvilke psykososiale funksjoner den kan ha for akkurat «meg». Hunden har ved FHR blitt en integrert del av arbeidsmodellen slik den er organisert og inkludert i virksomheten og fyller funksjoner som samstemmer med recoveryorientert metode og verdsett FH jobber etter. Men det behøver ikke omhandle psykiske helseutfordringer for at dette skal ha overføringsverdi. Det kan være ungdomsklubber, barneverninstitusjoner, rusbehandlingssteder, eldresentre, treffsteder eller fellesskap på mange ulike områder. Mange virksomheter bruker tilsvarende arbeidsformer hvor meningsfull samfunnsdeltagelse og helsefremming gjennom arbeid, studier eller annen aktivitet, virksomme relasjoner, myndiggjøring, mestringsopplevelser og trygghetskapende omsorg som metoder for å støtte, engasjere eller på andre måter jobbe inkluderende. En annen mulig forklaring på hvorfor hund fungerer slik det gjør ved FHR, kan ligge i hvordan medbestemmelse omkring hundeholdet preger organiseringsformen. Tidligere har jeg vist til forskning om hund ved ulike behandlings- og rehabiliteringsinstitusjoner som Catosenteret, Stokka sykehjem eller Tyrilistiftelsen, der brukerne av tilbudet i mindre grad deltar i beslutning om hundens tilstedeværelse på et organisatorisk plan. Fontenehus er rehabilitering, men også arbeidssted som har mange fellesnevnerne med ordinære kollegafellesskap. Hund på arbeidsplasser er en økende trend, og store profilerte bedrifter som Google og Amazon har i mange år tillat sine arbeidstakere å ha med hund på jobben (Foreman, Glenn, Meade, & Wirth, 2017). Det er allikevel vanligere med hund på mindre arbeidsteder, gjerne de som har kreativ aktivitet men

særlig ved ideelle virksomheter og NGO's (se s. 15) som fontenehus i større grad kan sammenlignes med. Noen organisasjoner og firmaer profilerer seg med en «pet-friendly policy» eller «dyrevennlig politikk» hvor de har prosedyrer eller regler for dyrehold ved bedriften som regulerer dyrs tilstedeværelse for at arbeidsmiljøet skal kunne nyttiggjøre seg fordeler med dyr-menneske-samhandlingen (ibid). Studier ved arbeidsplasser med hund viser allikevel at en vanlig tilnærming til hundehold er liten grad av formell regulering, men en «prøve-og feile»-mentalitet hvor det er muntlig aksept og positiv innstilling til hund og man gjør grep for håndtering dersom det oppstår behov (ibid). Slik har også tilnærmingen ved FHR til dels vært. Så er det slik at fontenehus ikke er arbeidsplasser som skal produsere noe for salg. Allikevel er sammenligningene relevante her, fordi studier av hundeholdet på ordinære arbeidssteder begrunnes med flere sammenfallende funn som i denne studien blant annet som stressdempende, gir sosial støtte og påvirker miljøet positivt relasjonene imellom (ibid). Forskjellene ligger i grad av medbestemmelse hos de involverte. Den psykososiale relevansen omkring måten andre kan lære av organiseringen av hundeholdet ved FHR, er i stor grad den direkte involveringen medlemmer selv har i hvordan tilbudet skal se ut.

Husmøte som beslutningsarena hvor hundeholdet vurderes, beskriver dette. Aud sier det slik:

«Alle må være enige på et fontenehus, det er ikke nok at bare to stykker vil ha det så skal alle godta det. Et felles ansvar og bestemmelse. Det kommer an på hvem som skal eie dyret. Om det er huset generelt som skal eie det. Det er jo et ansvar et liv. Har vi tid til dette? Har vi de som ønsker å ta seg av eller?».

Slik jeg forstår Aud forklarer hun betydningen av beslutning omkring det å ha dyr ved Fontenehuset som særlig betydningsfullt, fordi det handler om et levende vesen. Flere av deltagerne i studien sier som Aud at fellesskapet må være enig, det er felles ansvar.

Hundeholdet er tidligere beskrevet som et kollektivt ansvar hvor fellesskapet stiller opp og besørger omsorg for hunden, selv om det er definert «Coppelansvar» hos en enkeltperson og hundeeier med et overordnet ansvar.

Et Husmøte arrangert ved Fontenehuset NorthStar Clubhouse i Portland, Oregon, USA i 2020 er av interesse for prosess omkring medbestemmelse og beslutninger ved fontenehus. Sak på møtet omhandlet «Skal det tillates hund ved Klubbhuset?». I møtereferatet gjennomgås saken og hensikten med hund ved klubbhuset. Det blir saksvedtak på at hund ved huset tillates, men hund skal fjernes dersom det av ulike årsaker oppstår utfordringer (informasjon om referat og tillatelse gitt av Anita Lambæk, Clubhouse International, programansvarlig Europa, personlig kommunikasjon på e-post 2.6.21). Referatet viser også til at saken var fremmet av medlemmer ved dette Fontenehuset og at beslutning om vedtak ble gjort ved konsensus blant

møtedeltagerne. Denne Husmøtesaken omhandler hund også ved dette Huset, men saken kunne dreid seg om noe helt annet og allikevel skapt gjenkjennelse omkring hvordan menneskene det selv angår påvirker sitt rehabiliteringssted. Dette illustrerer at suksesskriterier for at hund skal kunne fungere slik det gjør ved FHR, i stor grad handler om hvordan stedet er organisert og at menneskene som skal benytte stedet selv deltar i utformingen av tilbudet.

5.5.2 Kompetanse om egen virksomhet gjør forskjellen

Deltagerne ble spurt om hva de tenker om andre vil skaffe seg hund. Ester sier:

«Man tenker, nå er det liksom banebrytende siden ikke det er andre dyr på fontenehus i Norge da. Men liksom, i forhold til vår modell så tenker jeg at for å kunne jobbe etter modellen så er det egentlig pålegg om at du skal ha opplæring. Skulle du hatt hund så burde det være samme type pålegg, og nesten sånn, når man begynner med noe nytt i vår bevegelse, så er det en base som blir opplæring, skulle det vært i forhold til hund så burde man nesten tenkt, kanskje det er en opplæringsbase for hvordan bruke hund da, eller bruke dyr. Akkurat som i forhold til ung, som det var i Gøteborg²⁵, at det er én spesiell måte å jobbe med psykososialt arbeid på, og det trenger man også kompetanse i, det kan ikke bare gjøres, for da har du ikke kompetansen, og så blir det noe helt annet. Så viktig tror jeg den, han som verktøy, da, er for å skulle lykkes med å bruke den som verktøy. Du klarer ikke å bruke en hammer hvis ikke du har noe peiling på hva den er til, det er, du må lære».

Ester tar utgangspunkt i en antakelse om at det ikke er hund ved andre fontenehus i Norge og kaller hund ved fontenehus banebrytende²⁶. Hun sammenligner med andre fontenehus hvor man begynner med noe nytt og opparbeider særskilt kompetanse på en spesiell måte å gjøre psykososialt arbeid inn i modellen på. I fontenehus-sammenheng er det vanlig at dersom ulike «spesialiseringer» er kommet for å bli, er det noen som tilegner seg ekstraordinær kompetanse der andre fontenehus kan komme og få opplæring i akkurat det feltet. Eksempler er nevnte ung voksen – kompetansen ved FH Gøteborg, eller andre hus med spesialisering på områder som arbeidsinkludering, utdanningsstøtte eller ledelse. Ester sier det er pålegg om å ha opplæring om man skal jobbe etter fontenehusmodellen. Slik jeg tolker henne reiser hun spørsmål ved om man burde gjennomgå opplæring for å kunne å ha hund ved fontenehus, dersom man tar det i bruk som psykososialt verktøy inn i fontenehusmodellen. Rikard sier:

«... hvis man skal innføre det som en greie i fontenehus-verden da, så at man må også ha en godkjenningsbit rundt det. La oss si det er fire hus som skal ha hund, og så da må dem komme med hunden. Man kan ikke gå på et teoretisk kurs, man må vise frem individet, det må gjennom en test, som igjen gjør at, det er klargjort for fontenehus ellers blir du kastet ut av det, tenker jeg. Fordi det handler så mye om praksis der..... «jeg kunne sikkert hatt en hund som hadde fungert dritbra for meg jeg, men ville jo ikke tatt den med hit, ingen garanti for at den fungerer så fint her».

²⁵ FH i Gøteborg er opplæringsbase med ekstra kompetanse på å jobbe med unge (Fontänhuset Gøteborg, 2021),

²⁶ FH Gjøvik har periodevis en lånt hund til stede på Huset, se info om hund ved andre FH i kapittel 2.3.

Rikard sier at om det skal innføres må det være en godkjenning, en test for at hund skal kunne være ved fontenehus. Slik jeg tolker ham med «innføring» og at han nevner fire hus, kan det være han tenker om det på sikt ble en mer innarbeidet del av modellen. For eksempel dersom hund ved fontenehus ble en tilleggsressurs, eller psykososialt verktøy som Ester var inne på, der noen spesialiserte seg med kompetanse på akkurat det området og kunne lære opp andre fontenehus som ønsket også. Det både Ester og Rikard tar opp er tema som henger sammen med tidligere drøftinger av det uformelle og det formelle omkring hundens tilstedeværelse ved FHR, og eventuell kompetanse til de som skal bruke hund eller ha ansvaret. Er den et verktøy? En aktør? En ansatt? Bør man ha opplæring for å ha hund på fontenehus? Hva taler for eller imot? Ved FHR har vi interesse, kompetanse og erfaring med hund. Ved FHR er hunden eid, oppdratt og trent av en ansatt med hundefaglig utdanning og kompetanse, som også har opplæring i fontenehusmodellen og erfaring fra det konkrete Fontenehuset, med menneskene der.

Formell kunnskap har betydning

Diskusjon omkring kompetanse og utdanning finnes flere steder i samfunnet hvor dyr brukes aktivt i samhandling med mennesker. Profesjonelt med bruk av hund i skole, eller terapi der hundefører er pedagog eller terapeut utdannet på DAI, eller i frivillig arbeid, for eksempel med besøkshund på eldresentre hvor hundefører og hund anbefales å gjennomføre kurs (Dyrebar Omsorg, 2020). FHR har gjennomført kurs i dyreassisterte intervensjoner som fokuserer på teori og praksis om samhandling mellom menneske og dyr (NMBU, 2020), som er nyttig og relevant mot måten FHR ønsker å ha hund. Så er det opp til andre som ønsker dyr eller hund å vurdere hva man kjenner er klokt å inneha av kompetanse for å oppnå ønsket formål. Rikard sier noe om kurs, både teoretisk og praktisk og nevner godkjenning. I mange sammenhenger der hund skal fylle en funksjon, som førerhund eller i politiet, foregår en kvalitetssikring hvor hunden testes mot formålet. I dyreassisterte intervensjoner er ikke dette et krav, men Dyrebar Omsorg anbefaler en «egnethetsvurdering» hvor fagperson på dyrs atferd foretar en objektiv vurdering av hundens egnethet til formålet, som det kan være nyttig å kjenne til (Dyrebar Omsorg, 2020). Dette sammenfaller med anbefalinger i håndboken «Dyreassisterte Aktiviteter med Hund - retningslinjer for grunnleggende krav og kunnskap» (Sandstedt, 2016).

Kjennskap til stedet, menneskene og hunden

Natalie sier:

«sånn som FHR, det er jo midt i et boligfelt hvor det er egentlig ganske fint å ha hund. Spesielt med turene som er mulig å gå med hund fra huset, veldig godt tilrettelagt på en måte. Som for eksempel et annet fontenehus som ligger midt i boligblokk/bytorg, og der er det, skulle man hatt hund der er det liksom ikke samme type arena som hunden kunne ha løpt på. Sånn som vi er veldig heldige og har en hage som den kan løpe litt rundt på og leve sitt beste liv i. Det er jo ikke så veldig mange fontenehus som jeg tror har det på samme måten. Jeg hadde kanskje ikke ville hatt en hund hvor det ikke er, du må jo ha mulighet til at han eventuelt kunne ha gått fri».

Natalie fremhever at hun synes det er viktig at uteområdene er slik at hunden kan være fri ute.

Claudio sier:

«Det må være en hund tilpasset miljøet, en liten hund har ikke samme behov som en stor labrador for eksempel. En litt mindre innehund i en bygård for eksempel. Å luften hund og ta med seg pose rundt på gatene er ikke noe problem. En liten hund har ikke samme behov for trim som Coppel har».

Claudio sier noe om at ulike hunder har ulike behov og kan egne seg forskjellige steder, avhengig av omgivelsene. Flere av deltagerne snakker om menneskene omkring hunden.

Nora sier: «Så kunne det vært greit at han hadde vært baki hagen for eksempel, hvor folk kunne gå ut til han der, at man visste at han var der. For det er ikke alle som synes det er like hyggelig å bli møtt ved porten av en hund». Hun forteller om sin kjennskap til at det er ulike ønsker om det at hunden er ved porten når man kommer. Claudio sier: «Jeg tror han er like viktig for alle. Du ser på NN, hvor glad han er i Coppel. Akkurat det samme. Og han er avhengig av Coppel. Det er ikke for ingenting at han passer Coppel. For det er ikke som en jobb, det er noe han har lyst til».

Han forteller om hvordan en han kjenner på huset som han sier passer Coppel fordi han har lyst, ikke fordi det er en jobb. Kunnskap om hvem disse menneskene på FHR er, blir til gjennom relasjonene. Men også de unike menneskene i samhandling med hunden. Slik jeg hører det når deltagerne forteller om lokalene, hunden og menneskene så har de inngående kjennskap om hvordan denne konteksten henger sammen. De har ulike tilnærminger, men felles representerer de en kunnskap om hvordan det er akkurat ved FHR. De har alle brukt FHR i flere år og har like lang erfaring med hund i dette fellesskapet. De beskriver lokalene, plasseringen, hvilken hund som kan egne seg hvor og hvordan hund ved huset kan ha ulik betydning for ulike mennesker, avhengig av hvordan de kjenner dem. Deltagerne fremhever kunnskap som kan reise spørsmål omkring lokalene, området eller plasseringen, og de beskriver medlemmer som forklarer hvordan de kjenner den enkelte.

Trenger man uteområder? Hvorfor, hvorfor ikke? Skal man bli værende i de lokalene eller kjenner man til om man skal flytte? Hva forandrer seg omkring dyrehold og formålet da? Hvilken betydning har denne sammensetningen av mennesker og deltagelsen for

hundeholdet? Forut for at hunden kom inn i fellesskapet hadde vi på FHR kunnskap om og interesse for hund og hundehold. For at bruk av dyr skal være vellykket er man avhengig av ildsjeler ved virksomheten eller institusjonen (Fine, 2019, s. 24), som med genuint engasjement og interesse vil bruke tid og ressurser på hund til stede, fordi de brenner for det. Interesse og engasjement om at hunden var ønsket ble mer synlig etter en tid med hundens tilstedeværelse. Prosjekt Hushund som ble iverksatt våren 2020 med ny valp Fenris, viser gjennom deltagelse på treninger, kurs, hundemøter og gjøremål at det er interesse og engasjement om hundeholdet, og arena for deling av kompetansen om hundehold ved FHR. For å få effekten av hundeholdet slik vi har ved FHR er det ikke tilstrekkelig å kunne noe om hundehold eller å lære seg om faget gjennom utdanning og kurs eller praksis. Erfaringskompetansen om hund inn i akkurat denne virksomheten, å kjenne til hvorfor det er viktig hvem menneskene her er, hvordan lokalene og omgivelsene ser ut og kjennskap til hunden som skal delta er avgjørende for å få tilsvarende virkning. Dette utgjør en sammenhengende kontekst som sammen med kjennskap til hva formålet med fontenehus er, har betydning.

5.5.3 Ikke hvilken som helst hund, men DEN hunden

I tidligere kapitler kommer det frem ulike sider av deltageres fortellinger om betydningen av at det er Coppel og ikke hvilken som helst hund som utgjør forskjellen. Nils sier: «Coppel, han er Coppel liksom». Et sitat med få ord som kan tolkes i mange retninger. Allikevel opplever jeg ordene rommer det deltagerne på tvers gir uttrykk for gjennom studien. På en måte litt innerforstått med at man vet hva man får av Coppel når man er del av FHR. Jeg tolker også Nils som at hunden ved FHR er unik og opplevelsen med hund i miljøet ville vært annerledes om det ikke hadde vært akkurat ham. De fleste studier som er gjort på tilstedeværelse av dyr ved institusjoner eller bruk av dyr i dyreassisterte intervensjoner, er på hund (Myren, 2010, s. 10). Flere dyrearter kan egne seg, men hunden er ofte mest brukt på grunn av sin evne til å tilpasse seg og fordi den er til stede hele tiden (ibid). Hest eller andre gårdsdyr benyttes også i DAI-tiltak men krever betydelig infrastruktur og organisering (Fine, 2019, s. 92). Enten for å få dyret til virksomheten eller menneskene til der dyret er. Hund er tilgjengelig hele døgnet og krever lite logistikk eller transportorganisering (ibid). Gjennom denne studien har deltagerne fremhevet spesielle egenskaper med akkurat Coppel. Hva om det hadde vært en mindre hund med andre kvaliteter? Eller en katt? Hvordan har det betydning?

Når privatpersoner går til anskaffelse av hund til sine behov, ser mange på hva Norsk Kennelklubb foreslår man bør tenke igjennom ved valg av rase. For eksempel størrelse, aktivitetsnivå, behov for pelspleie, skal den være til selskap, jakt, konkurranse? (NKK, 2021).

Der hunder skal være i jobb, ha konkrete arbeidsoppgaver utover det å være en familiehund, anbefales det i DAI-litteratur at de velges utfra hvilke ferdigheter og egenskaper de har mot det hunden forventes å skulle gjøre i samhandling med menneskene de skal gjøre det med (Fine, 2019, s. 125). Vurderinger omkring hundens alder, kjønn, rase og hvem som er oppdretter kan være ekstra viktig å vektlegge til slike formål, men særlig fokus på om hunden er sosial, førbar, tilgjengelig og samarbeidende (Nawarecka-Piatek, Kedziorek, & Kedziorek, i Sandstedt, 2016, ss. 49-51). Hunden Coppel hadde disse egenskapene og mental trygghet som gjorde at han kunne være til stede mesteparten av tiden alle steder (beskrevet i kapittel 2.3.2). Disse lærdommene omkring hva slags kvaliteter hunden har ved FHR, samtidig som vi som fellesskap skal være i stand til å ta vare på hundens velferd, har vært med i vurderingene når vi skulle anskaffe ny hund med Fenris.

Det foregår diskusjoner blant annet om bruk av dyr i frivillig virksomhet, for eksempel som besøkshunder (ibid). Spørsmål som reises er hvorvidt frivillige som ufaglærte inn i en konkret virksomhet er i stand til å vurdere både hundens velferd og mennesket som utsettes for intervensjonen dersom de man møter for eksempel håndterer hunden uvørent og den ikke er trent eller egnet til formålet? Det foreslås at hundefører og hund går kurs og at dyret gjennomgår egnethetstest for å vurdere den til oppgavene den skal utføre for den konkrete brukergruppen på det konkrete stedet (ibid). Coppel var den han var da han ble med inn i fellesskapet ved FHR. Men fordi han hadde fortid som tjenestehund i politiet var han nøye utvalgt etter mange sammenfallende vurderinger som i DAI, og hadde gjennomgått en mentaltest, en vurdering av egnethet til formålet. Han ble også trent videre ved FHR i enkelte ting som egnet seg stedet og menneskenes behov, slik som å få lov å oppsøke og ta kontakt med mennesker uten å «be om lov», la seg føre av andre enn meg som eier i større grad enn han var vant til og å ikke oppsøke felleskjøkken. Han var trygg på for eksempel ulike miljøer, lyder, utageringer, var sosial og oppsøkende med mennesker, førbar og lot seg lede og håndtere av ulike personer. Han var aktiv og glad i lek og samhandling, både når han ble invitert av mennesker eller han selv oppsøkte for eksempel bærende på en ball eller pinne som for å kommunisere «vil du kaste denne så kan jeg hente den?» men kunne også slappe av når han ikke ble engasjert og finne roen når situasjoner krevde det eller han selv hadde behov for hvile.

5.5.4 Dyrevelferd som integrert del av organiseringen

Vi velger hund med egenskaper til vårt formål og ønsker, fokusert på hva vi mennesker får ut av samhandlingen med dyret. Innenfor DAI er perspektivet i stor grad rettet mot hva hunden

skal gjøre for menneskene (Fine, 2019, s. 133). Dette stiller krav til økt bevissthet om at hunden har det bra der den skal være, som også er lovfestet (Dyrevelferdsloven § 6, 2018).

Der dyr inkluderes i psykisk helsearbeid, finnes noen av de mest stressfulle og krevende situasjoner for dyr (Mcnamara et al. i Fine, 2019, s. 125). Den informasjonen er forskning med noen forbehold, blant annet fordi noe av forskningen er gjort på samhandlinger hvor hund og menneske var ukjente for hverandre, slik at situasjon og sosial interaksjon mellom hund og menneske kunne oppleves mer uforutsigbar (ibid). Dette er ikke tilfelle ved FHR der relasjon mellom hund og menneske er etablert fra før. Dette er noe av nøkkelen også for dyrevelferden ved FHR, nettopp fordi Coppel og menneskene ble kjent med hverandre var det også grunnlag for trygghet for hunden som menneskene representerte for ham. En gjensidighet i trygg og kjent relasjon, både for menneske og hund.

I kapittel 5.1 om «hundens funksjoner» forteller Claudio om gleden ved å få gi noe til hunden, som å klø den bak øret og se at hunden setter pris på det. Sentralt for god dyrevelferd er å ivareta hundens behov som for eksempel nærhet eller kos. Også gjennom organiseringsform der fellesskapet tar et kollektivt ansvar når noen ser hunden har behov for vann eller portene ut mot gaten står åpne og må lukkes for at han ikke skal bli påkjørt, eller der noen tar «Coppelansvar» som arbeidsoppgave, synliggjøres at hundens ve og vel er i fokus. Hunden sikres grunnleggende behov som tilstrekkelig aktivitet og stimulering, omsorg, kos og hvile. I situasjoner der man har tenkt at hunden ikke ville ha det godt eller få tilstrekkelig tilsyn, har han ikke vært på FHR men blitt hjemme.

Ta avgjørelse om avliving- ansvar for å unngå unødig lidelse

I intervjuene ble deltagerne spurt om betydningen av hundens fravær. Dette var før hunden døde og handlet først om «vanlig fravær» der jeg som eier var borte i møter, kurs, sykdom o.l.

Aud sier:

«Noen dyr lever lenge og noen har kort liv, så det å få forberedt seg på det at, hvis vi skaffer oss dyr så lever det ikke evig, det lever så og så lenge. Skaffer man seg papegøye må man tenk på at den papegøyen faktisk kan bli 60 eller 80 år det er et kjempeansvar sånn sett da. Det er ikke bare å tro at den fuglen lever i 10 år så er vi ferdige med det. Ihvertfall de store papegøyene kan bli 60-80 år. Ofte overlever den sin første eier. Han (Coppel) har jo blitt mye eldre enn for to år siden, det ser man stor forskjell på. Han er ikke lett i kroppen til å hente ting, enn det han gjorde før da».

Slik Aud forteller det opplever jeg hun snakker konkret om bevissthet omkring et dyrs levealder. At det er begrenset. Dette kan handle om tiden vi har sammen, at hun mener vi må ha en bevissthet om dette. Men også at dyr har en egen livsverden, som oss mennesker. Det

kan ha betydning for om man velger en papegøye som hun forteller kan leve i 80 år eller en annen fugl som lever i 10 år. Dette kan påvirke når man velger hva slags dyr eller hund man skal ha til sitt formål. Aud sier det er et «kjempansvar», og kan bety hun mener man påtar seg å ivareta omsorgen og velferden til dyret all den tid det lever. Aud ble intervjuet før Coppel døde og forteller at hun har lagt merke til alderstegn ved kroppen hans. Perioden hvor man skjønnte at hunden snart skulle dø, selve dødsfallet og tiden etterpå gav ytterligere erfaringer om betydningen av å ha hund. Å lære at noen relasjoner er tidsbegrenset og det er normalt, en styrking av fellesskapet i sorgen og se andre og vise omsorg for andres sorg. Men også i denne tiden kom det frem betydningen av å se hundens behov.

Kari skrev på Facebook da han var død:

«Hvil i fred Coppel gutten. Nå er du i det deilige dyreriket, uten smerter, sammen med andre dyr, som gikk dit før deg».

Hun omtaler den døde Coppel og jeg forstår det som at han nå har sluppet smertene han hadde før han døde når hun sier «hvil .....uten smerter».

Utredning av dyrevelferd for husdyrhold ble utarbeidet av den engelske

Brambellkommissjonen i 1965.

Resultatet er de fem friheter for god dyrevelferd som også norske husdyrhold er forpliktet å ivareta

---

Frihet fra sult og tørste; ubehag; smerte, skade og sykdom; angst og frykt; frihet til å utføre naturlig atferd.

(Mattilsynet, 2016):

Slik denne studien har vist er Coppels velferd i høysete og en innarbeidet selvfølgelighet i FHR's virksomhet. Særlig synlig ble det da han ble aldrende, og vi forstod han ikke hadde lenge igjen. Mange opplever en sterk sorg over å skulle miste en mangeårig nær relasjon, særlig når tilknytningen har vært sterk (Walsh, 2009b, s. 489) slik tilfellet er for flere på FHR og Coppel. Noen hundeeiere haler ut tiden i forsøk på å holde dyret i live lengre, og prøver ut ytterligere medikamentell behandling eller tilrettelegger med å bære, holde og lignende for å avlaste en sliten kropp. Andre opplever det svært vanskelig å makte ta avgjørelsen om å avlive, og hunden går kanskje med unødige smerter for lenge av den grunn (ibid). Da det gikk mot slutten og vi forstod tiden var inne for å la ham slippe å ha det vondt, var fellesskapet informert om tilstanden hans. Det var en kollektiv forståelse av at hensynet til at han ikke skulle lide mer enn nødvendig var det viktigste og en smertefull men nødvendig del av ansvaret vi har ved å ha en aldrende hund ved FHR.

5.5.5 Stor tilgang på fysisk nærhet

Vi mennesker har som sosiale vesener et iboende behov for nærhet og berøring som dyr kan fylle når de er tilgjengelige (Parish-Plass, 2013, s. 23). I kapittel 5.1 forteller Rikard om hvordan Coppel blir klødd bak øret og synes det er greit. Flere av deltagerne beskriver hvordan de i ulike situasjoner berører, tar på og koser med Coppel og hvilke positive betydninger det har med å dekke følelsesmessige behov. Å klappe eller stryke på dyr påvirker helsen positivt (Uvnäs-Moberg, Handlin, & Petersson, 2015, s. 11). Dette samstemmer med hva Wisdom et al. skriver om at dyr kan dempe opplevelsen av ensomhet ved å fylle et følelsesmessig tomrom hvor også fysisk kontakt kan inngå (Wisdom, Saedi, & Green, 2009). Mange av medlemmene ved fontenehus bor alene, har lite nettverk eller nære relasjoner der fysisk kontakt oftere er tilgjengelig. Ved FHR er tilgangen på fysisk kontakt med hunden «ubegrenset». Dette er et gode som bare oppstår uten at det organiseres slik det gjerne gjør i mer formaliserte DAI-tiltak hvor det ofte er tidsbegrenset og med en hund man kanskje ikke har slik nær relasjon med som mange medlemmer har med Coppel.

5.5.6 Myndiggjøring av både de som ønsker og ikke ønsker hund

Frode sier:

«For før, med en gang jeg så en hund så tok jeg kanskje fem meters avstand (latter), men nå så er det ikke sånn avstand mellom meg og hunder da, og det er på grunn av Coppel. Jeg fikk vite at ikke alle hunder er liksom aggressive eller sure eller kan fly på mennesker da, ikke sant. Og når jeg ble angrepet av hund så ble, sånn som et lite barn når han blir slått eller når han ikke har det bra, eller om han ikke har det bra hjemme da, så kommer han til å huske på det som negativt hele livet. Men den bekymringen tok Coppel bort når jeg traff Coppel da, ikke sant. Så når vi gikk til parken eller på turer og vi så hunder, så pleide jeg å gjemme meg bak de ansatte før (ler), eller liksom bak noen eller tok avstand, men nå er det bare å gå vanlig»

Frode forteller hvordan han tidligere var redd og hadde erfart som barn å bli angrepet av hund. Frykten gjorde at han kunne gjemme seg eller gå omvei for å unngå hunder han møtte. Han sier at Coppel endret på dette og har fått bort bekymringen hans. Frode er også blant dem som ønsket å være sammen med hunden. Slik jeg forstår Frode beskriver han har fått muligheten til å foreta en endring som har ført til en utvidelse av eget handlingsrom. Der frykten i mindre grad begrenser hva han gjør eller hvor han oppholder seg ved at hunder ikke lengre «står i hans vei» og han tidligere har beskrevet at han nå opplever kjærlighet til hunder. Tilsvarende har det i studien blitt synlig hvordan andre som ikke er blant de som ønsker å samhandle med hunden, for eksempel av frykt, allergi eller er uinteresserte, kan bruke dens tilstedeværelse til å sette egne grenser i en gruppe som utviser raushet for mangfold. Ved å være i et fellesskap som oppleves trygt og inkluderende som fontenehus, kan det være mindre vanskelig å si nei.

De kan oppleve en styrking av egen mestringskompetanse og en myndiggjøring av jeg'et (Svalastog, Kristoffersen, & Lile, 2019, s. 37) ved å sette grenser for egen autonomi i forhold til hunden.

5.5.7 Innovativt med hund i fellesskapet

Aud:

«... hvis det er høner for eksempel, og det er bare en som er interessert i det, det blir jo litt lite hvis ingen andre gidder å ta det ansvaret da, hvis det medlemmet blir borte. Man må tenke litt igjennom, er det mange som har lyst til å ta det ansvaret? Og det føler jeg at det er det her. Uansett da, om vi hadde fått høner da, så hadde folk vært klare for å gjøre det, å ta det ansvaret, det ligger i luften her (latter)»

Slik Aud forteller tolker jeg det som en opplevelse av at miljøet eller kulturen i fellesskapet er slik at man er klare for å påta seg ytterligere ansvar, som for eksempel omsorg for høner. Ved å prøve ut nye arbeidsformer, handlemåter, verktøy eller samarbeid kan virksomheten bli noe mer enn sin opprinnelse. I psykososialt arbeid er tverrfaglighet helt grunnleggende og gjelder også særlig i utvikling av nye arbeidsformer eller praksiser. Hvordan tjenester utvikler seg skjer gjerne på ulike plan og Støkken forklarer at det som regel innbefatter endringer på både tjenesteplan og organisatorisk når dyr involveres som del av et velferdstilbud der det ikke var opprinnelig (Berget, Krøger, & Thorød, 2018, ss. 83-84). Det kan være forandringer i selve tilbudet brukerne får ved at man får mulighet til å gjøre arbeidsoppgaver med en hund eller også hvordan man bruker lokaler og eiendom ved å ha et eget rom hvor man kan oppsøke hund eller gjerder inn hagen. FHR er del av en organisasjon der man både er forpliktet etter en arbeidsmodell og standarder alle fontenehus skal følge. Men innenfor modellen er det handlingsrom for å utvikle seg. Som regel vil det være behov for å tilegne seg ny kunnskap når innovative tiltak iverksettes (ibid), slik FHR velger å utvikle seg ved å gi fellesskapet økt forståelse for dyrs atferd og potensiale og forholdet mellom mennesker og dyr. Slik denne studien viser gir hund i fellesskapet på FHR en større merverdi enn det tilbudet var i sin opprinnelige form. Mye fordi det er en vilje til å utforske muligheter på tvers av tradisjonelle arbeidsformer eller fagkunnskaper, slik som både psykososialt arbeid og antrozologi representerer. Hund er prøvd ut med hell ved FHR. I disse dager går vi til anskaffelse av høner. Vi har lykket med hund, og høner kan være et tilskudd der vi også tar med oss erfaringer fra ansvar for levende dyr inn i en annen form for dyrehold ved FHR.

Det finnes mange måter å ha hund eller andre dyr i et fellesskap. I dette kapittelet fremstilles hovedfunn fra studien omkring hva som må til for at en hunds tilstedeværelse ved en virksomhet sammenlignbar med FHR skal kunne ha en slik funksjon at den bidrar til et godt

psykososialt arbeid. Medlemmers involvering i organiseringen av hundeholdet ved FHR har lagt premisser for opplevelse av medbestemmelse og er avgjørende for hvordan hunden er inkludert som en aktør i fellesskapet. Ved å organisere og implementere hunden i den daglige virksomheten som en egen aktør i relasjonene, skaper det grunnlag for at hund ved FHR lykkes, da kan hundeholdet få en slik betydning. Kunnskap om hundehold og interesse for å involvere seg og lære har vært en forutsetning. Det kan gi verdi å se andres erfaring med samspillet hund skaper i relasjonene, som også har utfordrende sider med frykt eller allergi, allikevel kan skape utvikling for både individene og gruppen. Man vil aldri kunne kopiere identisk måten FHR har gjort det på fordi kontekst, mennesker og rammebetingelser vil ha variasjoner andre steder. Bytter man for eksempel ut til andre lokaler, andre mennesker, andre formål med virksomheten eller annen hund så vil betingelsene forandre seg for utfallet man får. Men kunnskap om hva innholdet på sitt sted er, gjør en forskjell. Disse poengene vil gi hunds tilstedeværelse en psykososial relevans som noe mer enn et verktøy, men heller en opphøyd anerkjennelse som en selvstendig aktør i samspillet som foregår mellom relasjoner i fellesskap der hund kan utgjøre en betydningsfull forskjell.

Funn som gir overføringsverdi til andre viser at bruk av hund i psykisk helsearbeid som ved Fontenehuset Rygge er utviklende og kan skape forandring på flere plan: for mennesket som kommer i relasjon med hunden og kan utvikle seg selv ved hjelp av dens tilstedeværelse, for FHR eller andre som kan velge å gå til anskaffelse av hund ved sin virksomhet og nyttiggjøre seg den merverdien det gir, og ikke minst for samfunnets vilje til å satse på innovative, tverrfaglige tilnærminger som skaper utvikling og forandrer psykososial praksis til noe enda bedre (Svalastog, Kristoffersen, & Lile, 2019, s. 35).

6.0 Avsluttende konklusjoner og videre forskning

Paradigmeskiftet i psykisk helse, fra asyl og passivt mottagende pasient til lokalsamfunn og aktivt deltagende medaktør, viser hvordan tjenestetilbudet vårt ser ut i dag. Den medisinske sykdomsmodellen med fokus på symptom og hva som gir dårlig helse til økt fokus på mestring og hva som fremmer helse, har også påvirket hvordan vi ser på hverandre når vi strever. Dagens folkehelsearbeid har helsefremming i fokus der det salutogene perspektivet tar oppgjør med dikotomien «syk/frisk». Psykiske utfordringer angår oss alle og vi har ulike forutsetninger eller ressurser for hvordan vi kan håndtere belastninger og grad av støtte vi trenger. Empowerment/ myndiggjøring og brukermedvirkning vokste frem gjennom tanken om enkeltindividets rettigheter og menneskers likeverd og har røtter fra både kamp mot fattigdom, rasisme og kvinnefrigjøring. Overføring av makt ligger til grunn der vi ser mennesket i stand til å selv delta, påvirke og bestemme for seg i eget liv; «den vet best hvor skoen trykker som har den på ..». Min metodiske strategi med å inkludere medforsker, fremstår nødvendig for å ivareta en viktig stemme inn i forskningen. Det har vært en hensikt at det salutogene teorigrunnlaget, der samhandling mellom menneske og hund ved et konkret recoveryorientert tjenestetilbud, skulle synliggjøre dette. Hvordan kan hundehold ved et fontenehus ha betydning for brukermedvirkningens status i psykososial praksis?

Hundens betydning for psykisk helse er studert tidligere og denne studien bekrefter forskning som er gjort på flere områder. For majoriteten blant deltagerne fremkaller hundens tilstedeværelse gode følelser og gir opplevelse av trygghet og nærhet (ss. 56-57), gir ro og demper stress (s. 55), men den kan også være kime til ubehag eller frykt for de som har allergi eller er redde (kapittel 5.3.1 og 5.3.2). Hunden kan oppleves som støttende relasjon i seg selv med sitt ikke-dømmende vesen, men også i de menneskelige interaksjonene som bindeledd til å ha noe prate om og inkludere eller ha felles fokus om (kapittel 5.1.2). Hundens samlede betydning ble særlig synlig da den ble syk og døde og fellesskapet stod sammen i sorgen hvor man opplevde anerkjennelse for smerten over tapet (kapittel 5.4.3). Den motiverer til involvering og deltagelse og skaper mestringsopplevelser som kan øke selvfølelse. At hunden stort sett går fritt rundt demper institusjonspreg (kapittel 5.2.1) og forsterker opplevelse av det uformelle og familielignende i fontenehusfellesskapet, og at alle kan involvere seg med den gir opplevelse av eierskap og jevnbyrdighet (s. 68). Allikevel oppleves det godt at det er rammer og ansvarsforhold omkring hundeholdet (kapittel 5.2.2).

I tillegg viser studien hvordan organiseringen av fontenehus er vesentlig for en mer omfattende helsefremmende strategi der både individets relasjon til hunden, men også

individets samhandling med andre og fremtreden i verden kan styrkes med tanke på medbestemmelse, selvstendighet og fellesskap. Hvordan FHR har organisert sitt hundehold med brukermedvirkning i påvirkning og beslutninger om hundehold i sitt tjenestetilbud, har vært avgjørende (ss. 74-75). Husmøte som kanskje det mest synlige symbolet på myndiggjøringen av medlemmer i dette spørsmålet, men i det daglige som pågående prosess hvor samhandlinger mellom mennesker og hund i akkurat dette fellesskapet med sine mennesker, sin hensikt med virksomheten og akkurat denne hunden har lagt til rette for kontinuerlig forhandling om hvordan man sammen vil ha det og om det skal endres på. Denne studien viser at hundehold kan ha disse helsefremmende betydningene for individet og fellesskapet dersom noen kontekstuelle vilkår ligger til grunn. Men også i et større bilde. Når vi blir kjent med enkeltmennesket i denne sammenheng, hvem det er, hva det liker, hvilken butikk det handler i eller fotballag det heier på, så får man tilgang på en helhet der hunden egentlig ikke påvirker bare ved samvær, kontakt eller berøring. Fordi hunden er der legges det til rette for medansvar på Huset, deltagelse i oppgaver og relasjon med andre mennesker som da ikke har direkte med hund å gjøre. Det får effekt inn i andre deler av medlemmenes liv. Hvordan man forholder seg til andre mennesker utenfor Fontenehuset, hvilke steder man oppsøker, hvordan man opplever å mestre eget liv. En mulighet for myndiggjøring er eksemplifisert gjennom Frode. Han var så redd hunder at han gikk omveier for å unngå dem. Ved å selv velge å utsette seg for hunden fordi den for ham ble en motivasjon til deltagelse, jobbet han seg gjennom frykten som utvidet hans eget handlingsrom for livsutfoldelse der det skjer som følge av at hunden er på FHR men er ikke med «ut i livet». Det er ikke bare opplevelsen med hund der og da.

Mot bakgrunn av min analyse vil det være til hjelp å synliggjøre hvordan organiseringen kan ha betydning for hund som helsefremmende strategi, samt hvordan øvrige relasjoner, utover relasjonen mellom individ og hund, kan styrkes og bidra til å trene og fremme medbestemmelse, samhandling på Fontenehuset og samhandling utenfor Fontenehuset. Det vil si, i en større sammenheng handler det om mer enn recovery og livskvalitet. Det styrker den enkeltes eget liv. Medlemmer forholder seg kanskje annerledes til livet nå fordi man har blitt «utsatt for hund»? Hund som en strategi i psykososialt arbeid kan styrke den enkelte ved å lære om hund, avgrense seg, mestre hund. Man skulle tro det handlet om livskvalitet fordi hunden fremmet støtte i relasjoner eller nærhet og gode følelser der og da. Men i et folkehelseperspektiv har det enda større betydning som helsefremmende ressurs om livet utenfor Fontenehuset og utenfor samhandlingene med hunden også berøres på en

helsefremmende måte. Da fremstår det som en helhetlig tilnærming til å se akkurat det mennesket i sammenheng med samfunnet og livet det er en del av.

Hva slags betydning kan så dette få for utformingen av den psykososiale praksisen fremover? Med erfaring fra denne studien ser jeg forskningsmessig nytte av å kartlegge dyr langt mer systematisk i psykisk helserehabilitering på ulike arenaer, med konkrete hensikter med særlig fokus på kunnskapsinnhenting om grad av medbestemmelse omkring dyreholdet. Hva slags formål har virksomheten, for hvem? Hva er bakgrunnen for dyr inn i virksomheten? Hvilket dyr og hvorfor er akkurat det dyret der? Hvordan er virksomheten organisert? Hvilken grad av brukerinvolvering har stedet og særlig omkring dyreholdet? Disse aspektene kan gi ytterligere kunnskap om hvordan eierskap og medbestemmelse kan ha betydning for hva man ønsker å oppnå, og hvorvidt det er sannsynlig man lykkes ut ifra ønsket agenda.

Innledningsvis beskrev jeg at hundens tilstedeværelse ved FHR kom til ved tilfeldigheter, som også deltagerne har bekreftet underveis. Dette prosjektet har fått meg til å tenke at selv om det var tilfeldig at hunden kom, var det ikke en tilfeldighet at den ble værende. Eller at det i dag etter Coppels død er en ny hund ved Huset. At FHR er blitt et fontenehus med hund er resultatet av en prosess der vi sammen har erfart, evaluert og vurdert at dette er noe Huset ønsker å fortsette med. Hva denne oppgaven har gitt er en dypere forståelse av hvilke erfaringer det er snakk om, hvordan disse kan sies å inngå i helsefremmende strategier, samt hvilke forutsetninger det er som muliggjør resultater som kan gi helsegevinst. Hvilke faktorer som påvirker endring og utvikling er sjelden så tilfeldig som man tror. Den klare røsten medlemmene har om at hundeholdet var ønsket og villet og har betydning som helsefremming i deres tjenestetilbud, er blitt synlig. At omstendighetene og timingen var heldig derimot, er en mer tydelig betraktning omkring hundens tilkomst. Det uformelle med hundeholdet er kanskje langt større begrunnet enn vi selv har forstått, og kan på flere måter likne dyreassisterte intervensjoner. Men det er vesentlig å se at suksesskriterier for å oppnå det FHR har gjort med hundeholdet i stor grad handler om de grunnleggende verdier fontenehus bygger på: likeverd, frivillighet og relasjon. Med likeverd i deltagelse om utforming av tjenestetilbudet med hund, frivillighet om nærhet eller avstand til hund og mulighet for relasjon til hund som medaktør, er verdiene ikke bare ord, men leves ut i praksis.

Litteraturliste

- Albretsen, C. S. (2002, August 30). Grunnleggeren av det første terapeutiske samfunn i norsk psykiatri. *Tidsskriftet Norsk Lægeforening nr. 20*, s. 122.
- Alvesson, M. (2003). Methodology for close up studies - struggling with closeness and closure. *Higher Education 46*, ss. 167-193.
- Andersen, T. (2018). Dyreassistert terapi med hund i poliklinikk. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid Volum 15, nr 2-3 2018*, ss. 254-259.
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Antrozoologisenteret. (2011). Tiltak med hund på institusjon. Ås: Helsedirektoratet.
- Asfalt. (2017, Mars 24). *webområde for gatemagasinet Asfalt*. Hentet fra <http://www.gatemagasinetasfalt.no/sistenytt/2017/3/23/her-er-rus-lse-hunder-og-papegyer-helt-normalt>
- Askham, K. (2018, Mai 23). Personer med en schizofrenilidelse kan bli friske. *Sykepleien*, s. DOI: <https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2018.70624>.
- Askheim, O. P., & Starrin, B. (2007). *Empowerment i teori og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bakkejord, S. (2020). *Hest som samarbeidspartner i psykisk helse (Masteroppgave)*. Tromsø: Norges Arktiske Universitet.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. *Encyclopedia of human behaviour vol. 4*, ss. 71-81.
- Barker, S. B., Knisely, J. S., McCain, N. L., & Best, A. M. (2005). Measuring Stress and Immune Response in Healthcare Professionals following Interaction with a Therapy Dog: A Pilot Study. *Psychological Reports 96 (3)*, ss. 713-729.
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., & Kotrschal, K. (2012, Vol.3). Psychosocial and Psychophysiological Effects of Human-Animal Interactions: The Possible Role of Oxytocin. *Frontiers in psychology*, ss. 234-234.
- Berget, B. (2006). *Dyreassistert terapi: effekter av arbeid med husdyr for mennesker med psykiske lidelser. Doktorgrad*. Ås: NMBU.
- Berget, B. (2016). Velferdsstatens skjulte hjelpere - hvilken betydning kan dyr ha? *Jubileumskonferanse sosionomutdanningen*. Agder: Universitet i Agder.
- Berget, B., Ekeberg, Ø., & Braastad, B. O. (2008, April 11). Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders: effects on self-efficacy, coping ability and quality of life, a randomized controlled trial. *Clinical Practice and Epidemiology in mental health*.
- Berget, B., Krøger, E., & Thorød, A. B. (2018). *Antrozoologi - Samspill mellom dyr og menneske*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Boevink, W. (2017). *Planting a tree - on recovery, empowerment and experiential expertise*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Borg, M., & Kristiansen, K. (2009). *Medforskning - å forske sammen for kunnskap om psykisk helse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Borg, M., & Topor, A. (2014). *Virksomme relasjoner: om bedringsprosesser ved alvorlige psykiske lidelser*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Borg, M., Karlsson, B., & Stenhammer, A. (2013). *Recoveryorienterte praksiser - en systematisk kunnskapssammenstilling*. Trondheim: NAPHA -nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid.
- Bowlby, J. (1988). *En sikker base- tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2012). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Brodtkorb, E. B. (2009). *Med nese for omsorg- hund som terapi*. Stavanger: Hertevig Forlag.
- Brooks, H. L., Rushton, K., Lovell, K., Bee, P. W., Grant, L., & Rogers, A. (2018, Februar 05). The power of support from companion animals for people living with mental health problems: a systematic review and narrative synthesis of the evidence. *BMC Psychiatry*, ss. 18-31.
- Braastad, B. (2021, Juni 12). *www.braastad.info*. Hentet fra <https://www.braastad.info/dyr-og-mennesker/>
- Carolan, M., & Onaga, E. (2011). A place to be: the role of Clubhouses in facilitating social support. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, Vol.35, No. 2, ss. 125-132.
- Catosenteret. (2021, Februar 13). *Webområde for Catosenteret*. Hentet fra <https://www.catosenteret.no/>
- Clubhouse International. (2021, April 20). *webområde for Clubhouse International*. Hentet fra webområde for Clubhouse International: <https://clubhouse-intl.org>
- Cope, D. G. (2014, Januar). Methods and Meanings: Credibility and Trustworthiness. *Oncology Nursing Forum*, Vol 41, ss. 89-91.
- Dalen, O. (2016). *Dyreassistert miljøterapi i relasjonelt arbeid med barn og unge (masteroppgave)*. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer.
- Dyrebar Omsorg. (2020, November 10). *webområde for Dyrebar Omsorg*. Hentet fra <https://www.dyrebaromsorg.no/>
- Dyrevelferdsloven § 6*. (2018). Hentet fra Lov om dyrevelferd LOV-2018-06-15-38: <https://lovdata.no/lov/2009-06-19-97>
- Ebener, J., & Oh, H. (2017). A review of Animal-Assisted Interventions in long-term care facilities. *Activities, Adaption and Aging Vol.41, No. 2*, ss. 107-128.
- Ehn, B., & Löfgren, O. (2001). *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups.

- Ellingsen-Dalskau, L. H. (2017). *Arbeidsforberedende trening på gård for mennesker utenfor arbeidslivet –perspektiver fra selvbestemmelsesteorien (Masteroppgave)*. Ås: NMBU.
- Erdner, A., Andersson, L., Magnusson, A., & Lützn. (2009). Varying views og life among people with long-term mental illness. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, ss. 54-60.
- Eriksson, M. (2017). The sense of coherence in the salutogenic model of health. I M. B. Mittelmark, S. Sagy, M. Eriksson, G. F. Bauer, J. M. Pelikan, B. Lindstrom, & G. A. Espnes, *The handbook of salutogenesis* (ss. 91-96). New York: Springer.
- Espnes, G., & Smedslund, G. (2009). Helsepsykologiens historiske og teoretiske forståelsesramme. I G. Espnes, & G. Smedslund, *Helsepsykologi*. Oslo: Gyldendal.
- Everett, E. L., & Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven - Hvordan begynne -og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fangen, K. (2010). *Deltakende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fekete, O. R., Langeland, E., Larsen, T. M., & Kinn, L. G. (2019, Desember 26). Finally I belong somewhere I can be proud of - Experiences of being a clubhouse member in Norway. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being Vol.15*.
- Fine, A. H. (2019). *Håndbok i dyreassisterte intervensjoner*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Folkehelse rapporten* . Hentet fra www.fhi.no: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/psykiske-lidelser-voksne/>
- Folkehelseinstituttet. (2020, Mars 15). *Webområde for Folkehelseinstituttet*. Hentet fra Webområde for Folkehelseinstituttet: <https://www.fhi.no/fp/psykiskhelse/livskvalitet-og-trivsel/livskvalitet-og-trivsel/>
- Fontenehus Norge. (2021, April 20). *webområde for Fontenehus Norge*. Hentet fra www.fontenehus.no
- Fontenehuset Rygge. (2019). *Strategidokument*. Rygge: Fontenehuset Rygge.
- Fontenehuset Rygge. (2021, januar 4). www.fontenehuset-rygge.no. Hentet fra årsrapport for Fontenehuset Rygge 2019: <https://static1.squarespace.com/static/59982a3117bffc656afc3893/t/5fb281c4a840865ca1b15e2e/1605534183162/%C3%85RSRAPPORT+2019+FINAL+MED+INNHOLDSF.pdf>
- Fontänhuset Göteborg. (2021, Juni 3). *webområde for Fontenehuset Göteborg*. Hentet fra <https://www.goteborgfontanen.se/young-adults-training.html>
- Foreman, A. M., Glenn, M. K., Meade, B. J., & Wirth, O. (2017, Mai 8). Dogs in the workplace: a review of benefits ans potential challenges. *International journal of Environmental Research and Public Health*, 14, 498.
- forskning.no. (2015, Januar 29). *forskning.no*. Hentet fra <https://forskning.no/depresjon-norges-forskningsrad-partner/deprimerte-klarere-ikke-a-stresse-ned/515620>

- Forskning.no. (2015, April 23). *Forskning.no*. Hentet fra <https://forskning.no/dyresykdommer-hygiene/slik-unngar-du-at-kjaeledyret-smitter-deg/498878>
- Friestad, A. M. (2019). *En kvalitativ studie om tidligere stoffmisbrukeres erfaringer med rehabiliteringstiltaket dyreassisterte aktiviteter og veien mot økt livskvalitet (Masteroppgave)*. Oslo: VID vitenskapelige høgskole.
- Frivillighet Norge. (2021, Juni 14). *webområde for Frivillighet Norge*. Hentet fra <https://www.frivillighetnorge.no/english-summary/>
- Giorgi, A. (2009). *The descriptive phenomenological method in psychology. A modified Husserlian approach*. Pittsburg, P.A: Duquesne University Press.
- Gråwe, R. W., Ruud, T., & Bjørngaard, J. H. (2005). Alternative akutttilbud i psykisk helsevern for voksne. *Tidsskriftet Den Norske Legeforening, nr 23, 2005*, ss. 3265-3268.
- Hansen, A. M. (2013). *Logrende trygghet- hund som spesialpedagogisk verktøy i relasjonsbygging (Masteroppgave)*. Oslo: Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.
- Hart, L. A., & Yamamoto, M. (2019). Dyrs effekt på psykososial helse i familier og samfunn: overgang til praksis. I A. H. Fine, *Håndbok i dyreassisterte intervensjoner. Faglig grunnlag og retningslinjer* (ss. 87-106). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hart, S., & Schwartz, R. (2008). *Fra interaksjon til relasjon - tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B., & Løkke, J. A. (2009). *Perspektiver på psykiske lidelser*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2014-2015). *Folkehelsemeldingen*. Hentet fra Meld.St.19: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/sec1>
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2015, August 18). *Frivillighetsstrategi (2015-2020)*. Hentet fra Helse - og omsorgsdepartementet: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/frivillighetsstrategi/id2429965/>
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Mestre hele livet. Regjeringens strategi for god psykisk helse (2017-2022)*. Departementene. Hentet fra <https://www.regjeringen.no>
- Helsedirektoratet. (2014). *Sammen om mestring. En veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjeneste*.
- Helsedirektoratet. (2015). *Internasjonalt perspektiv på psykisk helse og helsetjenester til mennesker med psykiske lidelser*. Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet. (2021, Januar 3). *www.helsedirektoratet.no*. Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/tilskudd/drift-av-fontenehus-og-fontenehus-norge>
- Hemmingsen-Larsen, M. (2018). *Betydningsfulle elementer ved gårdsdyr-assisterte intervensjoner for personer med depresjon: Erfaringer fra personell med helse-og sosialfaglig bakgrunn (Masteroppgave)*. Tromsø: Norges arktiske universitet.

- Hertz, S. (2010). There is a crack in everything, that`s how the light gets in". I S. Brinkmann, *Det diagnostiserte liv* (ss. 75-94). Aarhus: Klim.
- Hopfenbeck, M., Donsted, M., Eivik, A. L., Grøneng, H., Nilsen, P. Å., Nysveen, B., . . . Van der Veen-Nijmeijer, M. (2014). *Åpne dialoger i nettverksmøter*. Skien: Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse NAPHA.
- House, J. (1981). Work stress and social support. I *addison-wesley series on occupational stress* (ss. 22-40). New York: Addison-Wesley.
- Hummelvoll, J. K. (2004). *Helt - ikke stykkevis og delt. Psykiatrisk sykepleie og psykisk helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Högskolan Väst. (2021, Januar 9). *webområde for Högskolan Väst*. Hentet fra <https://www.hv.se/om-oss/organisation/centrumbildningar/salutogenesis/salutogenes/>
- Johnsen, A., Sundet, R., & Torsteinsson, V. W. (2001). *Samspill og selvopplevelse- nye veier i relasjonsorienterte terapier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Julius, H., Beetz, A., Kotrschal, K., Turner, D., & Uvnås-Moberg, K. (2012). *Attachment to Pets: An Integrative View of Human-Animal Relationships with Implications for Therapeutic Practice*. Toronto: Hoegrefe Publishing.
- Karlsson, B., & Borg, M. (2013). *Psykisk helsearbeid Humane og sosiale perspektiver og praksiser*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Karlsson, B., & Borg, M. (2017). *Recovery - tradisjoner, fornyelser og praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2014). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- KBT. (2020, Januar 27). *Webområde for Kompetansesenter for Brukererfaring og Tjenesteutvikling*. Hentet fra www.kbtmidt.no
- Khrono. (2020, August 26). Khrono, nettavis for Oslomet, storbyavis. Oslo.
- Kirkeby, K. (2014). *Dyreassisterte intervensjoner som positive relasjoner (Masteroppgave)*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Kirkengen, A. L., & Næss, A. B. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Klausen, R. K. (2016). *Brukermedvirkning i psykisk helsearbeid. En oppsummering av kunnskap*. Oslo: Omsorgsbiblioteket.
- Kommunal-og regionaldepartementet og Landbruks-og matdepartementet. (2013). *Inn på TUNET handlingsplan 2013-2017*. Oslo: Kommunal-og regionaldepartementet og Landbruks-og matdepartementet.
- Kruger, K. A., & Serpell, J. A. (2006). Animal-Assisted Interventions in Mental Health: Definitions and Theoretical Foundations. I A. H. Fine, *Handbook on Animal Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelinesfor Practice* (ss. 21-38). San Diego: Elsevier Academic Press.

- Kruger, K. A., Serpell, J. A., & Trachtenberg, S. W. (2004). Can animals help humans heal? Animal-assisted interventions in adolescent mental health. Pennsylvania: CIAS - center for the interaction of animals and society University of Pennsylvania school of veterinary medicine.
- Kruger, K., & Serpell, J. A. (2006). Animal -Assisted Interventions in Mental health: definitions and Theoretical Foundations. I A. H. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice* (ss. 21-38). San Diego: Elsevier.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet 3.utgave*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Landbruks- og matdepartementet. (2002, Desember 13). *Om dyrehold og dyrevelferd*. Hentet fra St.meld nr 12 (2002-2003): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-12-2002-2003-/id196533/>
- Landbruks-og matdepartementet. (2018, Juli 20). *Dyrevelferdsloven § 6*. Hentet fra Landbruks-og matdepartementet: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>
- Langeland, E. (2014, Januar 9). *Salutogenese og psykiske helseproblemer*. Bergen: Napha - nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid.
- Levinson, B. (1962). The dog as a co-therapist. *Mental hygiene, Vol. 46*, ss. 59-65.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. London: Sage publications.
- Lindström, B., & Eriksson, M. (2015). *Haikerens guide til salutogenese - helsefremmende arbeid i et salutogent perspektiv*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- MacNamara, M., Moga, J., & Pachel, C. (2019). What`s love got to do with it? valg av dyr for dyreassisterte intervensjoner innen psykisk helsearbeid. I A. H. Fine, *Håndbok i dyreassisterte intervensjoner* (ss. 125- 135). Bergen: Fagbokforlaget.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag 4.utgave*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mattilsynet. (2016, Februar 23). *nettside for Mattilsynet*. Hentet fra https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/dyrevelferd/rad_om_dyrevelferd/hva_er_dyrevelferd.5017
- McKay, C., Nugent, K. L., Johnsen, M., & Eaton, W. W. (2018). A systematic review of evidence for the Clubhouse model of psychosocial rehabilitation. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research vol.45*, ss. 28-47.
- Molvig, H., & Czilling, E. (2019). Supported Education at Fontenehuset Rygge, Norway, innlegg presentert ved Clubhouse International World Seminar. Lillestrøm.
- Muusse, C., & van Rooijen, S. (2015). *Freedom first*. Utrecht: Trimbos-instituut.

- Myren, I. K. (2010). *Terapi-og selskapsdyr i norske sykehjem - en kartleggingsstudie (Masteroppgave)*. Ås: Universitet for miljø- og biovitenskap.
- NAOB. (2021, Mai 02). *nettside for det Norsk Akademis Ordbok*. Hentet fra <https://naob.no/ordbok/overf%C3%B8ringsverdi>
- Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse. (2018, Desember 14). *Webområde for Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse*. Hentet fra www.erfaringskompetanse.no
- Nawarecka-Piatek, M., Kedziorek, M., & Kedziorek, K. (2016). Hvordan velge rett hund for dyreassisterte aktiviteter. I L. Sandstedt, *Dyreassisterte aktiviteter med hund - grunnleggende kunnskap og ferdigheter*. Warszawa: House of Janusz Korczak Pedagogical University.
- NESH . (2016, april 27). *www.etikkom.no*. Hentet fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Ness, O., Borg, M., & Davidson, L. (2014, August 12). Facilitators and barriers in dual recovery: a literature review of first-person perspectives. *Dual Diagnosis vol. 7, iss. 3*, ss. 107-117.
- NHI. (2020, Juni 11). *webområde for Norsk Helseinformatikk*. Hentet fra <https://nhi.no/psykisk-helse/psykisk-egenpleie/Sorg-a-miste-et-kjaledyr/?page=5>
- NKK. (2021, Juni 8). *www.nkk.no*. Hentet fra webområde for Norsk Kennel Klubb: <https://www.nkk.no/rasevelger/>
- NMBU. (2020, oktober). *Norges miljø- og biovitenskapelige universitet*. Hentet fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet: <https://www.nmbu.no/>
- Norges astma- og allergiforbund. (2021, Januar 10). *webområde for Norges astma-og allergiforbund*. Hentet fra Pelsdyr i det offentlige rom: https://www.naaf.no/globalassets/x-gamle-bilder/documents/1.-policydokumenter/pelsdyr_offentlig_rom.pdf
- Norges forskningsråd. (2020, November 22). *forskning.no*. Hentet fra <https://forskning.no/norges-forskningsrad-partner-depresjon/deprimerte-klarar-ikke-a-stresse-ned/515620>
- Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. (2019, November 30). *webområde for Norges miljø- og biovitenskapelige universitet*. Hentet fra webområde for Norges miljø- og biovitenskapelige universitet: www.nmbu.no
- NRK. (2018, August 26). *Side om Side*. Hentet fra webområde for NRK underholdning: <https://www.facebook.com/NRKUnderholdning/videos/702862926772891/?t=18>
- NSD . (2019, november 2). Hentet fra Norsk Senter for Forskningsdata: <https://www.nsd.no/>
- Olsen, C. (2016). *Animal-assisted intervention as health promotion for elderly persons with dementia (Doktoravhandling)*. Ås: Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, NMBU.

- Oslo Universitetssykehus. (2021, Juni 3). Hentet fra www.helsebiblioteket.no:
<https://www.helsebiblioteket.no/fagprosedyrer/ferdige/psykoedukasjon-til-akuttpsykiatriske-pasienter>
- Parish-Plass, N. (2013). *Animal-Assisted Psychotherapy : Theory, Issues and Practice*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- Pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1*. (1999). Hentet fra Lov om pasient- og brukerrettigheter LOV-1999-07-02-63: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63#KAPITTEL_3
- Penkowa, M. (2012). *Hund på recept*. Viborg: Dansk Psykologisk Forlag.
- Pet Partners. (2020, Januar). *webområde for Pet Partners*. Hentet fra <https://petpartners.org/wp-content/uploads/2020/05/Fine-Bio-Jan-2020.pdf>
- Propst, R. N. (1997). Stages in realizing the international diffusion of a single way of working: the clubhouse model. *New Directions in Mental Health Services*, 74, ss. 53-66.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse - kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Univeristetsforlaget.
- Ribe-Nyhus, A. (2020). *Indre og ytre soning (Doktoravhandling)*. Nord universitet.
- Riesmann, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. California: SAGE publications.
- Ringen, P. A. (2018, Februar 5). Psykiatrien - hvor står du, hvor går du? *Tidsskriftet Den Norske Legeforening*, ss. 263-267.
- ROP. (2014, September 30). *ROP - nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rus og psykisk lidelse*. Hentet fra nettside for ROP: <https://rop.no/aktuelt/hva-bidrar-til-recovery>
- ROP. (2021, Januar 9). *nasjonalt kompetansesenter for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse*. Hentet fra https://rop.no/Forskning/forskning_ved_rop/betydning-av-kjaledyr-hos-rusmisbrukere/
- Sandstedt, L. (2016). *Dyreassisterte aktiviteter med hund - grunnleggende kunnskap og ferdigheter*. Warsawa: House of Janusz Korczak.
- Schibbye, A.-L. (2009). *Relasjoner - Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schibbye, A.-L. L. (1996). Anerkjennelse: en terapeutisk intervensjon? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 33, 7, ss. 530-537.
- Serpell, J. A. (1991, Desember). Beneficial effects of pet ownership on some aspects of human health and behaviour. *Journal of the royal society of medicine*, ss. 717-720.
- Serpell, J. A. (2019). Dyreassisterte intervensjoner i et historisk perspektiv. I A. H. Fine, *Håndbok i dyreassisterte intervensjoner - faglig grunnlag og retningslinjer* (ss. 45-51). Bergen: Fagbokforlaget.

- Skau, G. M. (2017). *Gode fagfolk vokser - personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Skjeldal, E. (2021). *Kritiske perspektiver på brukermedvirkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjørestad, S. M. (2011). *Logrende trøst - hvordan opplever mennesker med psykiske lidelser å ha hund? (Masteroppgave)*. Universitetet i Agder.
- Skjørestad, S. M., & Johannessen, B. (2013, Januar 1). The relationship between persons with mental health problems and their dogs: A qualitative study within a nursing perspective. *Journal of Nursing Education and Practice*, ss. 130-137.
- Skærbæk, E., & Nissen, M. (2014). *Psykososialt arbeid - Fortellinger, medvirkning og fellesskap*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Slade, M. (2017). *100 råd som fremmer recovery - en veileder for psykisk helsepersonell, 2. utgave*. Trondheim: oversatt av R. K. Karlsen, I. Wormdahl og L. B. Ødegaard, Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA).
- Solbakken, O. A. (2012). Ømhet aller viktigst Vol 49, nummer 7. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, ss. 697-699.
- Solhaug, R. M. (2011, Desember 24). *forskning.no*. Hentet fra <https://forskning.no/uit-norges-arktiske-universitet-sosiologi-jul/vare-skjulte-ritualer/734744>
- SSB. (2020, november 8). Statistisk Sentralbyrå.
- Stavanger kommune. (2021, Mars 20). *webområde for Stavanger kommune*. Hentet fra <https://www.stavanger.kommune.no/helse-og-omsorg/alders--og-sykehjem/stokka-sykehjem/>
- Store Norske Leksikon. (2020, November 23). *www.snl.no*. Hentet fra webområde for Store Norske Leksikon: <https://snl.no/maskot>
- Stull, J. W., Brophy, J., & Weese, S. (2015, Juli 14). *Canadian Medical Association Journal*, ss. 736-743.
- Styringsgruppen for Dyrevelferd -forsknings- og kunnskapsbehov. (2005). *Forskningsbehov innen dyrevelferd i Norge - rapport fra styringsgruppen*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Støkken, A. M. (2020, Mars 19). *forebygging.no Helsedirektoratets kunnskapsbase og publiseringskanal for folkehelse og rusforebyggende arbeid*. Hentet fra Livsmestring - samvær med dyr som mulighet: <http://www.forebygging.no/Artikler/2020/Livsmestring--samvar-med-dyr-som-mulighet/>
- Svalastog, A. L., Kristoffersen, N. J., & Lile, H. S. (2019). *Psykososialt arbeid - kunnskap, verdier og samfunn*. Oslo: Gyldendal.
- Svartberg, K. (2010). *Bra relation*. Alunda: Pipeline Nordic AB.
- Svartdal, f. (2011). *Psykologi 1*. Oslo: Gyldendal akademiske.

- Testoni, I., De Cataldo, L., Ronconi, L., & Zamperini, A. (2017). Pet loss and representation of death, attachment, depression, and euthanasia. *Anthrozoös, Vol. 30*, ss. 135-148.
- Thornicroft, G., & Tansella, M. (2013). The balanced care model: the case for both hospital- and community-based mental healthcare". *The British Journal of Psychiatry, 202*, ss. 246-248.
- Tjora, A. (2018). *Hva er fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tjora, A., & Melby, L. (2013). *Samhandling for helse - kunnskap, kommunikasjon og teknologi i helsetjenesten*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tritter, J., & McCallum, A. (2006). The snakes and ladder of user involvement: moving beyond Arnstein. *Health Policy vol 76(2)*, ss. 156-168.
- Tunstad, E. (2017, Juni 9). Hentet fra humanist.no: <https://humanist.no/tag/biofili/>
- Tyrilistiftelsen. (2021, Januar 9). www.tyrili.no. Hentet fra <https://www.tyrili.no/detteertyrili/>
- Underlid, K., Dyregrov, K., & Thuen, F. (2016). *Krevende livserfaringer og psykisk helse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- University of Denver. (2020, oktober 18). *University of Denver*. Hentet fra <https://socialwork.du.edu/content/msw-certificate-animal-assisted-social-work>
- Uvnäs-Moberg, K., Handlin, L., & Petersson, M. (2015, Januar 12). Self-soothing behaviors with particular reference to oxytocin release induced by non-noxious sensory stimulation. *Frontiers in psychology*, ss. 1-16.
- Vidringstad, C. B. (2018). *Hestens rolle i det sosiale arbeidet: en kvalitativ studie i en Inn På TUNET-kontekst og i andre velferdstjenester som gir aktiviteter hest (Masteroppgave)*. Universitetet i Agder.
- Villa Skaar. (2021, Juni 14). Hentet fra nettside for Villa Skaar: <https://www.villaskaar.no/dyreassistert-omsorg/>
- Vaage-Kowalzik, V., & Vaage-Kowalzik, A. (2018, November 20). Mot en helhetlig og humanistisk psykiatri-lærdømmer fra Italia. *Tidsskriftet Den Norske Legeforening*, ss. 1870-1875.
- Wagner, E., & Cunha, M. P. (2021, Januar 5). Dogs at the Workplace: a multiple case study. *Animals, 11*, 89.
- Walsh, F. (2009a, December). Human-Animal Bonds I: The Relational Significance of Companion Animals. *Family Process*, ss. 462-480.
- Walsh, F. (2009b, December). Human-Animal Bonds II: The Role of Pets in Family Systems and Family Therapy. *Family Process*, ss. 481-499.
- Wells, D. L. (2007). Domestic dogs and human health: an overview. *British journal of health psychology, Vol. 12*, ss. 145-156.

- Wilberg, L. H. (2020). *Jeg blir så glad når du ser meg - en kvalitativ studie av hvilken påvirkning dyreassisterte intervensjoner kan ha for ungdom (Masteroppgave)*. Høgskolen i Innlandet, fakultet for helse-og sosialvitenskap.
- Willumsen, E., & Ødegård, A. (2015). *Sosial innovasjon - fra politikk til tjenesteutvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia- the human bond with other species*. USA: Harward University Press.
- Wisdom, J. P., Saedi, G. A., & Green, C. A. (2009). Another breed of "service" animals: STARS study findings about pet ownership and recovery from serious mental illness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 430-436.
- Wood, L. J., Giles-Corti, B., Bulsara, M. K., & Bosch, D. A. (2007). More than a furry companion: the ripple effect of companion animals on neighborhood interactions and sense of community. *Society and animals*, ss. 43-56.
- Zahavi, D. (2018). *Fænomenologi*. København: Samfundslitteratur.
- Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2011, November). Pet in the therapy room: An attachment perspective on Animal-Assisted Therapy. *Attachment & Human Development*, Vol. 13, No 6, ss. 541-561.
- Østby, M., & Haugenes, M. (2019). *Inkluderende forskning sammen med personer med utviklingshemming. En metodebok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øye, C. (2010). Omsorgens vilkår: Om gaver og tjenester som del av relasjonsdannelse i institusjonpsykiatrien når brukermedvirkning skal vektlegges. *Michaeljournal vol. 2*, ss. 218-233.

Vedlegg 1: prosjektvurdering NSD

Prosjekttittel

Bruk av hund i psykisk helsearbeide ved fontenehus

Referansenummer

411574

Registrert

18.02.2020 av Anniken Egelie - anniken.egelian@hiof.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskolen i Østfold / Avdeling for helse og velferd

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

anna lydia svalastog, anna.l.svalastog@hiof.no, tlf: 40643549

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

anniken egelian, anniken@fontenehuset-rygge.no, tlf: 92627657

Prosjektperiode

15.01.2020 - 30.12.2021

Status

22.09.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

22.09.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringene registrert 17.09.2020 og 21.09.2020. Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 22.09.2020. Behandlingen kan fortsette. Endringene gjelder at det nå også skal samles inn data i form av hilsener i en minneprotokoll allerede lagt ut på Facebook. De registrerte skal samtykke til bruk av opplysningene. Endringen er lagt inn i meldeskjema som et nytt utvalg (utvalg 4). FORUTSETNING OM INNSEENDING AV VEDLEGG TIL UTVALG 3 Vi forutsetter fortsatt at spørreundersøkelsen og informasjonsskrivet til utvalg 3 lastes opp og sendes inn når dette er klart. Vurdering av endring gjelder derfor kun tilførsel av utvalg 4 med

tilhørende datakilde. Vi anbefaler at du gjør dette så snart denne delen er klar. LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2). OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Jørgen Wincentsen Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

25.02.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 25.02.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

FORUTSETNING OM INNSEENDING AV VEDLEGG TIL UTVALG 3 Vi forutsetter at du laster opp og sender inn spørreundersøkelsen og infomrasjonsskrivet til utvalg 3 når dette er klart. Denne vurderingen gjelder derfor kun intervju av utvalg 1 og 2. Vi anbeflaer at du gjør dette så snart denne delen er klar. MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres. TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.12.2021. LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2). PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet -

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Jørgen Wincentsen Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: tillatelse til forskning ved Fontenehuset Rygge

Fontenehuset Rygge

v/daglig leder Helene Molvig

Forespørsel om tillatelse til å gjennomføre forskningsprosjekt ved Fontenehuset Rygge

Jeg viser til vedlagte informasjonsskriv utarbeidet til deltakere om forskningsprosjektet «Bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus» samt prosjektskisse til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD), og ber om tillatelse til å gjennomføre forskning om og ved Fontenehuset Rygge (forkortet FHR). I vedlegg informeres om tema og mål for studiet, metoder som vil benyttes og hvordan og i hvilken grad medlemmer og ansatte involveres i deltakelse. Det forklares videre om etiske vurderinger som er gjort. Det presiserer at studiet tar for seg anvendelse av hund som intervensjon i psykisk helsearbeid. Tema er tidligere studert i andre kontekster, men aldri med tilsvarende forskningsdesign, ei heller ved fontenehus. Studiet ønsker informasjon om opplevelse av hunds tilstedeværelse lokalt ved FHR og undersøker om dette kan ha overføringsverdi også til andre fontenehus.

Til informasjon vil Elisabeth Hansen, medlem ved FHR, ha funksjon som medforsker i studiet. Hun signerer således egen medforskerkontrakt med samtykke -og taushetsklæring omkring dette.

Informasjonsmøter om studieprosess og publisering av resultat

Dersom tillatelse innvilges vil jeg før igangsetting holde informasjonsmøte om prosjektet for berørte parter slik at flest mulig gis anledning til å få innsikt. Husmøte hvor referat skrives foreslås som arena. Dette vil ikke være å anse som rekrutteringsarena for eventuelle informanter og vil bli tydeliggjort i møtet.

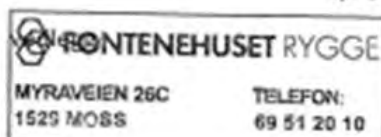
Når resultat fra studiet foreligger vil disse presenteres i eget informasjonsmøte slik at deltakere, berørte og evt andre aktuelle gis anledning til å delta. Deltakernes informasjon blir ikke eksponert annerledes enn avtalt i skriftlig samtykkes form. FHR som observasjons- og studiested vil omtales hensiktsmessig og verdig og kan gjennomleses før publisasjon.

Tidsbruk:

Studiet er delt i 2 faser. Fase 1 våren 2020, hvor FHR lokalt og deltakere herfra blir involvert gjennom observasjon og intervjuer. Fase 2, høsten 2020, hvor daglige ledere ved øvrige fontenehus nasjonalt bes delta i spørreundersøkelse. Studiet forventes avsluttet senest desember 2021, med forbehold om forlengelse.

Ved ønske om ytterligere detaljer henvises til nevnte informasjonsskriv hvor også kontaktinformasjon til ansvarlig studentveileder og andre aktuelle instanser er oppgitt.

Moss/24/2-20 *Anniken Egelie*
Sted/dato: Anniken Egelie, masterstudent i psykososialt arbeid
v/Høgskolen i Østfold og ansatt ved Fontenehuset Rygge

*Forskningsprosjekt tillates
3/3-20 Helene Molvig*

Vedlegg 3: medforskeravtale

Medforskeravtale

Jeg, Elisabeth Hansen, samtykker til å delta som medforsker i forskningsprosjektet «bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus». Jeg er kjent med at dette innebærer et etisk ansvar hvor NESH's (den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora) forskningsetiske retningslinjer skal leses og følges, <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-ius-og-humaniora/>. Jeg er kjent med at informasjon om studiet eller informanternes informasjon til studiet er taushetsbelagt med mindre annet er avtalt. Jeg vil overholde taushetsplikt omkring dette.

Jeg vil som medforsker stille min kunnskap og erfaring til rådighet og bistå og veilede prosjektansvarlig masterstudent Anniken Egelie i forskningsprosessen. Min deltagelse vil bli redegjort for i masteroppgaven. Jeg er ikke ansvarlig for masteroppgavens fremdrift, konklusjoner eller sluttresultat. Jeg forplikter meg ikke til deltakelse som er av større art eller inngripen enn jeg selv ønsker og bestemmer selv hvordan jeg blir omtalt i studiet. Om jeg blir kjent med informasjon jeg forstår kan være av betydning for studiets prosess eller innhold vil jeg underrette prosjektansvarlig om dette.

Dersom usikkerhet skulle oppstå eller jeg av ulike grunner ønsker å trekke meg som medforsker, vil jeg samrå med prosjektansvarlig før en eventuell beslutning blir tatt.

Sted Moss   dato 27.02.2019

Elisabeth Hansen

Elisabeth Hansen

Medforsker

Anniken Egelie

Anniken Egelie

Prosjektansvarlig

Vedlegg 4: Informasjonsskriv til intervjudeltager medlem

«bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus»

Vil du delta i forskningsprosjekt?

Jeg jobber med en masteroppgave i psykososialt arbeid som handler om bruk av hund i psykisk helsearbeid. Fontenehuset Rygge (FHR) har siden åpning i 2016 hatt hund som del av arbeidsmiljøet. Det finnes mye forskning om hvordan vi kan bruke dyr, men det er ikke gjort studier på dette tema for fontenehus. **Målet med prosjektet** er å synliggjøre opplevelser medlemmer og ansatte ved FHR har med hund i miljøet og få greie på om erfaringene fra Rygge kan være nyttige for andre fontenehus i Norge. **Informasjonsinnhenting** foregår i 2 faser. Fase 1 ved FHR hvor vi observerer hunden i arbeidsmiljøet og intervjuer medlemmer og ansatte. Fase 2 hvor daglige ledere ved alle fontenehus i Norge deltar i spørreundersøkelse.

Et medlem ved FHR vil ha funksjon som **medforsker** og vil blant annet bidra som veileder i utarbeiding og gjennomføring av intervjuer.

Du får spørsmål om å delta fordi du kan representere et bredt og variert utvalg om tema. **Om du deltar betyr det** å være med i et individuelt intervju etter avtale. Intervjuet tas opp på lyd og varer ca 1- 1 1/2 time. Helseutfordringer i seg er ikke tema for studiet, men hundens tilstedeværelse ved FHR og hvordan det oppleves for deg.

Vi forholder oss til forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av NESH's (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora) som kan leses på nettsiden www.etikkom.no.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du vil bli bedt om å skrive under på vedlagte samtykkeskjema. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke det tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. Opplysninger som registreres om deg er navn, alder og hvor lenge du har vært medlem ved FHR. Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Lydopptak fra intervju vil gjøres om til tekst som **anonymiseres og oppbevares passordbeskyttet** hvor bare jeg har tilgang. Teksten fra intervjuene vil du få anledning til å lese og godkjenne.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Når vi avslutter forskningsprosjektet, vil personopplysninger og lydopptak slettes. Prosjektavslutning og sletting av materiale beregnes til desember 2021. Det vil arrangeres et informasjonsmøte om hva studiet har kommet frem til hvor du gis anledning til å delta.

På oppdrag fra Høgskolen i Østfold (HiØf) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er **i samsvar med personvernregelverket**.

Høgskolen i Østfold er ansvarlig for prosjektet.

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

- Prosjektansvarlig student, Anniken Egelie, anniken@fontenehuset-rygge.no, tlf 92627657
- prosjektansvarlig ved HiØf, professor Anna Lydia Svalastog, anna.l.svalastog@hiof.no
- personvernombud ved HiØf Martin Gautestad Jakobsen, martin.g.jakobsen@hiof.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, personverntjenester@nsd.no eller tlf 55582117

Med vennlig hilsen

Anna Lydia Svalastog
Prosjektansvarlig og studentveileder

Anniken Egelie
Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonsskriv om prosjektet «bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta i intervju etter avtale.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, desember 2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 5: Informasjonsskriv til intervjudeltager ansatt

«bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus»

Vil du delta i forskningsprosjekt?

Jeg jobber med en masteroppgave i psykososialt arbeid som handler om bruk av hund i psykisk helsearbeid. Fontenehuset Rygge (FHR) har siden åpning i 2016 hatt hund som del av arbeidsmiljøet. Det finnes mye forskning om hvordan vi kan bruke dyr, men det er ikke gjort studier på dette tema for fontenehus. **Målet med prosjektet** er å synliggjøre opplevelser medlemmer og ansatte ved FHR har med hund i miljøet og få greie på om erfaringene fra Rygge kan være nyttige for andre fontenehus i Norge. **Informasjonsinnhenting** foregår i 2 faser. Fase 1 ved FHR hvor vi observerer hunden i arbeidsmiljøet og intervjuer medlemmer og ansatte. Fase 2 hvor daglige ledere ved alle fontenehus i Norge deltar i spørreundersøkelse.

Et medlem ved FHR vil ha funksjon som **medforsker** og vil blant annet bidra som veileder i utarbeiding og gjennomføring av intervjuer.

Du får spørsmål om å delta fordi du er ansatt ved FHR og kan ha nyttig informasjon til studiet. **Om du deltar betyr det** å være med i et gruppeintervju sammen med ansattkolleger. Intervjuet tas opp på lyd og varer ca 1- 1 1/2 time. Helseutfordringer i seg er ikke tema for studiet, men hundens tilstedeværelse ved FHR og hvordan det oppleves for deg.

Vi forholder oss til forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av NESH's (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora) som kan leses på nettsiden www.etikkom.no.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du vil bli bedt om å skrive under på vedlagte samtykkeskjema. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke det tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. Opplysninger som registreres om deg er navn, alder og hvor lenge du har vært ansatt ved FHR. Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Lydopptak fra intervju vil gjøres om til tekst som **anonymiseres og oppbevares passordbeskyttet** hvor bare jeg har tilgang. Teksten fra intervjuene vil du få anledning til å lese og godkjenne.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Når vi avslutter forskningsprosjektet, vil personopplysninger og lydopptak slettes. Prosjektavslutning og sletting av materiale beregnes til desember 2021. Det vil arrangeres et informasjonsmøte om hva studiet har kommet frem til hvor du gis anledning til å delta.

På oppdrag fra Høgskolen i Østfold (HiØf) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er **i samsvar med personvernregelverket**.

Høgskolen i Østfold er ansvarlig for prosjektet.

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

- Prosjektansvarlig student, Anniken Egelie, anniken@fontenehuset-rygge.no, tlf 92627657
- prosjektansvarlig ved HiØf, professor Anna Lydia Svalastog, anna.l.svalastog@hiof.no
- personvernombud ved HiØf Martin Gautestad Jakobsen, martin.g.jakobsen@hiof.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, personverntjenester@nsd.no eller tlf 55582117

Med vennlig hilsen

Anna Lydia Svalastog
Prosjektansvarlig og studentveileder

Anniken Egelie
Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonsskriv om prosjektet «bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta i intervju etter avtale.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, desember 2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 6: intervjuguide

INTERVJUGUIDE TIL STUDIET «BRUK AV HUND I PSYKISK HELSEARBEID VED FONTENEHUS»

Rammer for intervjuet

- Ca 1 – 1 ½ time intervju
- Intervjuer foregår fortrinnsvis i enerom ved Fontenehuset Rygge (FHR)
- Intervju tas opp med lydopptaker og transkriberes

Kriterier for å delta

- Er medlem eller ansatt ved FHR
- Medlem representerer bredde i utvalget

Informasjon til informantene

- Informasjonsskriv gjennomgås og signeres
- Intervjuene vil bli tatt opp og transkribert
- Datamaterialet vil bli anonymisert
- Fortell gjerne historier/hendelser/opplevelser
- Informasjon som kan være belastende for informanten selv eller andre vil ikke bli publisert
- De som ønsker få lese gjennom etter transkribering

Foreløpige spørsmål

1. Presentasjon
2. Informasjon om intensjon med intervju og hva det innebærer å delta i prosjektet
3. Bakgrunnsinformasjon om informanten
  - Alder
  - Hvor lenge medlem/ansatt ved FHR
  - Medlem: bruk av FHR (antall ganger i uken, timer per dag)
  - Ansatt: hvor lenge vært ansatt
4. Kan du/dere fortelle litt om hunden her på FHR?
5. Hvordan var det første gangen du/dere møtte hunden her?
6. Visste du/dere det var hund ved FHR før du begynte her?
7. Kan du/dere gi eksempel på hvordan hunden påvirker din dag på Fontenehuset?
Historier?
8. Har din/deres opplevelse med hunden ved FHR endret seg over tid, i så fall hvordan har det endret seg?
9. Kan du/dere si noe om hvordan det oppleves om hunden ikke er på huset når du er her?
10. Kan du/dere si noe om hvordan hunden påvirker ditt forhold til medlemmer og/eller ansatte ved Fontenehuset?

11. Hva betyr hunden for deg/dere?
12. Har du/dere erfaringer av dyr fra tidligere?
13. Skulle du/dere anbefale hund for andre fontenehus? I så fall, hvorfor, hvorfor ikke?

Avslutning

Er det avslutningsvis noe du/dere ønsker å fortelle eller spørre om?

Vi skal nå transkribere- gjøre lydopptaket om til tekst, vil du/dere lese gjennom?

I så fall, gjøre avtale.

Takk for deltakelse 😊

Vedlegg 7: informasjonsskriv deltager tekst fra minnebok og Facebook

Informasjonsskriv

«bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus»

Vil du delta i forskningsprosjekt?

Jeg jobber med en masteroppgave i psykososialt arbeid som handler om bruk av hund i psykisk helsearbeid. Det finnes mye forskning om hvordan vi kan bruke dyr, men det er ikke gjort studier på dette tema for fontenehus. **Målet med prosjektet** er å synliggjøre opplevelser medlemmer og ansatte ved FHR har med hund i miljøet og få greie på om erfaringene fra Rygge kan være nyttige for andre fontenehus i Norge. Fontenehuset Rygge (FHR) har siden åpning i 2016 hatt hunden Coppel som del av arbeidsmiljøet. Han døde dessverre 1. september 2020. Denne informasjonsinnhenting omhandler lukket facebook-gruppe «Fontenehuset Rygge Husinfo» og minneprotokoll etter Coppels dødsfall.

Et medlem ved FHR vil ha funksjon som **medforsker** og vil blant annet bidra som veileder i utarbeiding og gjennomføring av informasjonsinnhenting.

Du får spørsmål om å delta fordi du er med i facebook-gruppen eller har skrevet en hilsen i minneprotokoll etter Coppels dødsfall. **Om du samtykker** så vil det du har skrevet kunne benyttes. Helseutfordringer i seg er ikke tema for studiet, men hundens tilstedeværelse ved FHR og hvordan det oppleves for de som bruker huset.

Vi forholder oss til forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av NESH's (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora) som kan leses på nettsiden www.etikkom.no.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du vil bli bedt om å skrive under på vedlagte samtykkeskjema. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke det tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. Opplysninger som registreres om deg er navn. Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Dersom informasjon fra deg benyttes vil det **anonymiseres og oppbevares passordbeskyttet** hvor bare jeg har tilgang.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Når vi avslutter forskningsprosjektet, vil personopplysninger slettes. Prosjektavslutning og sletting av materiale beregnes til desember 2021. Det vil arrangeres et informasjonsmøte om hva studiet har kommet frem til hvor du gis anledning til å delta.

På oppdrag fra Høgskolen i Østfold (HiØf) har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er **i samsvar med personvernregelverket**.

Høgskolen i Østfold er ansvarlig for prosjektet.

Hvis du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

- Prosjektansvarlig student, Anniken Egelie, anniken@fontenehuset-rygge.no, tlf 92627657
- prosjektansvarlig ved HiØf, professor Anna Lydia Svalastog, anna.l.svalastog@hiof.no
- personvernombud ved HiØf Martin Gautestad Jakobsen, martin.g.jakobsen@hiof.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, personverntjenester@nsd.no eller tlf 55582117

Med vennlig hilsen

Anna Lydia Svalastog
Prosjektansvarlig og studentveileder

Anniken Egelie
Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonsskriv om prosjektet «bruk av hund i psykisk helsearbeid ved fontenehus» og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til at tekst på facebook-gruppen «Fontenehuset Rygge Husinfo» eller i minneprotokoll etter Coppels dødsfall benyttes i prosjektet.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, desember 2021.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 8: kursbevis forskning og brukermedvirkning, KBT

Kursbevis

Anniken Egelie

Har fulgt 14 timers kursrekke i forskning og brukermedvirkning, høsten 2020.

Kurset har bestått av følgende emner:

- Hvor og hvordan finner vi forskningsstudier?
- Hva er de vanligste svakhetene ved forskning og hva betyr de?
- Bruk av forskningsresultater og forskningsmetoder.
- Grunnprinsipper i kvalitativ forskning.
- Hvordan fremmer man brukernes problemstillinger inn i forskning?
- KBTs erfaringer med medforskning og brukererfaringer i forskningsprosjekter.

Einar Vedul-Kjelsås/Ismael Cunezt Guzey

Kursledere AFFU

Karl-Johan Johansen

Kursleder KBT Kompetanse

Vedlegg 9: bevitnelse kurs i dyreassisterte intervensjoner, NMBU

Bevitnelse

Videreutdanning

Anniken Egeli

021077

Kurs	Introduksjonskurs i dyreassisterte intervensjoner
Tidsperiode	Mars – april 2020
Studiepoeng	5 studiepoeng
Fagansvarlig	Forsker Ingeborg Pedersen, Institutt for folkehelse, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Innhold	<p>Kurset har bestått av en tre-dagers samling med forelesninger. I tillegg har deltakerne lest pensum og levert en prosjektoppgave. Temaer som er gjennomgått:</p> <ul style="list-style-type: none"> • definisjoner og innføring i begreper knyttet til dyreassistert terapi • kjæledyrs betydning for menneskets psykiske og fysiske helse • grønn omsorg • ulike arbeidsområder • internasjonal forskning • prosjekter i Norge • valg av art/individ • brukerperspektiv • teorigrunnlaget for dyrs positive effekt på mennesker

Eksamen **Bestått**

Ås, 27.08.2021

.....
Avdelingsdirektør, Senter for etter- og videreutdanning

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet